—సరస్వతీ గ్రంథమండలి,—

రాజమహేంద్రవరము.

నవలలు—నవరసభరితములగు—నవలలు

ముద్దులైన బొమ్మలతో—ముద్దులొలుకు క్యాలికోబైండుతో

రెండుమాసముల కొక్కటిగా వెలువడుచుండును.

నిబంధనలు.

1. ఇందు చందాదారులుగ చేరువారు ప్రవేశరుసుముక్రింద ముందుగా రు 0-4-0 లు చెల్లింపవలయును.

2. ఇందు రెండేసిమాసముల కొక్కటిగ వెలువడుచుండు క్యాలికోబైండుగల ప్రతిగ్రంథమును రు 1-0-0 వెలకు చందాదారులకు బంపుచుందుము.

3. గ్రంథములు బంపుటకగు పోస్టేజి మొదలగు ఖర్చులన్నియును చందాదారులే భరింపవలయును.

4. చందాదారులగువారు వెనుకటి గ్రంథములన్నియుకొనవలయునను నియమము లేదు. కాని వారు కోరినచో వెనుకటిపుస్తకములు కూడ, చందాదారుల వెలకే పంపుచుందుము. క్రొత్తగ వెలువడుచుండు గ్రంథములు మాత్రము చందాదారులుతప్పక పుచ్చుకొనుచుండవలెను.

5. ఇందు బ్రకటింపబడు ననుబంధములు చందాదారులు తప్పకపుచ్చుకొనవలయుననునియమములేదు. కోరినవారికే పంపుచుందుము

6. సంవత్సరము చందా అనగా ముందు ప్రకటింపబడు ఆఱుపుస్తకములకు రు 7-2-0లు ముందుగా బంపువారికి ఆఱుపుస్తకములవఱకు ప్రతిపుస్తకమును అన్‌రిజిష్టర్డుపార్శిలుగా పంపుచుందుము. అట్లు పంపినవారికి ఆఱుపుస్తకములకు చెల్లింపవలసిన మనిఆర్డరు కమీషను 0-12-0 లును రిజిష్టరు ఖర్చు 0-12-0 లును రు 1-8-0 కూడివచ్చును.

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము

గ్రంథకర్త:

పప్పు మల్లికార్జునరావుగారు.

మొదటి కూర్పు.

ప్రకాశకులు:

అడ్డేపల్లి లక్ష్మణస్వామి,

సరస్వతీగ్రంథమండలి,

రాజమహేంద్రవరము.

1924.

[వెల రు 0—12—0.

గ్రంథములలో మాయారూపమున నున్నయింద్రుని నిందు్రినిగా నె ఱింగియు నాతనిపొందున కియ్యకొనిన ట్లున్నది. పై నాటకప్రదర్శనములో మాయాగౌతముని మోసము పూర్తి యగుపఱకుఁ గూడ నిజగౌతమునిగానే యహల్య యెంచినట్లు జూపఁబడినది. ఈకడపటి మార్గమే సమంజసముగ నుండునట్లు గాన్పించుటచేత నీనాటకమునందుఁగూడ నట్లవలంబింపఁబడినది. కాని య ట్లవలంబించుటచే నహల్యాశాపవిషయంబున దివ్యజ్ఞానసంపన్నుఁ డగుగౌతమున కజ్ఞాన మారోపింపవలసి వచ్చును. ఈచిక్కు తొలఁగించుట కై దివ్యజ్ఞానము నిర్మలచిత్తముున్నప్పుడే పొడకట్టు గావున నింద్రద్రోహము కని పట్టువఱకే యది యుండినట్లును నది మనసునఁ బొడకట్టినవెంటనే క్రోధ మావేశించి గౌతముని సామాన్యమానవునివలె జేసి ద్రోహ కారణ మూహింప నవకాశ మియ్యనట్లును దిరిగి యశరీరవాక్కువలన సత్యము గ్రహించినట్లును నీనాటకమున మార్చఁబడినది. మఱియుఁ బ్రాయశ్చిత్తమాత్రమున కనుటచే నహల్యయు సంతోషపూర్వకముగా తనభౌతికదేహపరిణామ మంగీకరించినటుల వ్రాయఁబడినది. ఈమార్పులు సరసనమ్మత మగు నని నమ్ముచున్నాఁడను.

3. ఈనాటకము ముద్రణమున కిచ్చినతరువాత ఏలూరులో రామనారాయణకవు లనువా రిదివరలోనే యిట్టిది ప్రకటించి యుండుటఁ దెలిసి దాని తెప్పించి చూచినాఁడను. ఏకవిషయము వ్రాయుటచేఁ గాఁబోలు కొన్ని భావనాసామ్యములు రెండింటియందును బొడకట్టుచున్నవి. ఇతివృత్తము భేదముగా నుంటచే ముద్రణము పూర్తి చేయించుటకు నిశ్చయించితిని.

4. నాటకమున బాట లంతగా నవసరము లేక పోయినను బ్రస్తుతకాలపురంగస్థలమున నవి ప్రయోగింపఁబడుచుండుటచే గొన్ని సందర్భముల వానిని వ్రాసి యనుబంధముగాఁ జేర్చినాఁడను.

౫. నాకు మొదటినుండియు నాంధ్రభాషయం దాసక్తి మెండైనను పాండిత్యము లేకపోవుటచేతను బ్రథమప్రయత్న మగుటచేతను నిందు దోషంబులు దొరలి యుండవచ్చును. గుణలేశంబు లేమేని యున్న నవి కృతిభర్తమహిమవలన ననియు దోషపుంజంబులు కృతికర్తయవజ్ఞతవలన ననియుఁ దలంపగలందులకు గుణగ్రహణపారీణు లగువిబుధులకు విన్నవించుకొను చున్నాఁడను.

రాజమహేంద్రవరము,
20–9–1924.

పప్పు మల్లికార్జునరావు.

ఈనాటకమున వచ్చుపాత్రలు

పురుషులు.

గౌతముఁడు—మహర్షి అహల్యాభర్త.

అత్రి—మహర్షి.

బ్రహ్మ—అహల్య తండ్రి.

ఇంద్రుఁడు }
యముఁడు }
వరుణుఁడు } —దిక్పాలురు.
కుబేరుఁడు }

నారదుఁడు—బ్రహ్మకుమారుడు.

నిగమశర్మ }
దేవలుఁడు } —గౌతమశిష్యులు.

దశరథుఁడు—అయోధ్యాపురీశ్వరుఁడు.

రాముఁడు }
లక్ష్మణుఁడు } —దశరథకుమారులు.

వశిష్ఠుఁడు—పురోహితుఁడు.

సుమంత్రుఁడు—మంత్రి.

విశ్వామిత్రుఁడు—మహర్షి.

మారీచుఁడు }
సుబాహుఁడు } —రాక్షసులు.

స్త్రీలు.

అహల్య—గౌతముని భార్య.

శచీదేవి—ఇంద్రుని భార్య.

మనోరంజని—ఇంద్రదూతిక.

తాటకి—రాక్షసి.

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

నాంది

ఉ. శ్రీదము లోకకంటకవిచిత్రవిభేదము సాధుమోదముం
స్వాదువరప్రలుబ్ధబుధషట్పదనాదము వీతఖేదముం
క్రోధవికారసంభవవినోదము శ్రీహరిదివ్యపాదముం
సాదృతి నొందు నీనవసుమావళి మీకిడు సర్వసంపదల్.

(అని పూవులు సభ్యులపైఁ జల్లి)

మ. పదియార్వేల వధూమణుల్ గలరు నీభాగ్యంబు నాకొక్కతెం
ముదమారంగ నొసంగు కృష్ణ యనఁగాఁ బోల్పోలు! గ్రక్కొమ్మనా
రద నేలేనిగృహంబునుండి యన నాబ్రహ్మాత్మజుండేగి యా
పదియార్వేవురయిండ్లఁ గన్న హరిరూపంబుల్ మిము బ్రోచుతన్

(అని నిష్క్రమించును.)

(నాంద్యంతమున సూత్రధారుఁడు ప్రవేశించి)

ఓహో నేఁడు మహనీయు లగుసభాసదులెల్లను విచ్చేసి నవ్య నాటకదిదృక్షులగుచు కిటకిటలాడునట్లు సభాభవనమప్పుడే యలంక రించి యున్నారు. ఇఁకఁ దడయరాదు. నటి యింకను రాలేదేమో!

(అని తెరవంక చెవియొగ్గివిని)

ఆహా! ఏమి యీసంగీతము! నటి యొంటరిగా నున్నప్పుడే మిగుల మనోహరముగఁ బాడునుగదా. ఇది స్త్రీజనమంతకును సా మాన్యధర్మమేమో! ఓహో ఏమి యీరాగాలాపనము! శ్రోత్రలను మేఘమండలికిఁ గొంపోయి యువ్వెత్తుగఁ బూలపాన్పునఁ దోయు నట్లును, శీతలలహరీతరంగమాలికాడోలికానివహంబుల నోలలాడిం

చున్నట్లును, హిమాంబుపూరధారాసారంబుల మోదుచున్నట్లును బరవశులఁ జేయుచున్నది! లలితకళలందా బాలగోపాలము విదితమై వెంటనే యానంద మొదవింపఁ జేయుటచే నుత్కృష్టమై సంగీతవిద్య సాటిలేనిదై యున్నది.

సీ. ఆత్మచింతలనెల్ల నణఁగఁ ద్రొక్కఁగఁ జాలు
సంగీతవిద్యకు సాటి యేది
మంచిసంగతులను మనసుఁ బట్టఁగఁ జేయు
సంగీతవిద్యకు సాటియేది
భగవంతునందు సద్భక్తి నాటఁగఁ జేయు
సంగీతవిద్యకు సాటియేది
కలకంఠకంఠుల ఘనత కెక్కఁగఁ జేయు
సంగీతవిద్యకు సాటియేది

గీ. నాదరూపంబు బ్రహ్మంబు నాఁ బరఁచి
చేతనాచేతనంబుల చిత్రగతిని
తాఱుమాఱుగ వృత్తులఁ దాల్పఁ జేయు
సరససంగీతవిద్యకు సాటి యేది.

ఇప్పుడు ప్రియురాలిరాగాలాపనము పూర్తియైనది. తిరిగి వేఱొకటి మొదలిడక పూర్వమే పిలిచెదను.

నటీ. నటీ. కుటిలభ్రూకుటీ! సుగంధబంధురవీటీ.

నటి:—(ప్రవేశించి) ఆర్యపుత్రా, నమస్కారము. మీకు 'టీ' వేళ అయినదా యేమి? అన్ని 'టీ' లతో నన్ను బిలిచినారు?

సూత్ర:—(నవ్వుచు) నాకు వేళకు 'టీ' యీయక పోవుటచేతనే నటివై సార్థకనామముతో నున్నావు. నాయొక్కనిమాట కేమి? ఈసభ్యులెల్లరు నీగానామృతమునకై వేచి యున్నారు. వారి కది శీఘ్రంబుగ నొసంగుము.

నటి:—ఏఋతువును గూర్చి పాడవలెను.
సూత్ర:—సర్వసౌఖ్యప్రదంబగు వసంతర్తువును గూర్చియే పాడుము.
నటి:—చిత్తము.

[లయగ్రాహి]

మల్లెలును మొల్లలును గొల్లలుగఁ బూయఁగను జల్లనగు
తెమ్మెరలు మెల్లఁగను వీవన్
పల్లవములన్ మెసఁగి సల్లలితరావముల నుల్లమలరం బికము
లెల్లఁ దమిఁ బాడన్
ఫుల్లదళజాలముల హల్లకము లన్నియును దెల్లనగు నట్లు కడు
నుల్లసితమౌ జా
బిల్లి వెలుఁగుం దనరఁ బెల్లుగను మోదము ఘటిల్ల ననకాఋ
ఋతుతల్లజము గాదే.

సూత్ర:—ఆహా! సంగీతమా! అమృతమా! యిది. నీవు కేవలము
కోకిలవే।

నటి:—ఆ, ఏమి! నేను నల్లగా నుంటినని యధిక్షేపించుచున్నారా!
నేను పరభృతంబనయినచో నన్ను భరించు చున్నమీరుమాత్రి
మేవిజాతిలోఁ జేరుదురు?

సూత్ర:—ఓహో! "కాకీకోకిలచందమాయె గదవే కాంతామన
స్నేహముల్" అను పామరలోకోక్తికి మనముభయులము గుఱి
యగుచున్నాము. కలకంఠివలె హృద్యముగా గానముచేసితివన్నం
దులకు నింతగాథ పెంచి నన్నుదూషింప మొదలిడితివి. నీయట్టి
విపరీతజ్ఞానముగలస్త్రీలు పెక్కండ్రిక్కాలంబున బయలువెడలఁ
బతివ్రతాధర్మంబులడుగంటుటచేతనే యీసభ్యులు నన్నిపుడొక
బతివ్రతాచరిత్ర నాటకమాడ నాజ్ఞాపించి యున్నారు. అందు
చేత నిప్పుడేకథనాటకమాడిన బాగుండునో చెప్పుము చూతము.

నటి:—ఆర్యపుత్రా! స్త్రీలలోఁ బతివ్రతాధర్మములఁ గంటినచోఁ బురుషులలో మాత్రము దైవభక్తి పూజ్యమగుచుండుట లేదా? అందుచేత భగవన్మహిమ ప్రకటిత మగు నాటక మేదైన నాడవలసినదిగాఁ గొందఱు స్త్రీసభ్యులు నాకాజ్ఞ యిచ్చినారు.

సూత్ర:—ఔను, అదియు నవసరమే. అందుచే భగవన్మహిమయుఁ బాతివ్రత్యమును బ్రకటిత మగు నాటక మాడుదము.

నటి:—అట్టిది యేది గలదు?

సూత్ర:—(ఆలోచనమభినయించి) అహో! నీమంత్రాంగమూలమున నట్టికథ జ్ఞప్తికి వచ్చినది! అందు నొకదివ్యమైన పతివ్రతాచరిత్ర ముండుటయే కాక భగవంతుని సంపూర్ణావతారములోని కొంత మహిమగూడ ననుసంధింపఁబడినది. అది యేదియో చెప్పుకొనుము చూతము.

నటి—సరి యింకను దెలియకుండునా? "అహల్యాశాపవిమోచనమేనా?"

సూత్ర—అబ్బో! ఆవులించిన ప్రేవులు లెక్కపెట్టుదానవు నీకుఁ దెలియకుండునా! నిశ్చయముగా నదియే. (అని యాశ్చర్యముతో నటివైపు చూచుచున్నాడు)

నటి—ఏమట్లు తెప్ప వాల్చక నావైపు చూచెదరు. మీ సమస్యలు మీకే గాని మఱియెవరికిని దెలియవనుకొన్నారా యేమి?

సూత్ర—అందుచేతఁ జూచుచుండుట లేదు. సంగీతసాహిత్యవిశారద వగు నీకిట్టి సంగతులు తెలియవని గాదు. నేను నీవొసరించుకొన్న యపూర్వాలంకారశోభ చూచిచూచి తనివినొందకున్నాఁడను"

గీ. సుందరాంగి నహల్యను జూచి చూచి
సకలఋషిగణమును దేవనికరములును

విస్మయానందమగ్నులై నృత్తు వెడల
బ్రహ్మసభలోనఁ గొలువున్నపగిది గాదె.
ఇఁక బోవుదము రమ్ము.

(అని నిష్క్రమింతురు.)

ఇది ప్రస్తావన.

శ్రీ

అహల్యా శాపవిమోచనము.

ప్రథమాంకము.

(సత్యలోకము. బ్రహ్మదేవునికొలువు. మునీశ్వరులు దేవతలు సుఖాసీనులై యుందురు. అహల్య బ్రహ్మప్రక్కను గూర్చుండి యుండును)

బ్రహ్మ—మునీంద్రులారా, దిక్పాలురారా, యీ నిఖిలచరాచరవస్తుప్రపంచంబున సృష్టి సతతంబు గావింపుచున్నను దృష్టి లేక యొకయపూర్వరూపరేఖావిలాసవతి యైనస్త్రీరత్నంబు సృజింప నిశ్చయించిన వాఁడనై నాసృష్టిచాకచక్యము లోకమునకు జూపింపఁ దలఁచి యహల్య యను నీకన్యకామణిని నిర్మించినాఁడ. సత్కావ్యమును రచించిన కవీంద్రునివలెను సుందరప్రతిమను విలిఖించిన చిత్రకారునివలె నీ సృష్టిచే సంతుష్టాంతరంగుఁడనై గర్వపడుచున్నాఁడను. కాని వనితలు బాలప్రాయంబునఁ దలిదండ్రుల కత్యంతానందకారిణు లయ్యు, యౌవనప్రాదుర్భావంబునఁ గొంతవిషాదకారిణులు గాక పోరు. అయ్యది వరాన్వేషణవిషయంబున నని మీకెల్లరకుఁ దెల్లమే కదా.

చ. సుతుఁ జిరరూపవంతుఁడో విశుద్ధకులప్రభవుండొ విద్యలన్
గలిచినవాఁడొ ధర్మపథగామియొ భూతిసమన్వితుండొ భా
సురయశుఁడో వరుండనుచుఁ జూచుట నైజము కన్నవారికౌ
నరసి వచింపుఁ డట్టి సుగుణాన్వితు నీభువనాళి నెల్లెడన్.

నార:—తండ్రీ, మీవంటి జగత్కర్తలకే యీవిషయ మింత యాలోచనీయమై మనోవ్యాకులత కలిగించుచున్నచో సామాన్యసంసారుల కెట్లుండునో గదా!

మ॥ నవమాసంబులు మోచి కాంచి రుజలన్ బాయంగ రక్షించి యి
ష్టవరంబుల్ సమకూర్చి పెంచి యటుపై సంసారభారంబు దా
ల్చ వరాన్వేషణ సేయుచో జనకు లే పాట్లొందఁ బాలౌదురో
భువనంబుల్ సృజియించు నీకె యిటులై పుట్టంగనౌ దేహముల్.

అయినను ద్రికాలజ్ఞుండ వగు నీకన్న నీవిషయంబున నిర్ణ
యింప సమర్థుండెవండు ?

అత్రి:—ఔను, ఈనారదుఁడు చెప్పినది లెస్సగా నున్నది.

బ్రహ్మ:—ఎవ్వరికేని స్వవిషయంబున మతి పరిభ్రమించి సరి
యైన యూహకు రానీయదుగదా. అందుచే స్వముఖంబున
కద్దంబు వలె స్వవిషయంబున కితరులయాలోచన యావశ్యకమై
యున్నది.

ఇంద్రు:—దీనికై యింత యాలోచన యేటికి ? సకలక్షోణీధరపక్ష
క్షోదదక్షం బయిన దంభోళిచే జంభాసు రాదినిఖిలరాక్షసవీరులఁ
దున్మాడి త్రిలోకరాజ్యం బవక్రవిక్రమలీల నేలుచు సవనతంత్రం
బులన్ హవిర్భాగంబులు గొనుటలోఁ బ్రాముఖ్యత గాంచిన యీ
దేవేంద్రున కొసంగినచో నీనందననందనోద్యానంబున నమందా
నందంబున విహారంబు సలుపుచు దేవతాసహస్రంబుచే నూడిగంబు
లఁ గొనుచు సుఖింపఁగలదు.

యముఁడు:—అఖండబ్రహ్మాండజీవరాసుల పుణ్యపాపవిభాగంబులు
నిష్పక్షపాతంబున నొనర్చుచుఁ బాపులఁ జండశాసనంబున దం
డించుచు నుత్తములఁ బుణ్యలోకంబుల సమస్తసౌఖ్యసంపదలం
దేల్చుచు సమవర్తి యని ధర్మమూర్తి యని ఖ్యాతి వహించిన
యీదండపాణిదండ నండగొనినచో నీదుహిత సమస్తహిత
సహిత యగునని నమ్మెదము.

వరుణుఁడు:—విధాతా. నీవుజలజోద్భవుండవు నేను జలాధిపతిని.

మనకిదివఱకే సంబంధముకలదు. నాసఖ్యంబు లేనిచో నీ యిల్లు నిలువ నేరదు. మఱియు నేను విజృంభించినచో నీనప్పులపాల గుదువు. గనుక యిక్కన్యకామణి నొసంగి ముందు నాయిల్లు నిలువం బెట్టుము.

కుబేరుఁడు:—ఓహో! ఆగుమాగుము. ధనదునిస్నేహం బుండిన నప్పులపా లెట్లు కాఁగలఁడు. 'ధనమూలమిదంజగ' త్తను న్యాయంబున ధనముగలవానికే సర్వసౌఖ్యములును మహాపద్మాదినవనిధుల కధీశుండనై యక్షరాక్షసగంధర్వాదులచే సంసేవితుండనైన నన్ను బరిణయంబగుచో నిఖిలైశ్వర్యంబులఁ దులఁదూఁగుచు సమస్తభోగంబుల నీపుత్రిక యనుభవింపఁగలదని వేఱ నుడువవలయునా?

గౌతముఁడు:—చతురాననా! ఈయైశ్వర్యంబులు నీభోగంబులు తపోసామర్థ్యంబున కెనగావు. తపోబలము గలవారి కెట్టి దుర్ఘట వస్తువైనను స్వాధీనమగుటయేగాక శాశ్వతానందప్రదాయకత్వముఁగూడఁ గలిగియుండు ననుసంగతి నీకనుభవైకవేద్యమే. నిగ్రహానుగ్రహసమర్థత కూడఁ గలిగి యుండుటచే నట్టివా రెల్లరకుం బ్రభువులె గౌరవపాత్రులగుచున్నారు. మఱియు నీయహల్య రూపసంపదయందే గాక జ్ఞానసంపదయందుఁగూడ సామాన్యస్త్రీలోకంబు నతిక్రమించుటచేత నొకతపస్వి పరిగ్రహింప యోగ్యత గలది.

ఇతర మునులు:—ఔనౌను, గౌతముఁడు చెప్పినదెంతయు యథార్థము

నార:—(తనలో) ఈగౌతముఁడు తర్కశాస్త్రవేత్త. యుక్తివాక్యములలోఁ దీసిపోవువాఁడు గాఁడు. అయిన నిట్లడిగి చూచెదఁ గాక. (ప్రకాశముగా) ఆర్యా, గౌతమా, విరాగులై తపోవృత్తినున్నవారికిఁ గన్యకామణులతోఁ బనియేమి? కామాద్యరిషడ్వర్గంబుల

జయించి నిశ్చలమనస్కులై యున్నవారికే గదా నిర్విఘ్నముగాఁ దపంబు సాగుట.

ద్రు:—(తనలో) ఈనారదుఁడు మంచిప్రశ్న వేసినాఁడు. దీని కేమి సమాధానమువచ్చునో చూతముగాక.

త:—నారదా! తపోధర్మముప్రవ్రజులకే నియమింపఁబడి యుండ లేదు. గృహస్థులధర్మముకూడ నై యున్నది. నిక్కముగాఁ జతురాశ్రమంబుల నున్న వారికినిఁ గలదు. ధర్మపత్నిని స్వీకరించుట కామాద్యరిషడ్వర్గంబులకు లోనైసల్పించకూడదు. గృహస్థాశ్రమధర్మంబుల కని యెఱుంగునది.

ర:—అట్లయిన నొకానొక కన్యయే కావలెనను విచారమెందులకు? ఏకన్య యైన నేమి?

త:—అట్లుగాదు. ఈపరమేష్ఠిచే సృష్టంబయిన జీవరాసులలో జ్ఞానంబునుబట్టి యనేకయంతరంబులు గలవు. ప్రత్యక్షముగాఁ బాషాణమునందున్నప్పటికంటెఁ దరుగుల్మలతాదులయందును, వానియందున్నప్పటికంటె జంతువులయందును, జంతువులయందుకంటె మానవులయందున్నప్పుడు జీవుఁడు క్రమక్రమముగా నెక్కుడుజ్ఞానుండయి యుండుట యనుభవసిద్ధమేకదా. తదుపరి యును బ్రవృత్తినివృత్తిమార్గానుసారులగు జీవులు క్రమంబున జ్ఞానాధికులై యుందురు. ఒకేజ్ఞానాంశమందున్నవారి కొకే విధమగు నభిరుచులు నలవాట్లుఁ గలిగి యుందురు. అట్లగుటం జేసి యట్టిస్థితియందున్న స్త్రీపురుషులు దాంపత్యవశంబున జ్ఞానాభివృద్ధి గావించుకొని పరస్పరోత్కర్షమునకుఁ గారణభూతులగుదురు. కావున నేదోయొక స్త్రీని వివాహమాడక సమానజ్ఞానాంతరముగలస్త్రీని వివాహమాడుట పురుషునకును, అట్టిపురుషుని వివాహమాడుట స్త్రీకిని గర్తవ్యమై యున్నది.

అహ:—(తనలో) ఈఋషికుమారుఁడు పాషాణంబులగూడ జీవుఁ డున్నాఁడనుచున్నాఁడు. ఆస్థితియందు జీవుఁడెట్లుండునో, ఎండల కెండుచు వానలకుఁదడియుచు వానిబాధల గ్రహింపఁజాలునో జాలఁడో తరువాతఁ దండ్రిగారి నీయంశమడిగి తెలిసికొం దును గాక.

నార:—తండ్రీ, వీరడిగినవిషయములో నీమునీంద్రులును దిక్పా లకాదిదేవతలును నన్యోన్యకనిష్టపడక యెవరికివారే పెండ్లి కొడుకులై కూర్చున్నట్లు గన్పించుచున్నది. కావున వీరిలో సమర్థుఁడెవఁడో నిర్ణయించుటకై యేదేని నొకప్రతిజ్ఞ నిర్వ హింపనియమించుట యుచితమని నాకుఁ దోచుచున్నది.

బ్రహ్మ—ఔను. అట్లనే కావించెదను (ఆలోచనమభినయించి) సభ్యులారా, యీనాప్రతిన వినుండు.

చ. కలుషహరంబు ముక్తిదము కామ్యసుఖావహ మాత్మబోధనా
విలసిత మంచు నెంతయును విశ్రుతమౌ ధరణీప్రదక్షిణం
బలఘుగతిన్ జరించియు రయంబున నెవ్వఁడు ముందువచ్చు వాఁ
డలికులనీలకుంతల యహల్యకరంబును బట్టఁ బాత్రుఁడౌ.

అత్రి—ఓహో, బహుదుర్ఘటముగా నున్నదే. యోగబలము గలవా రికిగాని యొరులకు సాధ్యముగానట్లు తోఁచుచున్నది.

ఇంద్రు—ఇది యెంతపని!

(పంచచామరము) విమానగామినై చరించి వేగమా ధరాస్థలిన్
క్రమానఁ జుట్టివచ్చి పద్మగంధి హస్తమొందనా
యుమేశుఁడున్ రమేశుఁడున్ నిజోరువాహనంబులన్
సమానులేమి నాకు మేఘసంగతుండనైనచో.

(తనలో) ఆహా! ఏమి యీయహల్య సౌందర్యముచూచుటకీ రెండునేత్రములు చాలకున్నవి. శరీరమంతయు నేత్రములైనచో

నొక్కమాఱు సర్వాంగసౌందర్యము నిలకడగాఁ జూచి తృప్తిపొందుదు నేమో!

యముఁడు—

శా. క్ష్వేళారావసదృక్షమై విమతహృత్క్షేమప్రభేదంబునై
చాలన్ మ్రోగెడు ఘంటికానినదమున్ సంధిల్ల గ్రీవంబునన్
హేలన్ అంకెలు వైచుచున్ భువనము క్ష్నత్య్రంబు వేంచేయుచో
నాలంబోర్వక యేగు నామహిషవాహంబుండ జంకేటికిన్.

నాకంటె ముందెవ్వఁడు వచ్చునో చూచెదగాక.

వరుణుఁడు—ఆ. వె. క్షొత్రలంబుకంటె జలరాసులే యెక్కు
వై తనర్చు భూమియందు గాన
భూప్రదక్షిణంబు ముందుగా నాకంటె
సలిపి మగుడి రాఁగఁ జాలు నెవఁడు.

కుబేరుఁడు—కం. నాపుష్పక ముండంగా
నీపృథివిం జుట్టి వచ్చు టెంత యిప్పుడె నే
నీపద్మాక్షీకరంబున్
బ్రాపింపఁగ క్షణములోన వచ్చెదఁగనుఁడీ.

గౌత—(ఏదోయాలోచించి తలపంకించి యూరకుండును)

బ్రహ్మ—ప్రస్తుతమీసభ చాలింతము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఇది ప్రథమాంకము.

అహల్యాశాపవిమోచనము.

(విష్కంభము)

(భూలోకము. గౌతమశిష్యులగు దేవల నిగమశర్మలు ప్రవేశించుచున్నారు.)

దేవ—ఏమోయి నిగమశర్మ, అంతయడావడిగఁ బరుగెత్తుచున్నావు.
ఏదైన విశేషమున్నదా యేమి యీవేళ?

నిగ—ఓహో, దేవలా నీవేనా, అడావడికేమి యున్నది. గురువుగా
రీమధ్య సత్యలోకమున కేగి యుండుటచేతఁ బాఠాలు సరిగా జరు
గలేదుగదా. ఇప్పుడు తిరిగి వచ్చినారు గనుక చదువుకొందామ
ని వెళ్ళుచున్నాను. కాని నీవెప్పుడు వచ్చినావు. గురువుగారు నె
ళ్ళగాఁ జూచి యిట్టే తుఱ్ఱుమని పాఱిపోయినావు.

దేవ—ఇప్పుడే వచ్చుచున్నాను. తొందరపని యుండి వెళ్లినానురా,
లేకపోయినచో నాశ్రమమునుండి కదులుదునా? కాని గురువుగా
రేవతెనో దేవలోకపువేశ్యను దీసికొని వచ్చినాఁడనుకొనుచున్నా
రేమిటి?

నిగ—ఛీ; నిర్భాగ్యుఁడా! వేశ్యకాదురా; కళ్లనుగాళ్లు నుండఁ జూచి
కో, గురుపత్నిదూషణ!

దేవ—అదేమిటో చెప్పకుండఁ దిట్టెదవేమిటిరా? గురుపత్ని యెవ
రు? గురువుగారికింకను బెండ్లికాలేదే.

నిగ—మొన్న సత్యలోకములో నయినదిరా. బ్రహ్మమానసపుత్రిక
యయిన అహల్యను వివాహము చేసికొన్నారు. ఆమె యెంతో
రూపవంతురాలు శ్రీమహావిష్ణువు జగన్మోహిన్యవతారమును మిం
చవలె ననుపట్టుదలతో నామెను బ్రహ్మ నిర్మించినాఁడఁట. మూ
ఢులెవ్వరో వేశ్యయని నీతోఁ జెప్పియుందురు.

దేవ:—దానికేమిలే. బ్రహ్మదేవుఁడు తనకూఁతు నిచ్చుటకేమాత్ర

పువాఁడు పదునాలుగులోకాలలో నెవరునుగనఁబడలేదా యేమి?
లేక ఆమెయీాయన అష్టైశ్వర్యములు చూచి వలఁచి వచ్చినదా!

:—ఛీ? నోరుమూయి. గురువుగారిసత్తువ నీకేమి తెలియును. ఆయన బ్రహ్మదేవునిప్రతిజ్ఞ చెల్లించి మఱియు వివాహమాడి నారు గాని మఱియొకలాగునఁగాదు. ఈభూప్రదక్షిణము ముం దెవ్వరు చేసివత్తురో వారికిఁ దనకుమార్తె నిచ్చెదనని బ్రహ్మ శపథము చేసినాఁడు. అదివిని దేవతలు మునీశ్వరులు తమవా హనబలంబులు యోగబలంబులు పిక్కబలంబులు చూపుచు వెళ్ళినారు. గురువుగారు సకలశాస్త్రవేత్తగావున బాగుగా నాలోచించి యక్కడ నప్పుడే యీనుచున్న ద్విముఖియై యు న్నగోవును జుట్టి మూడుమారులు తిరిగి భూప్రదక్షిణముచేసి వచ్చితిని అహల్య నిమ్మని యడిగెనఁట. అందునకు బ్రహ్మ సంతసించి కుమార్తె నిచ్చి వివాహముచేసెనఁట. ఇదివిని దేవ తలలోఁ గొందఱు కొఱకొఱలాడఁ జొచ్చిరఁట. ఇదియథార్థము.

వ:—ఓహో! మంచియంత్రము వేసినాఁడే. ఓరీ. యిట్టి యం త్రములే మనము గురువుగారి యొద్ద నేర్చుకోవలెనురా, చదువు మాటకేమి ప్రాప్తముండిన నదే వచ్చును. రాకపోయిననుసరే.

:—ఓరి నిర్భాగ్యుఁడా! ఇట్టి యంత్రాలు మాత్రము చదువు లేనిదే వచ్చునఁటరా! ఎంత శాస్త్రప్రమాణము చూపించి బ్రహ్మ దేవుని సభలో నీయుక్తి చెప్పి గురువుగారు నిగ్రహించుకొని వచ్చినారో యెఱుఁగుదువా? చదువురానిదే యెందుకుఁ బనికిరావు.

వ:—అటులయిన నట్టియుపాయములకుఁ బనికివచ్చు చదు వేదో యదియే చెప్పుడనుము గురువుగారిని. దానికేమిగాని గురువుగారిభార్య మంచిదేనా? దయాంతఃకరణలు గలదేనా?

సైపటారమేనా ?

నిగ:—'ఆకారసదృశోగుణాః' అన్నట్లామెరూపమునకుఁ దగినట్లే గుణములుకూడ నున్నవిరా. బ్రహ్మదేవుని యెన్నికసృష్టియైన తరువాత దేనిలోనైన లోపముండునా? మొన్ననువచ్చినదో లేదో అప్పుడే యెన్నాళ్ళనుండియో పరిచయమున్నట్లు ముని పత్నులందఱితోడను స్నేహముగా మాట్లాడుచు మనశిష్యుల నందఱిని బుత్రులవలెఁ జూచుకొనుచు నన్నపానాదులు వారి కియనిదే తాను గ్రహింపదు. శిష్యులమాట యెందుకు? ఆశ్రమమందున్న లేడిపిల్లలకును లతకూనలకును ముందు నీళ్ళు పోయక తాను త్రాగదు. మహాపతివ్రత. తనయొడలిమీఁద నున్న మిక్కిలివిలువగు నాభరణంబులు మృదుదుకూలములు నాశ్రమమునకు వచ్చిన వెంటనే తనభర్తయున్కికి ననురూపముగా నుండవని యెంచి మునిపత్నులకిచ్చివైచె. తాపసస్త్రీల కుచితమగు వేషముతో నున్నది. ఇంక నెన్నియో గుణము లున్నవి. నాపాఠమున కాలస్యమగుచున్నది. పోవుదమురా, సావకాశముగాఁ జెప్పెదను.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

ఇది విష్కంభము.

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

ద్వితీయాంకము.

(గౌతమాశ్రమము, గౌతముఁడు కృష్ణాజినముపైఁ గూర్చుండి జపముచేసి కొనుచుం డగా అహల్య యగ్నిహోత్రముచేసి పూజాద్రవ్యము లుంచును. గౌతముఁడు జపము చాలించి యగ్నిని బూజించి హోమము చేయును

గౌత:—(లేచి) అహల్యా! అగ్నిభట్టారకునకుఁ బ్రదక్షిణముచేయు దమురమ్ము. ఉభయులును బ్రదక్షిణము చేసి యగ్నికెదురుగాఁ జేతులు జోడించుకొని నిలుతురు.)

శా. ఓ తేజోనిధి! సర్వలోకభరణా! యోయుజ్జ్వలాకార! యో
శ్రౌతస్మార్తక్రియాలవాల! హరనేత్రా! పావకా రక్షకా
నీతోసాటియె వేల్పులెవ్వరును శ్రీయున్ బుద్ధియున్ సత్వమున్
చేతస్స్థైర్యము నిచ్చి బ్రోవగదవే శ్రీహవ్యవాహా! మమున్.

(అని పూజించి కొన్నియక్షతలు తనశిరమున నుంచుకొని మఱికొన్ని యహల్యనెత్తిపై వేయును.)

అహ:—నాథా! ఈయాసనమున విశ్రమించి కొంచెము గోక్షీరములఁ గైకొనుఁడు. కాలాతిక్రమము మైనట్లున్నది.

గౌత:—అట్లనే గావించెదను. (అనికృష్ణాజినాస్తరణమగు నున్నతాసనమున గూర్చుండి యహల్య యిచ్చిన పాలలో సగము మఱియొకపాత్రమందుఁ బోసి) ప్రేయసీ! ఇవి నీవు కూడ గ్రహింపుము. పరిచర్యలచే నలసి యుందువు.

అహ:—నాథా! నాకిప్పుడక్కఱలేదు. అవి యన్నియు మీరు గ్ర

హింపుఁడు. పరిచర్యలు సలుపుటలో శ్రమము లేకపోవుటయే గాక మఱింత యుత్సాహముగా నున్నది.

గౌత:—అయినను నీవుకూడఁ దీసికొనినగాని నాకు సంతుష్టి గలుఁగనేరదు. నా యభీష్టము నెఱవేర్పుము.

అహ:—మహాప్రసాదము. అట్లనే చేసెదను.

(ఉభయులు పాలు త్రాగుదురు.)

గౌత:—అహల్యా! నీవేమహారాజునో లేక నిన్ను వరింపనెంచిన యేదిక్పాలకునో పరిణయమైనచో నీకింత కష్టములు లేక సుఖింతువుగదా. వారియున్కికి మాయున్కికి నెంతయంతరముగలదు?

సీ. చంద్రశిలాకీర్ణ సౌధముల్లేవుగా
శాంతమౌ మునిపర్ణశాలగాని
తతహంసతూలికాతల్పముల్లేవుగా
వరకుశానిర్మితాస్తరణగాని
వీనులవిందుగా గానముల్లేవుగా
స్వాధ్యాయమంత్రఘోషంబె గాని
పరిచారికాజనవ్రాతముల్లేవుగా
సారంగశాబకసమితి గాని

గీ. అకట! నీరూపమునకుఁ బ్రాయంబునకును
దగిన యున్కియె చాలవ్యత్యాస మయ్యె
కష్టవృత్తిని గాలంబు గడుప నయ్యె
కలికి! ననుజెట్ట బట్టిన కారణమున.

అహ:—ప్రాణనాథా! ఏమిట్లనుచున్నారు? నేనేమి యపరాధ మొనర్చితిని? నాపనులయందెచ్చటనైన బ్రిమత్తురాలనై యవివేకముచే మసలితినా యేమి? అజ్ఞానకృత మేదైన నున్న క్షమించి తెలియఁజేసి యీదీనురాలి విచారము తొలఁగింపుఁడు.

కలలోనైన నీయున్కి కష్టమని భావింప లేదే. ఇది వినుండు.

సీ. మేడలు మిద్దెలు నీడ్వానె విడునని
పాశుపత్రోక్షిత సంవాసమునకు
హంసతూలికశయ్యలానె సుఖంబులై
పతిపాదపద్మసేవనముకంటె
విమలసంగీతంబు వీనులవిందానె
పతిమృదుహితవాక్య ఫణితికంటె
పరిచారికాదుల భాగ్యంబు సమమానె
స్వాయముగాఁ బతిసేవ సలుపుటకును

గీ. అకట! క్షణభంగురంబులౌ నైహికముల
తగులకయె శాశ్వతానందదాయకమగు
పథముఁ దెల్పెడు మిము చెట్టఁ బట్టి యుంట
కేమి నోచితినో తొలిజాముసందు.

ఈరీతి నెప్పుడు తలపోయుచుందునుగాని కష్టమనునది స్వప్న మందైనను గాంచకున్నదానను. నాథా మీకిట్టి నాదేహము కలి గించిన నాయపరాధమేదియో సెలవిచ్చి కృతార్థురాలిం జేయుదురు గాక.

గౌత:—ప్రేయసీ! నీవేయపరాధము నొనర్చి యుండలేదు. నీచిత్త వృత్తి నరయఁ గోరి యట్లంటిని. నిజముగా నీకాభోగంబులే కా వలయునెడల నవి మాత్రము కొలఁతలే. ఇదిగో చూడుము. నా తపోమహిమ (అని నేత్రములకుఁ గమండలములోని జలము రా యుచున్నాఁడు) చూచితివా.

మ. అవిగో చూడుము భర్మహర్మ్యములు నేత్రానందమౌ రత్నదీ
పవితానంబదె, తూఁగుటుయ్యెలలు మేల్పర్యంకజాలంబుల
య్యవె, భూషాప్రకరంబులయ్యవె, దుకూలౌఘంబులవ్వే, నఖి
నివహంబుల్ గను మిష్టమున్న నిలుమీ నిత్యంబుగా వానితోఁ.

అహ:—ఆహా ఏమి యీచిత్రము.! సమస్తవైభవంబు లొక్క క్షణములోఁ బరికల్పించితిరే. కాని కృత్రిమంబు లగునానగర రామణీయకములకంటె నీయాశ్రమమందలి ప్రకృతిదేవతసహజ సౌందర్యమే నాకెక్కుడుప్రీతి గొల్పుచున్నది.

గౌత:—అట్లయిన నాసృష్టి యిప్పుడే లయింపఁజేసెదను గనుము. (అనిమంత్రిజలంబులఁజల్లును)

అహ:—ఓహో యెంతలో మటుమాయమైనది! దానివలని సౌఖ్యములు నశ్లేగదా! నాకవియంతగా రుచింపవు.

గౌత:—ఔను. తామరపద్మమే గృహముగా నేర్పరుచుకొన్న మహానుభావునికూఁతురవునీకుకృత్రిమనిర్మాణముబెట్లురుచించును?

(తెరలో)

అయ్యా, గౌతమాశ్రమమెక్కడ? ఎంతదూరము నడిచినను గానరాకున్నదే! ఆఁకలిబాధచేతఁ గృశించుచున్నారము. ఎక్కడ గౌతమాశ్రమము? ఎక్కడ గౌతములవారు?

చ. ఇరువదినాల్గువత్సరము లేగ చిఁటుక్కున వర్షబిందు వేన్
గురిియుటలేదు క్షామములు ఘోరములై భువినిండె నెంతయున్
ధరఁగల ప్రాణికోటి కడు తల్లడమందెను క్షుత్పిపాసలన్
మరణపుబాధ చెందుచును; మన్పవె యన్నముపెట్టి గౌతమా.

అహ:—(లేచిచూచి) అయ్యో, ఎవరునాయనలారా! మీరు గౌతమాశ్రమము వెదకుకొనుచున్నారు. ఇదే గౌతమాశ్రమము రండి. ఇటు ఇటు. మీకుఁ గావలసినంత యన్నము పెట్టెదను రండు.

(అంతటఁ గొందఱు రైతులు ప్రవేశించుచున్నారు)

బాబో రక్షించండి! రక్షించండి (అనిసాగిలఁబడుచున్నారు)

గౌత:—లెండు, లెండు మీకేభయమును లేదు. కూర్చుండి సావకాశముగా మీవృత్తాంతము దెల్పుఁడు

ప్రథముఁడు——చ. ఇరువదినాల్గువత్సరములేగె.........

(అనుపూర్వోక్తపద్యమునుజదువుచున్నాఁడు)

ఋషిసత్తమా! మేమాంధ్రదేశీయులము రయితులము. ద్విద్వాదశవర్షక్షామంబులు పట్టి వర్షములులేక పంటలన్న నేమో యెఱుఁగక యన్నవస్త్రంబులు లేక యెంతయో కృశించి యున్న వారము.

సీ. పంటభూములు బీడుపడి బ్రహ్మజెముడుతో
నిండె దుష్టభుజంగనివస మగుచు
పచ్చికతావుల గచ్చపొదల్ గ్రమ్మె
కూరపెరళ్ళ పల్లేరు లలమె
కూపతటాకముల్ రూపుమాయుచు నింకె
దప్పికజ్ బక్షులు ధరణి గూలఁగె
పశువులడొక్క లప్పడములగతి నెండె
వంటపొయ్యులు బూజు పట్టి యుండె.

గీ. తాప మగ్గలమయి ప్రజ తహతహ పడె
ఆధులును వ్యాధులును బట్టి యడఁచె జనుల
జీవనమె దుస్సహంబయి చెన్ను దక్కె
కటకటా! ఏమివర్ణింతు క్షామబాధ.

గౌత:——ఏలయింత చిక్కుపడుచున్నారు? నాయాశ్రమంబున నెన్ని దినములయిన మీరాలుబిడ్డలతో నెంతమందయైన నుండవచ్చునే. నేననుదినము తపంబునకుఁ గూర్చుండుటకుమున్నుపుడిసెడువిత్తనము లీవనస్థలిని జల్లుదు. అవి పరమేష్ఠివరప్రసాదంబుచే నాతపంబు ముగియుసరికి మొలకలెత్తి ఫలించి యాహారమొసంగుచున్నవి. దాని నెందఱో యనుభవించుచున్నారు. మీరు నట్లు చేయుఁడు.

ద్వితీయుఁడు—ఆర్యా, మామనవి వినుఁడు. మీరు సెలవిచ్చిన మార్గము మాకు సంపూర్ణసౌఖ్యము నీయఁజాలదు. ఎంతకాలము మాజన్మభూమి విడిచి యొకగృహస్థునియింట తినుచుఁ గూర్చుండఁగలము. మాయింట మేముండి గంజిత్రాగుచున్నను అది షడ్రసోపేతభోజనముగా నుండును. ఒకరింట షడ్రసోపేతముగాఁ బెట్టినను బెక్కుదినంబు లుంటకు మనమంగీకరింపదు. మేమజ్ఞానుల మగుటచేత నిట్లు మోటుతనముగాఁ బల్కుచున్నందులకు క్షమింపుఁడు.

గౌత:—అటులయిన నన్నిప్పు డేమిచేయు మనెదరు? మీయభిప్రాయ మేమి?

ప్రథముఁడు—మహాప్రభో! మాకోరిక యేదనఁగా మాకీ యనావృష్టి యధికవృష్టి బాధలతో నిమిత్తము లేకుండ శాశ్వతముగా నన్నము పెట్టింపుఁడని.

ద్వితీయుఁడు—తుదకన్నమున్నను లేకపోయినను స్నానపానాదులకు లోపములేకుండఁ దగినంతతీర్థవసతినైనఁ గలిగింపఁ గోరుచున్నాము.

గౌత:—ఓహో! మీభూములు దేవమాతృకలుగా నుండక నదీమాతృకలుగాఁ జేయుమని మీకోరికయా? అది బహుదుర్ఘటమే (అనికన్నులుమూసికొని యాలోచించి) సరే తెలిసినది. మీకోరిక నెఱవేఱును లెండు. నేను వెంటనే తపంబున కరిగి పరమేశ్వరు ప్రార్థించి యాతని జటాజూటమున నున్న గంగను బడమటికనుమల ప్రాదుర్భవింపఁజేసి మీదేశములగుండ ప్రవహింపఁజేసి సాగరసంగమమగునట్లు చేసెదను. అయ్యది గోదావరి యనుపేరితోఁ బరగుచుండు. ఇది యంతయు వారముదినములలో జరుగును లెండు. మీయిండ్లకుఁ బొండు.

ప్రథముఁడు—స్వామీ మహాప్రసాదము. మహాప్రసాదము. మాకు గావలసినదదే. ఆనదికి తమనామధేయ ముంచుకొని గౌతమి యని తరతరంబులదనుక వాడుకొనుచు సుఖింపఁ గలము. మాకింక సెల వొసంగుఁడు.

గౌత:—గోదావరిచేఁ బవిత్ర మగు మీదేశము ముం దెట్లుండునో తెలియఁ జెప్పెద వినుండు.

ఉ. ఎచ్చటఁ జూచినం గనుల కింపగు ధాన్యపురాసిగుట్టలుం
బచ్చికపట్లు నిర్మలజలంబులు తీయనిపండ్లతోఁటలున్
మచ్చిక హాయిగా దిరుగుమందలు గూడినగోగణంబుతో
హెచ్చగు సంపదల్ గలిఁగి యింద్రపురంబును ధిక్కరించెడున్.

రైతులు—అబ్బో అంతభాగ్యమా మాకు అంతభాగ్యమే. ఏమో మీరు దైవముతో సమానులు ఏమిచేసినను జేయఁగలరు.

గౌత—ఇప్పుడంతభాగ్యమా యనుచున్నారు. పట్టిన తరువాత నన్ను మఱచుటయేగాక నాసంతతివారిని దృణీకరించుస్థితికిఁ గూడ మీలోఁ గొందఱు వత్తురు. ఇఁక ప్రొద్దుపోయినది. మీరు పొండు.

రైతులు—మీయన్నము తినుచుఁ మిమ్ము మఱచి నట్లయినఁ గళ్ళను గాళ్ళనుండఁ జూచుకోవద్దా బాబూ? సెలవియ్యండి.

అహ—ఆఁకలిగొనియున్నామంటిరి. అన్నముతినిపొండు.

రైతు:—అమ్మా, మాకు శాశ్వతముగ నన్నము పెట్ట వరమిచ్చియే యున్నారు. ఇంక వేరె యన్నమిప్పుడు వలదు, తల్లి.

అహ:—అట్లయిన నీక్షీరంబయిన ద్రాగుఁడు.

(అని అందఱకును బాత్రలతో క్షీరమిచ్చిన త్రాగుదురు)

రైతు:—అమ్మా, నీయాదరణవల్లను నీక్షీరములవల్లను మాకుఁ గడుపునిండినది. సెలవిమ్ము పోయివచ్చెదము.

అహ:—మంచిది. [రైతులుపోవుచున్నారు]

నాథా, వీరికి వంచుకొన నక్కఱ లేకుండ దిండి పెట్టెద మన్న నాశ్రమమునందుండక యిమ్ము శ్రమపెట్టి తాము శ్రమపడెద మందురేల?

గౌత:—ప్రియసీ, మంచిపశ్న వేసితివి. నేనంతయు దివ్యదృష్టిచేఁ దెలిసికొంటి. దీనియథార్థము సంగ్రహముగా నెఱిగింతు వినుము. కైలాసంబున గంగాపార్వతులకు సవతులకయ్యము తటుచుసంప్రాప్తముకాఁగాఁ బార్వతి యెట్టులైన గంగను శివునిజటాజూటమునుండి దింపి భూలోకంబునకనుపఁదలఁచి యిదివరలో భగీరథునిమూలమునఁ గొంతసార మెడలించి యుత్తరదేశంబులఁ బాఱునట్లు చేసినది. ఇప్పుడు పూర్తిగా నుద్వాసన చెప్పఁదలఁచి పెద్దబుద్ధి గలవిఘ్నేశ్వరునితో నాలోచించి యీపన్నాగము పన్నినది. ఈయాంధ్రిదేశీయుల లేవనెత్తి తీసికొనివచ్చి ముందు మాట్లాడిన దావెనకయ్యయే సుమా!

అహ:—అహో, ఏమి చిత్రము దేవతలకుఁగూడ మాత్సర్యములు సవతిపోరులునా! పరమేశ్వరుని యభిమతప్రకార మేల యా పార్వతి యుండఁ గూడదు? ఆమె జ్యేష్ఠురాలు గావున గంగాదేవి యేల విధేయురాలై యుండఁగూడదు. ఊరిపిడుగు వీరిసెట్టిని గొట్టుకపోయినదన్నట్లు వీరిపోట్లాటలు మధ్య మధ్యమలోకవాసులకుఁ గాటకంబులు పుట్టింపనేల? ఈకుట్రలు మహానుభావుండగునీశ్వరునకుఁ దెలియకుండునా?

గౌత:—తెలియకేమి? మహాత్ములు తమకుఁ గొంత యిబ్బంది కలిగినను లోకోపకారకమైనపనిలో నడ్డురారు. కావున నాయన తటస్థుఁడై యుండెను.

అహ:—మీరేల యీకుతంత్రములకై తపము వ్యయముగావించు

కొనెదరు.

గాత:—నే నీకార్యమవలంబించుటకు రెండుకారణములు గలవు. మొదటిది లోకోపకారకత్వము రెండవది తాను నష్టము గూర్పబడినచోఁ బంటలు బండ వనుకొను దేవేంద్రునికి గర్వభంగమగుట.

గీ. చెడుగుసేతల నెవ్వరేఁ జేయ నెంచ
మంచిపనులుగ బుద్ధిచే మార్పనగును
వసుధ వడగాడ్పు లార్ద్రిమా వట్టివేళ్ల
తడకమూలమునఁ జల్లఁబడినయట్లు.

ఇఁక ప్రొద్దుపోయినది శయనింతము రమ్ము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

అహల్యా శాపవిమోచనము.

తృతీయాంకము.

ప్రథమరంగము.

(స్వర్గలోకము, ఇంద్రభవనము. ఒకయాసనముపై నింద్రుఁడు గూర్చుండియుండును)

ఇంద్రుఁ:—(స్వగతము) ఔరా, బ్రహ్మయంతవాఁ డన్యాయమున కొడిగట్టుకొనుచుండఁగా నిఁక లోకములో ధర్మదేవత నాలుఁగు పాదములతో నెట్లుండఁ గలదు. ఒకపాదము కుంటియయినది. తనకన్య నితరులకీయ నిష్టములేకున్నచో నొక్కగౌతమునే పిలిచి యొసంగరాదా. ఏల యీనట్టి శపథములు చేయుట? దూడ చచ్చిన చేటపెయ్య నమర్చినట్లు భూప్రదక్షిణ మొనరింపలేక గోప్రదక్షిణ మొనర్చి తత్ఫలమే యొసంగు నని మూలనున్న యేదో శాస్త్రము చూపించినంతమాత్రమున యుక్తాయుక్తములఁ బరిశీలింపక కన్య నొసఁగుట యేటిన్యాయము? అక్కటా! అడవులలోని యాకలములఁ దినుచుఁ బర్ణశాలల నివసించు జడదారి యెక్కడ? చతుర్దశభువనసమ్మోహనం బగునా యువతీరత్నమెక్కడ? ఇట్టి విరూపఘటనలచేతనే యీవిధాతకు నితరదైవములవలె లోకపూజ్యత లేకపోయినది.

సీ. కడుదరిద్రునకిచ్చు గంపెడు పిల్లల
భాగ్యవంతుని ననారోగ్యుఁ జేయు
లోభివానికి ద్రవ్యలాభంబు సమకూర్చు
మూర్ఖున కధికారపూర్తి యొసఁగు

వ్యభిచారికి లభించు పరమపతివ్రత
చక్కని భార్యయగా షండునకును
విద్వాంసు నెప్పుడు విత్తహీనుగఁ జేయు
సర్ధహీనునకు నూహలు ఘటించు
గీ. తెలివిగలవాని కోపిక గలుఁగకుండు
ప్రేమఁ జూపెడు పితరుల విడుచు కొడుకు
నిట్టి విపరీతఘటనల సృష్టి చేయు
కతన ధాతకుఁ బూజ్యత గలుగ దయ్యె.

సరే. ఇఁక గడచినదానికి వగచినఁ బ్రయోజన మేమి? అక్కాంత యన్యకాంతయైనప్పుడు నేను విముఖుఁడ నగుటయే న్యాయము గదా. ఆహా! అట్లుండ సాధ్యమగునా?

సీ. పూర్ణేందుబింబమై మోము గ్రాలక యున్న
వగవక విముఖుండ నగుదు నేమొ
తళుకుఁజూపులు లేళ్ళ నళికింపకున్నచో
వగవక విముఖుండ నగుదు నేమొ
దరహాసచంద్రికల్ తాపమార్పక యున్న
వగవక విముఖుండ నగుదు నేమొ
పొలఁతిమేనిపసిండివలపు లోలయకున్న
వగవక విముఖుండ నగుదు నేమొ
గీ. చెలువ చెలువంపుసృష్టియై చెలఁగకున్న
వగవకుండఁగ విముఖుండ నగుదు నేమొ
సుదతి నను దమిచూడ్కులఁ జూడకున్న
వగవకుండఁగ విముఖుఁడ నగుదు నేమొ.
ఉ. ఆయలినీలకుంతలముఖాంబుజ మాయధరోష్ఠబింబ మా
తోయజనేత్రవైభవము తోరపుజన్నవంబిక మానితం

బాయతవేణి యాహాయలాయూరపునెన్నడ లాయమాయికం
బాయసితేక్షణాంబు లహహా! మఱుపంగ వశంబె యెన్నఁడేఁ.

శచీదేవి:—(వెనుకనుండి ప్రవేశించి) నానాథుఁడేదియో యాలో
చించుచుఁ బల్కుచున్నాఁడు. ఈమఱుఁగున నుండియే వినెదను.

ఇంద్రు:—ఈచతుర్దశభువనంబులలో నట్టిసౌందర్యరాశి విని కని
యెఱుంగనుగదా!

శచి:—(తనలో) ఎవ్వరిసౌందర్యరాశి? పురుషుఁడా? స్త్రీయా
పురుషులు సామాన్యముగాఁ బురుషసౌందర్యమంతగాఁ బ్రశం
సింపరు. స్త్రీయే యై యుండినోపు. నన్ను వివాహమాడిన కొ
లఁదిదినము లిట్లు ప్రశంసింపుచు వచ్చినను, జిరకాలపరిచితనగు
టచేతను స్వీయనగుటచేతను నిప్పుడీపొగడ్త నన్నై యుండదు.

ఇంద్రు:—కాకిముక్కునకు దొండపండు గట్టిన ట్లీజడదారి కట్టియు
వతీరత్నమా?

శచి:—(తనలో) ఓహో! ఏవరో తాపసపత్నినిగూర్చి ప్రశంసిం
చుచున్నాఁడే! ప్రమాదము వచ్చునట్లున్నది. ఎవరామె? ఎవ్వ
రైననేమి? జడదారి కామె తగదనుచున్నాఁడు గాని తాను వ
లఁచినట్లు చెప్పియుండలేదు. ఇంకను నిదానించి వినియెదగాక.

ఇంద్రు:—ఆనిర్భాగ్యుఁడగుగౌతముఁ డెక్కడ? త్రిలోకాధినాథుఁ
డనై శతక్రతువుల నొనరించిన నేనెక్కడ? నన్ను గామించిన
వనితను గుయుక్తిచేతఁ గదా సాధించినాఁడు. ఇందులకుఁ బ్రతి
యుక్తి నేనుమాత్రము పన్నలేనా? బృహస్పతితో నాలోచించిన
చక్కని యాలోచన చెప్పఁగలఁడు. కాని యీసంగతి వెల్లడిం
చిన యెడల నాయనకే యాస పుట్టునేమో. రహస్యాలోచనమె
వ్వాను నతిబుద్ధిమంతునితోఁ జేయరాదు. ఆత్మబుద్ధియే సుఖమై
నది. నేనే యాలోచింతును.

శచి—(తనలో) సరే, ఇఁకఁ దెలిసినది. బ్రహ్మదేవునిచే నహల్య గౌతమమహర్షి కీయఁబడినదని యీనడుమ వింటి. నానాథుఁడు గూడ నప్పు డాలోకంబున కేగినాఁడు. ఆమెయందు వలపు దగిలియుండవచ్చు. ఆమె కడురూపసి యఁట.

ఇంద్రు:—హా! అహల్యా! నాదానవైతి వనుకొంటిని. ఎంతలో దాటిపోతివి! ఎక్కడ దాటిపోదువు? తనువులు దూరమైన మనసులు దూరమా? నా డానభలోఁ గ్రేగంటిపప్రారంభున నీమక్కువ నాకుఁ దెల్పనే తెల్పితివి. నేను నీకై యిట్లు పరితపించుచుంటిని. మనసులు కలిసినప్పుడు శరీరములు మాత్రమెంత కాలము దూరముగా నుండునో చూచెదఁ గాక. ఫలప్రాప్తికిఁ బిపీలకమార్గము విహంగమార్గము నని రెండు తెరువు లిదివఱకే యేర్పడినవి. అందుఁ గడపటిది శ్రేష్ఠతరముగాన విమానముపై క్షణములో నిటకుఁ దెత్తును. ఆపై నావజ్రాయుధమున్నది. (అనికన్నులుమూసికొని) అదిగో! అహల్య ఎంతస్ఫుటముగాఁ గాన్పించుచున్నది!

గీ. ఏల యిటునటు తారెద వింద్రుఁ డిదిగొ
లలన నినుజూడఁ గనులు గాయలుగఁ గాచి
వేచి యుండెను జాలంబు విడిచి యిపుడె
బిగ్గఁ గౌఁగిటఁ జేర్పుమీ బిసరుహాక్షి!

(అని చేతులుఁ చాచుఁచున్నాఁడు.)

శచి:—(ఇంద్రునిచేతులనడుమప్రవేశించి) ఇదిగో వచ్చితిని.

ఇంద్రు:—(దిగ్గునలేచిచూచివెలవెలబోయి) ప్రాణేశ్వరీ! ఎంతసేపైనది నీవువచ్చి?

శచి:—నాథా, మీరహల్యాస్తవమారంభించునరికే వచ్చియుంటిని.

ఇంద్రు:—(తనలో) ఓహో ప్రమాదము వచ్చినదే. ఇప్పుడేమని

చెప్పెదను. (ప్రకాశముగా) సఖీ! మానవకోటి నిద్రయందు సుఖించుచుండునని పలుమాఱు చెప్పగా విని యాసుఖమెట్టిదో చూడవలె నని నిద్ర కల్పించికొంటిని. అందు స్వప్నము వచ్చి గౌతముఁడు, అహల్య బ్రహ్మ మున్నగువారందఱితోడను నేను బ్రహ్మసభలో నున్నట్లును వేదోవాదము జరుగుచున్నట్లును గన్పడినది. అదిస్వప్నావస్థ గాని వాస్తవముగాదుసుమా.

శచి:—ప్రాణేశ్వరా, స్వప్నావస్థయైన నేమి! మీయభీష్టమే నాయభీష్టము. మీకెవ్వరిష్టులో వారే నాకునిష్టులు. కాని యొకవిన్నపము చేసికొనుచున్నాను. అది విని మీయిచ్ఛ వచ్చిన తెఱంగునఁ జేయుఁడు. మీకీదేవలోకంబుననే రంభాద్యప్సరస్త్రీలు పలువురు కలరు. వారియందఱికంటె నధికమని యొకమర్త్యభామినిని గూర్చి తలపోయుట భ్రాంతియని తలఁచుచున్నాను. అయినను దావలచినది రంభ యగు. ఒకరికంటె కొకరింపుగా గాన్పించిన గాన్పించవచ్చును. కాని మగనాలై తదుపరి మహామహిమ గలగౌతమునిపత్నియై యున్నయాపతివ్రతాశిఖామణిని జెనక నుంకించుట మనకెంతయో యనర్థదాయకమని బెగడొందుచున్నదానను. అయ్యది హాలాహలము మ్రింగుటయు నగ్ని నొడిగట్టుటయు నగును. సర్వజ్ఞులకు మీకు నేనెఱింగించునంతటిదానను గాను గాని మోహవివశతచే నియ్యది స్ఫురింపలేదేమోయని విన్నవించుకొనుచున్నదానను. ఇంతకన్న నిరంకుశం బగుమీచిత్తప్రవృత్తి కడ్డురాఁ జాలను.

ఇంద్రుఁ:—ప్రేయసీ! ఏల నన్నిట్టి నిష్ఠురోక్తుల నలయించెదవు. రంభాద్యప్సరోగణం బేల? నీకంటె నీమూఁడులోకంబుల నాహ్లాదయుమాకర్షించిన వారొండు గలరా? స్వప్నావస్థలో నేదో పల్కినదాని కేలయిట్లాడెదవు? రమ్ము నందనోద్యానంబునఁ

గొంత సేపు విహరింతము. (అని చేయిపట్టుకొని నడుచుచు) (తనలో) ఆహా! యీహస్త మహల్యాహస్తమైన నాయానంద మెట్లుండును! అయ్యది యెట్లు లభించును? (ఆలోచనమభినయించి) విశ్వకర్మకూఁతు రగుమనోరంజని యిట్టి కార్యములందు నిపుణత గలది. ఆమెవలన సాధింతును గాక.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

తృతీయాంకము.

౨ రంగము.

(గౌతమాశ్రమము — పర్ణశాల.)

అహల్య:—గృహయజమానుఁ డింట లేనపుడు గృహకార్యము లెంత జాగరూకతతో నిర్వహించుచున్నను నిండు లేకుండును. నానాథుఁడు పశ్చిమపుకనుములకుఁ దపస్సున కేగి వారముదినములకు వత్తునని యెంతయో యాశగఁ బల్కినాఁడు. నేటితో వారమగును. ఈరాత్రియో రేపో తప్పక వచ్చును. నేఁడు కాకి పలుమారు లఱచినది. ఎవరు వత్తురో. అతిథిపూజనంబులఁ గడుమెలంకువతోఁ బ్రవర్తిల్లుమని నాకాజ్ఞ యొసంగినాఁడు. నే నీకార్యము లిదివఱకువలెఁ జేయుచుండినను నాతఁ డింట లేనప్పుడు చేయుట కెంతయో భీతి కలుగుచుండును.

క. కడు సులభం బగుకార్యము
బెడిదం బగుయాజమాన్యవిధిచేఁ జేయన్
గడు దుష్కరపుం బనియును
గడ తేర్పఁగ నొను భర మొకండు వహింపన్.

(మనోరంజని ప్రవేశించుచున్నది.)

మనో:—(తనలో) ఆహా! ఈమెయె కాఁబోలు నహల్య. నిశ్చయము

గా విష్ణునిజగన్మోహనావతారంబును మించి యుండవలె నని పట్టినశపథ మానలువ నెఱవేర్చికొన్నాఁడు. ఆసుదానవగు నాకే యీమె వలపు గొలుపుచుండఁగా మహేంద్రు సంతతివాఁడీమెకై పలవించుట వింతయేమున్నది. కాని దుష్కృట మగుసీదూతికాకార్యమొకటి నాపైఁ బెట్టినాఁడు. ఇటు జూడ మహాతపస్వి భార్య. అటు జూడఁ దివిలోకాధీశ్వరుం డగునింద్రునాజ్ఞ. ఎటుల నెఱవేర్తునో తోఁచకున్నది. అయినఁజూచెదగాక (ప్రకాశముగా) అమ్మా గౌతమాశ్రమ మిదేనా.

అహ:—(లేచిచూచి) అమ్మా. ఇదే. దయచేయుము. నేనొసంగు నాతిథ్యము గైకొమ్ము.

మనో:—నాకేమియు నక్కఱలేదు. నేఁడు భట్టారకవారము. నీవైనను దాగిను. కొంచెము పరుండుటకు మాత్రము స్థలమిమ్ము.

అహ:—అమ్మా అభ్యంతరమేమి? ఈయాశ్రమమెల్ల నీయధీనంబుగా నెఱుఁగుము. రమ్ము. ఇటఁ గూర్చుండుదము. (ఇద్దఱును గూర్చుందురు.) నీవిట్లొంటిగఁ జనుదెంచుటకుఁ గారణమేమి? ఎచ్చటనుండి యెచ్చటికిఁ బోవుచుంటివో నీవృత్తాంతము నాకెఱింగింప వచ్చునేనిఁ గొంచెమెఱింగింపఁ గోరుచున్నదానను.

మనో:—నీకెఱింగించుట కభ్యంతరమేమున్నది. ఏమోకాని నిన్ను జూచినప్పటినుండియు నాసోదరిని జూచినంత నిర్భరానందము గలుఁగుచున్నది. నేను స్వర్గలోకవాసినిని. విశ్వకర్మకూఁతురను. మనోరంజని యందురు. ఇంద్రకార్యార్థినై యొకచోట కేగుచు పొద్దుగ్రుంక నిచటకువచ్చితిని. గౌతమాశ్రమము భయరహితమని సుప్రసిద్ధము గదా. ఆయన యూరలేరనివిందు. నీవెక్కడ శయనింతువు?

అహ:—అమ్మా! నీవు నాకలోకవాసివై యుంటఁ గదుంబూఁజ్యురా

లవు. నన్ను సోదరీభావమున జూచుచుంటివి గాన నీసమ్ముఖము నసనె పరుండెదను.

మనో:—మంచిది. నాకది పరమసంతోషము. (ఉస్సురనుచు) ఆహా ఏమిదైవఘటన!

అహ:—ఏమి మనోరంజనీ, యట్లనెదవు? శయనప్రదేశము సరిలేదనియా? నీకేమికావలసిన నది తెప్పింతును.

మనో:—నాకేమి కావలెను? నాకన్నియు సరిగనె యున్నవి. రాజాంతఃపురముల కుసుమకోమలుల శిరములందెక్కి ప్రకాశించవలసినపుష్పమడవిలో నొక్కమోటుభూజము నాశ్రయించుకొని యుండుటఁజూడ విచారమగుచున్నది.

అహ:—అదేమి? నీమాటలుచూడవింతగానున్నది. ఎంత సుందరమైన పుష్పమునకైనను మొదట నీవన్నమోటుభూజమునాశ్రయింపకయే రాజాశ్రయము గల్గునాయేమి? నీకంతవిచారముగానున్నచో నానుమంబుం బరిగ్రహించి యుచితస్థలంబునఁ గూర్పరాదా?

మనో:—(తనలో) ఓహో రూపసంపదయేగాక ప్రౌఢత్వముకూడ గలిగినజాణవలెఁ దోఁచుచున్నది. కార్యము సఫలమగుచున్నట్లున్నది. (ప్రకాశముగా) ఆహాల్యా నీయనుజ్ఞనడయనిదే యేసుమనంబైనఁ బరిగ్రహింపఁగలనా?

అహ:—ఈయాశ్రమమెల్ల నీయధీనమని యిదివఱకే చెప్పి యుంటిని గాదా?

మనో:—ఓహో నీరూపసంపదకుఁ దోడు జ్ఞానసంపదకూడ నిట్లద్వితీయంబుగ నుండుటచేతనే మహేంద్రుఁడు నిన్నుగూర్చి సదా పలువరించుచుండును.

అహ:—అదేమి? మహేంద్రుఁ డేలపలువరింపవలెను?

మనో:—సదా కన్నులకుఁ గట్టినట్లుండఁగా నెవరు పలువరింపరు?

అహ:—అట్లుండుటకు నన్నాయన యెక్కడ జూచెను.

మనో:—బ్రహ్మసభలో నీవివాహమునకుముందే చూచెను. నీవు నాయనను జూచి వరించియు మీతండ్రిగారి శపథముమూలమున మఱియొకరిపాలైతివి. ఇఁక నతివిస్తరమెందుకు. చెప్పెద వినుము. అమరవల్లభునకు సదా నీనామస్మరణము నీరూపచింతనముఁదక్క యొండువ్యాపారము లెవ్వియు లేవు. మూఁడులోకంబులకాదు ఈచతుర్దశభువనంబులఁగూడనీయట్టిసృష్టివిచిత్రము లేదనివచించుచుండు. నిన్నుజూడవలెననువాంఛ మిక్కుటమై పదిదివసంబుల నుండి చింతామణీపీఠ మధిష్ఠించుటయే లేదు. నందనోద్యానమందలి కల్పతరుప్రసూనములఁ గూర్చినశయ్యయింతయు సుఖమియ్య జాలదయ్యె. నీరూపవయోవిలాసములకు హాయిగా స్వర్గసుఖంబులనందక యేల యీనట్టడివి వశిష్ఠోపవాసాదులచే శుష్కించి గాసిల్లెదు? కొంచెమాలోచన వలదా? ఇంత కాలము పేక్షింతువా? నీకనుసన్నల మెలఁగువాఁడే మహేంద్రుఁడు. ఇప్పుడైననేమి? జాగుసేయక సౌఖ్యమందుము.

అహ:—చాలుచాలు నీసంభాషణ.

శా. ఏమేమీ నను చుల్కఁజేసి యిటు లీవీక్షించెదే, వారకాం
తామాత్రింగఁ దలంచితో నను మదిన్ నానాథుఁడున్ విన్నసు
త్రాముండున్ మఱినీవు నేమగుదురో ధర్మంబులన్నిడి మీ
మీమాహాత్మ్యములెల్ల మంటగలియన్ మేలౌనె యిట్లాడఁగన్.

మనో:—అమ్మా కోపగించుకొనకుము క్షమింపుము. నీసౌఖ్యముఁగోరి చెప్పితిని గాని మఱియొకటికాదు. ముల్లోకముల కధిపతియైన యింద్రునంతవాని నీవిట్లు తిరస్కరింతు వనుకోలేదు.

అహ:—తిరస్కరించుట లేదు. దుస్సాధ్యముగుకోరికలఁ గోరుట

యనుచితమని నామానవిగా నిట్లు పురందరునితో నుడువుము.

ఉ. సుందరుఁడైన చంద్రు నటు చూచుచు గాని వశంబె ముద్దిడన్
అందనిమ్రానిపండులకు నఱ్ఱులు సాచిన లాభమానె యే
మందు వివేకమెల్ల నడుగంటును కాముకపాళి కయ్యయో
నందనమాచరింతు నిఁక వద్దను మిట్టి వృథాప్రయత్నముల్.

మనో:—పోనిమ్మాయనమాట కేమి గాని నీనిందుజవ్వన మిట్లుడవిపా ల్సేయవలసిన దేనా. సుఖాపేక్షలేదా?

అహ:—అమ్మా నీ కేమి యీవెఱ్ఱి! నేను కష్టపడుచుంటి ననుకొనుచుంటివా? నాకున్నసుఖము మీస్వర్గలోకమందే కాంతకును లేదని నమ్ముము. మీరచ్చట ననుభవించునది సుఖాభాసము గాని యథార్థసుఖము గాదు. నిరంతరపతిపాదపద్మసేవవలన గలుగు సుఖమింతింతనరాదు. అందును గౌతముఁడు మహానుభావుఁడు. మాహాత్మ్యంబున నింద్రాదిదేవత లాయనతో సరిపోల్పఁదగరు. ఇఁక పొద్దు పోవుచున్నది. ఈవిషయంబులును బతివ్రతాధర్మంబులును మనముపరుండి మాట్లాడుకొందము లోనికిం బోదము రమ్ము.

(తీసికొనిపోవుచున్నది.)

తృతీయాంకము.

రంగము. 2

(స్వర్గలోకము ఇంద్రుఁడును మనోరంజనియుఁ జేరియొకయాసనముపైఁ గూర్చుండియుందురు.)

ఇంద్రు:—మనోరంజనీ, నేటిదినము తెల్లవారుసరికి వచ్చెద నని చెప్పి యేల యింతతడవు చేసితివి? గడియ యొకయుగ మన్నమాట మఱచితివా? నీవిప్పుడు రాకున్న యిఁకనీయింద్రుని జూడఁగలుగుదువో లేదో

మనో:—మహేంద్రా! ఇప్పటికైనను వచ్చితిని సంతోషింపుః ఆదుర్మార్గులు వెనుక తఱుముకొని వచ్చుచున్నారేమోయని యింకను గుండెలు తడతడ కొట్టుకొనుచునే యున్నవి.

ఇంద్ర—(ఆత్రముతో లేచి) ఎవరాదుర్మార్గులు? ఏదీ వజ్రాయుధము.

మనో—ఇచ్చటెవరును లేరు కూర్చుండుము. నేనంత చేతకానివాడనైనప్పుడుగదా నీవజ్రాయుధమునకుఁ బని. ఎవరో మారీచ సుబాహు లనురాక్షసులఁట. నేనొంటరిగా వచ్చుచుండుట జూచి తమయేలిక యగురావణుని యాజ్ఞయైనదని నన్ను బట్టుకొని గొంపోవఁ దొడఁగిరి.

ఇంద్ర—ఆ, ఆ, ఎంతపరిమాదము, ఎంతప్రమాదము! అప్పుడు నిన్ను రక్షించువారెవరు? నన్నెంతగా నిందించియుందువో కాని నేనుండినచో నాదురాత్ముల నాఖరతరాసికి వెంటనే బలియిచ్చి యుందును. ఈరాక్షసులు మొదటినుండియు బరస్త్రీలఁ జెఱపెట్టి లోకమున కుపద్రవములఁ గావించుచున్నారు. కానియెట్లు తప్పించుకొంటివి?

మనో—బుద్ధిబల ముపయోగించినఁ దప్పించుకొనుట కేమికష్టము: నన్ను వాండ్లు తీసికొనిపోవుచుండఁగా, ఓరీ మీకుఁబెండ్లియైనదా యనియడిగితిని లేదని చెప్పిరి. అందుపైన మీరు నన్ను రావణునికడ కేల గొంపోయెదరు. మీలో నొకరు వివాహము కారాదా అనియంటిని. అది వినినతోడనే వారునన్నొకచోట గూర్చుండఁబెట్టి నేను వివాహమాడెదను. నేను వివాహమాడెదనని వాదులాడఁ జొచ్చిరి. తుదకు నీవెవరి వివాహమాడెదవని నన్నడిగిరి. నేనందుపై మీలో నెవ రాగిరి శృంగంబున కేగి ముందిటకు వత్తురో వారిని బెండ్లియాడుదునని చెప్ప వారెదుట

గవ్యూతిమాత్రదూరమున నున్నకొండవైపు పరుగిడఁ జొచ్చెను.
నేను రివ్వున మింటికెగసి యిటకు జొచ్చి వచ్చితిని.

ఇంద్రు—ఓహో, ఎంతచమత్కారము చేసితివి! నాకై యిట్టికష్ట
ముల పాలగుచుంటివి. నీఋణ మెట్లు తీర్చుకొందును. కాని నీవే
గిన పని యేమైనది? కాయా పండా?

మనో—అంతగా కాయయు గాదు, పండును గాదు. దోరగాయ
వాటముగా నున్నది.

ఇంద్రు—అనగా?

మనో—దేవరపై మనసుండియు నహల్యకుఁ బతిభీతి మెండుగా నుం
డుటచే సంతస్పష్టముగా నంగీకరింపకున్నది.

ఇంద్రు—ఆసంగతి నీవెట్లు కనిపెట్టితివి.

మనో—ఇదిగో మీతో నిట్లని నుడువుమన్నది.

ఉ. సుందరుఁడైన చంద్రు నటు చూచుటె గాని వశంబె ముద్దడన్
అందని మ్రానిపండులకు నఱ్ఱులు సాచిన లాభమానె యే
మందు వివేకమెల్ల నడుగంటును కాముకపాళి కయ్యయో
పందనమాచరింతు నిఁక వద్దను మిట్టి వృథాప్రయత్నముల్.

దానియర్థమేమో మీరేయాలోచించుకొనుడు.

ఇంద్రు—ఔను బాగుగా గనిపెట్టినావు. సాధ్యము కాకుండటచేత
మానుమన్నదిగాని సాధ్యమైన యెడలఁ దనయభ్యంతరము లేద
నియే స్పష్టమగుచున్నది. సరి. ఇఁకనేమి చేయు మనెదవు.

మనో—రాయబారమువలన సందిగ్ధస్థితికి వచ్చినప్పుడు స్వయముగ
నేగినఁ గార్యసాఫల్య మౌ నని తోఁచుచున్నది.

ఇంద్రు—సందేహమేమి? నేను నట్లే చేయఁ దలఁచుకొంటిని. కాని
నీవు ప్రియురాలిహృదయక్షేత్రము దుహూహాకంటకోన్మూలిత
ముగను, విషమస్థితిరహితంబుగను జేసితివిగదా.

మనో — ఆ, చేసితిని. తరుణమున దేవరవారుకృపఁజేసిన యహల్యా స్థితిమాఱి సత్ఫలమిచ్చుటయే యిఁకఁ గొదువ.

ఇంద్ర — అది యెంతపని చూతువుగాని ప్రస్తుతమీపారితోషిక ము గ్రహింపుము (అని బహుమతియొకటి నిచ్చుచున్నాఁడు.)

మనో — మహాప్రసాదము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

చతుర్థాంకము.

రంగము. ౧

(గౌతమాశ్రమస్థానము.)

అహల్య—(పుష్పమొకటివాసనజూచుచు) ఆహా! ఏమి యీమాలతీ పుష్పసౌరభము! తన్ను రెండుపూటల నీరుపోసి పెంచినందులకై మంచిపరిమళముగల పూల నొసంగి యీమాలతీనికుంజము తన ఋణము మళ్లించుకొన్నది. అటులనే యీమల్లెపందిరియు విరుల గంపలతో నొసంగి యాశ్రమంబున నెల్లెడల నామోదంబు సమకూర్చుచున్నది. మఱియు నీనారికేళంబులసరసతకు మేరయే లేదు. ఎప్పుడో చిన్ననాటను బోసిన జలంబామరణాంతము శిరంబున మోచి పెంచినవారికి స్వాదునీరంబు లొసంగుచున్నవి. అచేతనంబులే యిట్లు కృతజ్ఞత చూపుచుండగా జ్ఞానముగల మానవజాతి యప్పుడప్పుడు కనబరచు కృతఘ్నతఁ జూడ నాశ్చర్యమగుచుండును గదా. నేనిప్పు డింకఁ దడయరాదు. దేవతార్చనకుఁ గావలసిన సుమంబులఁ గోసికొని యగ్నిహోత్రంబుల కై యిదివరకే కూర్చియుంచిన సమిధలఁ దీసికొని సత్వరంబునఁ బర్ణశాలం జేర్పవలయు. (అనికొన్నిపువ్వులు సజ్జలోనికి గోసి సమిధలకట్ట బుచ్చుకొనగాఁ గొందఱు శిష్యులు ప్రవేశింతురు.)

శిష్యు—అమ్మా! యీశ్రమ మీకు వలదు. మేమిందరము శిష్యుల ముండగా మీరేల యిట్లు శ్రమపడెదరు.

అహల్య—నాయనలారా! నాకు శ్రమలేకపోవుటయే గాక యిట్టికార్యములయందు మొదటినుండియు నభిలాష మెండగుటచే నిట్లు చేయుచున్నాను, గాని మఱియొకటి కాదు. మీరు పోయి మీ పాఠములు వల్లించుకొనుడు.

శిష్యు—మేమట్లు పోవువారము కాము. నీవు జాగ్రతపఱచిన సుమంబులను సమిధల నైన నిటు దెమ్ము. అవి తీసికొని యేగెదము. తల్లీ! గురుశుశ్రూష లేక మాకుఁజదువువచ్చునా? (అనిపూలసజ్జయు సమిధలకట్టయును దీసికొనిపోవుచున్నారు.)

అహ—ఇఁక తొందర లేదు. ఈయారామరామణీయకము కొంతసేపు కనులపండువగఁ జూచి మఱియేగెదను. ఓహో! పచ్చని పట్టుపఱుపులవలె నున్న యీపచ్చికప్రదేశముల శృంగారమేమి! అందుఁబూచినగడ్డిపువ్వు లాకసమండలి నక్షత్రములవలె విరాజిల్లుచున్నవి. నికటంబునఁ బారు నిర్మలములైన కాలువజలంబులు గులకఱాళ్ళపైఁ బడి ప్రవహించునపుడు చేయు గలగలధ్వనులు పుష్పమరందాస్వాదనచే మత్తిల్లి చేయు భ్రమరముల ఝంకారంబులతోఁ గలిసి పరభృతసంగీతనాదంబులకు శ్రుతిప్రాయంబులై శ్రుతిపేయంబు లగుచున్నవి. అవిగో! వాయువశంబున నెండుటాకులు చేయుమర్మరధ్వనుల కులికిపడి చెంగుచెంగున లంఘించు మృగశాబకంబు లెంతసొగసుగా నున్నవి! ఆహా! ప్రకృతిదేవతాసౌందర్యమే సౌందర్యము! ఈరమణీయప్రకృతివస్తువులనడుమ నెంతకాలంబున్నను నాకుఁదనివి తీరకున్నది. అదిగో! ఆకసమునుండి యేవియో హంసలు దిగుచున్నట్లున్నవి. కాదు కాదు. తద్రూపంబుననున్న యొకవిమానము. అందెవ్వరో దివ్యపురుషుఁడున్నట్లు తోఁచుచున్నది. ఈగౌతమక్షేత్రసౌభాగ్యంబు చూచుటకై కాఁబోలు మెలమెల్లన సనతిదూరంబున

నీవనముపై సంచరింపుచున్నారు. అదిగో! విమానము. వనము నతిక్రమించినది. ఇఁక దానితోఁ బనిలేమి. నేఁడీలతాకుంజంబు లసంఖ్యాకంబులుగఁ బుష్పములు బూచి యున్నవి. దేవబ్రాహ్మణసమారాధనకుఁ గావలసినవి గాక మిగిలినవి నానాథునిశయనస్థలం బలంకరించి మృదులంబగునట్లు చేసెద.

(అనిపువ్వులు గోయుచుండును.)

ఇంద్రుః—(వేఁటకవైపునుండి విమానము దిగి ప్రవేశించి) ఓహో! ఏమి యీగౌతముని తపఃప్రభావము

సీ. కరిసంఘములతోడఁ గలసి యాడెడు సింహ
చయములు మిక్కిలి చనువుతోడ
గోవులగంగడోల్ గోకుచు కండూతి
వాయంగ జరియించు వ్యాఘ్రగణము
లేడిపిల్లలఁ గూడి లీలావిహారముల్
సలుపుబెబ్బులులక్కజముజనింప
అజశాబకంబుల నరమరలేకుండఁ
దుప్పులుచునాఁడు తోడేళ్ళసమితి.

గీ. పిల్లులెలుకలకును దిండి పెట్టుచుండు
ఫణిఫణంబుల క్రింద కప్పలువసించు
క్రూరజంతువులు సహజంపు వైరముడిగి.
శాంతతవహించు నిట్టులాశ్చర్యమొదవ.

మఱియు నీపుష్పారామంబులు, ఛాయాతరులు, ఫలవృక్షంబులు నెంతయు కందోయికి విందొనర్చుచు నందనవనానందంబు డిందుపఱుచుచున్నవి. అదిగో! ఆవంకపుష్పాపచయంబొనర్చుచు బెదరులేడిచూపులఁ జూచు నాహరిణాంకవదన యహల్య ఆతరుమూలమున డాగి యదను వేచి ప్రత్యక్షమయ్యెదగాక (అని యొకచెట్టు

చాటున నిలిచి యహల్యపై పూవువిసరును.)

అహ:—(అదరిపడి) ఓవృక్షరాజమా! నీనిర్హేతుకమైన కటాక్షం బున కేనెంతయుఁ గృతజ్ఞురాలను. నీసుమంబుల నాపైఁ జల్లి వృథసేయుటకంటె నాహృదయప్రియం డిటకు వచ్చినపు డాయన పాదములపైఁ జల్లి కృతార్థత నందరాదా? స్థావరరూపునకు వివేకమెక్కడ?

ఇంద్రు:—నీహృదయప్రియుఁడు స్వయముగనే నినుఁబూజించుట కిటకు వచ్చి యుండగా నీవృక్షరాజ మాతనికిఁ దోడ్పడి కృతార్థత జెందినదిగా భావింపుము.

అహ:—ఎవరిదీ యశరీరవాక్కు (అని యిటునటు పరికించి చూచి) ఎవరును గాన్పించుటలేదే. నామనోహరుండిటకు వచ్చిన నాకుఁ గన్పడకుండునా?

ఇంద్రు:—(తనలో) నన్నే స్మరించుచున్నదని తలఁచెదను ప్రవేశించుటకిదే మంచిసమయము (ప్రకాశముగా) తలోదరీ! నీకు గన్పడకుండ నీప్రియుఁ డెంతసేపుండఁగలఁడు? పొద్దుతిరుగుడుపువ్వు సూర్యుఁ డెటుతిరిగిన నటేతిరుగునుగదా! (అనియెదుటనిలుచును)

అహ—(ఉలికిపడియొసరిలుచు) అయ్యో! మీరెవరు? స్త్రీలొంటరిగనుండుచోటున కిట్లుహఠాత్తుగా వచ్చుట యుచితమా?

ఇంద్రు—తరుణీమణీ!

మ. మూడు లోకములందు నెవ్వని పూజసేయ ననారతం
బీడులేని సమస్తవైభవ మెవ్వఁడొందును? శత్రులకా
దోడులేకయె వజ్రముకా గొని దుర్నిలోకము లోమునె
వ్వాఁడొ యాసురశేఖరుండిట వచ్చె క్షేమముగన్గొనన్.

మేము స్త్రీపురుషవివక్షతలేకుండ సమస్తప్రాణులయోగక్షేమము కనుగొనవలసి యున్నదిగాన సర్వస్థలంబుల కరమరిక లేక

హుటాహుటి నేగుదుము. ఇప్పుడిటవచ్చుటనీకుఁదప్పుగఁదోఁచెనా?
(అనిమందహాసముచేయుచున్నాఁడు.)

అహ—త్రిలోకాధినాథా! నమస్కారము. అజ్ఞానముచే మనుష్య మాత్రుఁడుఁగా భావించి పలికిన పలుకులు మన్నింపుఁడు. మీరు తండ్రులు. మేము బిడ్డలము. అట్టిచో మీరుచొరరాని ప్రదేశంబు నియ్యెడఁ గలుఁగవు. ఆపర్ణశాలం దపోనిష్ఠనున్న మత్ప్రాణేశ్వరుండగు గౌతముండు మిమ్ముల వీక్షించినచో నుచితసత్కారంబులు సేయును. మీరచటికి దయచేసి వానిం బడయఁగోరుచున్నదానను.

ఇంద్రు—(తనలో) ఓహో యేమిజాణతనము! భర్త తపోనిష్ఠలోనున్నాఁడనియు నిదేసమయమనియు సూచించుచున్నది. అయిన నిట్లందును (ప్రకాశము) ఏమి! తపోవిఘ్నమొనరించుటకు నన్ను రాక్షసునిగాఁ దలఁచితివా యేమి! ఈగౌతమునికంటె వేయిమడుంగు లెక్కువతపమాచరించి యింద్రపదవిని బొందియున్న నాకు నొరులతపోవిఘ్నమొనరింప మనసెట్టులొప్పును? ఏమి నీవాతని యర్ధాంగివి కావా? గృహమేధి ధర్మంబులెఱుంగవా?

అహ—(ఆత్రముతో) అర్ధాంగిని గాకేమి మహాత్మా! నేనైన నిచటఁ బరికరలోపంబుచే మిమ్ముఁ బర్ణశాలకుం గొంపోయి సత్కరింపవలసి యున్నది. కావున దయయుంచి యచ్చటికి దయచేయుఁడు.

ఇంద్రు—(తనలో) ఆహా! నాకీమెయం దెంతయనురాగమో యీమెకును నాయందంత యనురాగమున్నట్లు మాటలవలన స్పష్టపడుచున్నది. (ప్రకాశముగా) జవ్వనీ! నీయభిమతము తెలిసినది అదిత్రోసిపుచ్చుట కీయింద్రుఁ డంతకిరాతుఁడు గాఁడు. నీకోరిక ననుసరించియే వర్తింతునని త్రికరణశుద్ధిగా నమ్ముము. ఇచట

సత్కరించుటకుఁ దగిన పరికరములు లేవంటివి. కార్యసాధనము లోఁ బరికరహీనత బుద్ధిమాంద్యుల కొకసాకు గానిబుద్ధిమంతుల కదియెంతమాత్ర మడ్డురాదు. ఈచెట్టుమొదట నింతయెత్తుగా రాలిన మృదులసుమంబులుండఁ బరికరములకై విచారించెదవేల! దివ్యాంశసంభూతురాలవై యున్నను నీజడదారుల సహవాసదోషంబున బుద్ధిజాడ్యతనొందితివి గాఁబోలు. లేకున్న నీకుపాయము నేను జెప్పవలసినదా?

అహ——మీరు సెలవిచ్చినట్లు నేనజ్ఞానురాలను. నాకు గౌతముఁడుపదేశించిన మార్గము కంటె వేఱువిధమున నతిథిసత్కారము సేయుటెన్నఁడు నెఱుఁగనిదానను. పూజాద్రవ్యంబులలో నొక్కసుమంబులువినా యన్యమెవ్వియు నిచట గానరావుగావున నాశ్రమమునకు శ్రమ మనుకొనక విచ్చేయుఁడు.

ఇంద్రు——అబలామణీ! వచ్చునపుడాశ్రమమునకును వచ్చెదము. కాని యిపుడిచటనుండియే తరలవలసియున్నది. కావున జాగు సేయక నీమనోరథసిద్ధి వడయుము. ఏకార్యమున కేని జిత్తము ప్రధానమా పరికరములు ప్రధానములా చెప్పుము.

అహ——చిత్తము.

ఇంద్రు——అటులైనచో నది నాకొసంగుము చాలును. అప్పుడీ సుమంబు లెట్టి పరికరంబులౌనో నీవే చూచెదు గాని.

అహ——నేనేకార్యంబుచేసినను త్రికరణశుద్ధిగాఁ జేయ నలవాటుపడియున్నదాన. అందుచే నీకార్యంబున వేఱె చిత్తమర్పణచేసెదనని నుడువ నక్కఱలేదు.

ఇంద్రు——(తనలో) అబ్బా! ఇంత స్పష్టముగా నీమె తన ప్రేమ వెల్లడి చేయుచుండఁగా నామనోరథసిద్ధి వడయకుండ నింకను జాగుసేయుట నాదే మూర్ఖత. (ప్రకాశముగా) లలనా! అమృతోపమా

నంబులగు నీవాక్యములచే చాల నలరితి. పుష్పంబులచే నతిథిస త్కారము చేయుటెటుంగ నంటివి. అదియెట్లు చేయవలెనో ముందు నేను నిన్నతిథిగా భావించిచేసి చూపెదను. తరువాత నీవొనర్చి నీయభీష్టము వడయుము.

(అని కొన్నిపుష్పముల గొని యహల్యను సమీపించు చున్నాఁడు)

అహ—శచీధవా! నన్ను డాయకుము. నీవు త్రిలోకాధినాథుఁడవై యును నీహద్దులో నీవుండి ప్రవర్తింపనిచో సామాన్యనికృష్టమా నవునికంటె లఘుతరంబుగఁ జూడఁబడుదువు.

ఇంద్రు—యోషిద్రత్నమా! నీయౌవన రూపరేఖా విలాసంబుల నన్నొకనినే గాదు మఱియెవ్వరినైనను తృణప్రాయంబుగాఁ జూడఁగలదానవు. నేను సంకల్పించిన యతిథిసత్కారవిధానము పూర్తిగాఁ జూపనిమ్ము. నన్ను గటాక్షింపుము.

(అనితిరిగిసమీపించుచున్నాఁడు.)

అహ:—(ఎడమయి) అహో! ఏమి యీమూర్ఖత. రంభాదినిఖిలా ప్సరోగణంబులచే విరాజిల్లు స్వర్గలోకాధీశుండవై మహాపతివ్రతయగు శచీదేవికి భర్తవై యిటు లోకమర్త్యకాంతకు నందును మునిపత్నికై యాశించుట తగునా? లోకంబుల సంరక్షింప నియామకుండవైన నీవే యిట్లు నీతిబాహ్యుండవై ప్రవర్తించినచో నిఁక లోకంబున నీతి యెట్లుండఁగలదు. చేలుఁగే పొలముతు మేసిన కాపాడువా రెవ్వరిఁక. కావున నీయుద్యమము నుండి వెంటనే తలఁలి పొమ్ము.

ఇంద్రు:—నారీమణీ! నామనం బరయఁ గోరి యిట్లాడుచుంటివా యేమి? నాఁడా బ్రహ్మసభలో నీకేగంటిపరిసారంబునకుఁ బాత్రుఁడైన యాయింద్రుఁడు కాఁడా వీఁడు? పునస్సందర్శనమున కాల స్యమైనందుల కిట్లు కోపగించుచుంటివా యేమి?

అహ:—నాకదేమియుఁ దెలియదు. ఇంద్రుఁడవు కాని మున్మహేంద్రుఁడవు కానిమ్ము. నీకిచ్చ లేమేనిఁ బనియున్నచో నాయాశ్రమమునంగల మదీయప్రాణవల్లభుం డగుగౌతముని సందర్శించి యాతిథ్యము గైకొని వారివలన నెఱవేర్చుకొమ్ము.

ఇంద్రు:—అబలామణీ! ఏల యీనిర్దయత్వము?

గీ. అతివ, తీయని నీయధరామృతంబు
కంటె నాతిథ్య మొండేది కలుఁగనేర్చు
కలికి, నీదగు గాటంపుకౌఁగి లీయ
వేడె నీయాశ్రమంబందు కోరికేమి.

అహ:—ఛీ దురాత్మ! ఒడలు తెలియక కాఱులఱచెదవు. శీఘ్రముగా నీవనము దాటిపొమ్ము.

గీ. గౌతముం డిటలేనట్టి కారణమున
బ్రతికిపోయెద విచ్చోటు బాసి చనుము
తీవ్రమయి యిప్పుడీజగత్త్రితయమేర్చు
నాదు కోపానలమునకు నింధనముగాక.

ఇంద్రు:—ఓహో సుందరాంగీ! కోపముఁ గూడ నీకొక యపూర్వసౌందర్యము తెచ్చుచున్నదే.

గీ. కుటిలమగు భ్రూకుటిక్షేప మిటులఁ బఱపి
క్రొమ్మెఱుఁగుమేను గంపింప దాఁకు నేక
ణంబులను జూచి యధరబింబంబు గదల
పలుకు నీచిత్రవైఖరి వలమిఁ గూర్చు.

నీకిప్పుడు కోపసమయముగా నుండుటచేఁ దరలి పోయి పునస్సందర్శనముఁ గావించుకొనెద దయయుంచుము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

అహ:—(తనలో) ఇపుడీసంగతి గౌతమునికి నివేదింతునా? ఏల యూ

యనమనసు కలతపఱచవలెను? ఈపురందరుఁడు నేను తనపై మోహముతో నుంటి నన్న భ్రాంతిచే నిట్లు పలుక నోపు. ఆ భ్రాంతి నివారణ చేసితిని గదా. ఇఁక నీసంగతి యిక్కడనే మఱచిపోవుట యుక్తము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

చతుర్థాంకము.

రంగము. ౧

(స్వర్గలోకము—ఇంద్రభవనము.)

ఇంద్రుడు:—ఆహా! సృష్టియంతయుఁ బరిశీలించి చూచిన నీచతుర్దశ భువనంబుల నహల్యవంటిచిత్రమైన వస్తువు వేఱొండు గానరాకున్నది. సమీపించి చూచుటచే నాయువిదసౌందర్యము నామనంబునకు మఱింత గాటముగా నాటి యున్నది. సరిపోల్పఁదగిన వస్తువులే లేవు.

సీ. నిశివికాసములేని నీరజంబేపాటి
సాటియా సతిమోము సౌరుతోడ
పగలు నిమీలనం బగునుత్పలం బెట్లు
తుల్యమా సతివకన్దోయిత్రోడ
దరముచే నీటను దాగియుండెడు దరం
బెనయె సఖీ కంఠమునకుఁ జూడ
అడవులపాలైన హర్యక్షరాజుమధ్యం
బెట్లు చెలికౌను కౌను సవతు
గీ. కదలలేకుండుకదళీకాస్కంధ మెట్లు
యువతియూరువుతోఁ బోల్ప నోపు నొక్కొ

విరసమై యేటఁబడి యొక్క వేళఁ దోఁచు
సైకతం బెట్లు సమ మింతిజఘనమునకు.

క. హేమమునకు సౌరభముఁ
గోమలతయుఁ గూర్చి ధాత కోమలి జేసెఁ
గాముని తూఁపవశర మయి
యీమెయిఁ గుందించువిరహ మెటుల సహింతుఁ.

అదిగో! సుధాకరుఁ డప్పుడే యుదయించి తననిశితకరంబుల నన్నలయింపఁ జూచుచున్నాఁడు.

ఉ. ఏమిర! చంద్రి నన్ను నలయించెద వేలర, సాటిదేవతఁ
గా మది నెంచవో నిను ననారతముఁ భుజియింతురీ వేల్పులం
చీమెయి వైరమూర్పఁగొన నెంచితివో యహి వేణియా నహ
ల్యామదిరాక్షి నాహృదయమందు వసించుట నీవెఱుంగవో.

గీ. చల్లగానుండు జలధిలో జనన మొంది
యుండియును దాల్తు వేలొకో యుష్ణరశ్మి
అకట! మఱచితి కాలకూటాగ్నితోడ
నుదయ మొందంగ నెట్టులౌ నొండు విధము.

ఓహో! ఏమి! యీమలయపవనుఁడుఁగూడ నన్ను బాధించుచున్నాఁడే.

మ. అకటా! న్యాయమె గంధవాహ నను నిట్లారాటముంబెట్ట మా
మక వజ్రిభిహతోరుపక్షమలయక్ష్మాధ్రంబు నీకిష్ట బా
యక తోడయ్యెనొ నన్నెఱుంగదొ? యహల్యాస్నిగ్ధవక్షోరుహ
ప్రకటశ్రీవిజితాత్మగా నవిమె నాప్రాపంచు లోనెంచదో.

గీ. శైత్యమాంద్యసౌరభ్యముల్ చాలగలవ
టంద్రు మలయజ! నీకు సత్యంబె తలఁప

నిను భుజింపఁగఁ బాము గ్రిక్కును విషంబు
ఫలము జూచినఁ దెలియదే వస్తుగుణము.

ఆహా! ఆజవ్వనిలేని యీ వైభవసామగ్రి యేల నాకు?

సీ. పడతి సింగారంపునడలచే గ్రాలని
భవనంబు లివి యేల పదవులేల
సుదతియొయ్యారంపు చూడ్కులఁ గనలేని
దర్పణంబు లివేల దర్పమేల
తనుమధ్య గై సేసి తాల్పని యుపవన
సూనంబు లివియేల సొగసులేల
చంద్రాననాస్మేరచంద్రికల్ గాయని
విరిపాన్పులివియేల విభవమేల

గీ. సరసవాణిమృదూక్తులఁ గఱవనట్టి
శుకపికంబు లివేల శారికలు నేల
విచికిలామోద కౌఁగిటఁ బెనఁగకున్న
తను విదేల యనంగమంతనములేల.

(పరికించిచూచి) ఆహా ఆసుదతిరూపము కన్నులకుఁ గట్టిన ట్లుండి యెచటఁ జూచినను గాన్పించుచున్నది. నిజముగా నొకవేళ యిచటికి వచ్చినదేమో. అదిగో! ఆ స్తంభము చాటుననుండి తొంగిచూచి యహల్యావెంటనే యంతర్ధానమైనది. ఏమిసేయుదు. అక్కడ దాగియున్నదేమో చూచెదగాక. (పోయి చూచు చున్నాఁడు.) అకటా! ఇక్కడను లేదే. ఇప్పుడు వచ్చియుండుట ప్రత్యక్షముగాఁ జూచి యున్నాను. ఇంతలో నెచటికిఁ బోఁ గలదు. శచీదేవిగాని యామెచెలికత్తెలుగాని దాచియుందురేమో. కనుగొనెదగాక. అహల్యా, అహల్యా, (అని పిలిచి) అయ్యో శచీదేవిని బిలుచుటకు మాఱుగా నహల్యను బిలుచుచుంటినే. ఎవరైన విన్నచో—

(శచీదేవి ప్రవేశించి ప్రణమిల్లును.)

శచీ:—నాథా! అహల్య నెప్పుడు తెచ్చితిరి? ఆమెరూపము గాంచి ధన్యురాల నయ్యెదను.

ఇంద్రు:—ఏమీ, నామనసు వ్యాకులముగా నున్నపు డేలయీపరిహాసములు? ఆసుందరి నెచట డాచితివో తత్క్షణము చెప్పుము. ఇప్పుడిటకు వచ్చియుంట ప్రత్యక్షముగాఁ జూచితిని. నీవో నీచెలికత్తెలో దాచియుండుట నిశ్చయము.

శచి:—ప్రాణేశ్వరా! నేనావృత్తాంతమేమియు నెఱుఁగను. అహల్యా యని మీరుగొంతెత్తి పిలుచుటచేత నామె నిటకుఁ దెచ్చితిరేమో యని చూడవచ్చితిని. ఆమె గానరాకుంటయే గాక మీయపోహములకుఁ గూడ పాత్రనైతిని. నాచెలికత్తెలఁ గూడ నరసివచ్చెదను. (అని పోయి తిరిగి ప్రవేశించి) నాథా వారుఁ గూడ నేమియు నెఱుఁగ మనుచున్నారు.

ఇంద్రు:—అటులైన మీరందఱు నాయంతిపురివిడిచి పొండు. తిరిగి యాజ్ఞసేయువఱకిట కెవ్వరును రాఁజనదు.

శచీ—హృదయేశ్వరా! ఏల యీనిర్దోషులపై నింతకోపము? మీయాజ్ఞయెట్లో యట్లే యయ్యెడుగాక. కాని యీదీనురాలి విన్నపము కొంచె మాలింపుఁడు.

సీ. కాలకూటవిషాగ్ని కబళింపఁగా వచ్చు
బడబాగ్నిమంటలోఁ బడగవచ్చు
తీవ్రమహా వసిధారఁ దిరుగంగ వచ్చును
మున్నీఁటిలోఁ బడి మునుఁగవచ్చు
సలసలక్రాగు నుజ్వలతైలముల దూఁక
వచ్చు ఘోరార్ణుల బడయువచ్చు
వెన్నుని చక్రింపు వేడికోర్వఁగవచ్చు
శూలినేత్రాగ్నులఁ జొరఁగవచ్చు

గీ. గాని మునిజనపరిభవగ్లానిశాప
చండదహనార్చు లేర్చిన సాధ్వి మగుని
నఱియఁగా నంశనిర్మూలదక్షు మగుచు
తీవ్రితాకోప మామీఁద దీనరింప.

ఇంద్రు—సరే. ఆసంగతి మాకంటె నీకెక్కుడ తెలియదు నీవుపొమ్ము.

శచి—చిత్తము. (పరిణమిల్లినిష్క్రమించును.)

ఇంద్రు—నాపై నాఁడాబ్రహ్మసభలో ననురాగపుఁజూపుల్ బఱపిన యహల్య నేఁడిట్లు నిరాకరించుటకుఁ గారణమేమైయుండును? ఆగౌతముఁడేదో దుర్బోధ గావించి యుండనోపు. ఇఁక సామ వాక్యంబులచే లాభమున్నట్లు గాన్పించదు. ఏదో మాయోపాయముచే మనోరథ మీడేర్చుకోవలసియున్నది. గౌతముఁడు మాయోపాయముచేతనే గదా వివాహముచేసికొన్నాఁడు. అది యెంత యుచితమో యిదియు నట్లే. కాని యేయుపాయ మవలంబింతును? (ఆలోచనమభినయించి) ఆ! సరే, అట్లుచేసెదను. నాకామరూపత్వ మిప్పుడు గదా సార్థకమగును. కాని క్షుద్రమగు కుక్కుటరూపము దాల్పనా యనిమాత్రము సందేహముగలుఁగుచున్నది. ఏల సందేహింపవలెను? క్రియాఫలసిద్ధికి సాధనములయోగ్యతాయోగ్యతలతో నిమిత్తములేదు. ఫలదాయకమెయ్యదియో యయ్యదియే యోగ్యసాధనము.

గీ. ప్రబలమారోగ మొడలిని బట్టియుండ
వైద్యుఁ డెవ రనుశంకతోఁ బనియ జేమి
గుణము నీయగ మందైన గూటి మైన
మైన నేమిటికగు రోగి కరసి చూడ.

(నిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

శ్రీ

అహల్యా శాపవిమోచనము.

చతుర్థాంకము.

రంగము. ౧

(గౌతమాశ్రమపర్ణశాల)

గౌతముఁడు—(తలుపు తెఱచిచూచి) అహల్యా, కోడి కూసినది. తెల్లవాఱు జామైనది. నేనేటికిఁ బోవలసి యున్నది. జపపరికరంబులు దెమ్ము.

అహ—ఇదిగో. తెచ్చితిని (అనికృష్ణాజినము, కమండలువు జపతావళము నిచ్చును.)

గౌత—(పుచ్చుకొని) అహల్యా, ప్రతిదినము నాకంటె ముందు లేచియుండెడిదానవు. నేడు నేనే నిన్ను లేపితిని శరీరమందేమయిన బద్ధకముగా నున్నదా యేమి? మఱికొంచెమునేపు విశ్రమింపుము.

అహ—నాథా. ఇఁక విశ్రమింపనక్కఱలేదు. నేడేమో కలఁతనిద్దుర యయి దుస్వప్నములు వచ్చినవి. రాత్రి ప్రొద్దుపోవుదనుక మీ పాదసేవ సేయుచు మీవలనఁ బతివ్రతామహాత్మ్యములు జీవేశ్వరస్వరూపవివరణము మున్నగుగాథలు వినుచున్న నాకు, నొకగంట యయినను నిద్రించితినో లేదో యింతలో నిట్టిదుస్వప్నము లేల కలుఁగవలె నని భీతి పొడముచున్నది.

గౌత—(మీఁదచేయివైచితట్టుచు) ఓముగ్ధురాలా! భీతి జెందకుము. ఆస్వప్న మేదో చెప్పుము. స్వప్నమని తెలిసినతరువాతఁ గూడ భయమెందులకు?

అహ—ఎవరో యొకదివ్యపురుషుఁడు వచ్చి నన్నుఁ జేయిపట్టి లాగుకొనిపోయి యొకకొండగుహలో దోఁచి పైన ఱాతి నొకదానిని మూసి యరిగినట్లును నేనాక్రందనమొనర్చుచుండ మీరు వచ్చి యాఱాతిని దొలఁగించినట్లును గలవచ్చినది. అంతలో మీపిలుపు విని మెలఁకువ వచ్చినది.

గౌత—సరే ఇంతేగద. ఇఁక నేను నిలుచుటకు వీలులేదు. అనుష్ఠానవేళ యయినది. తిరిగి వచ్చి యీస్వప్నమునకు ఫలము సావకాశముగా నుడివెదను. నీవు భీతిని విడిచి జాగరూకతతో నుండుము.

అహ—మహాప్రసాదము. మీపాదస్మరణచే నాకేభీతియుఁ గలుఁగదు. (అని ప్రణమిల్లును)

(గౌతముఁడు నిష్క్రమింపగా నహల్య తలుపులు వేసికొనును)

ఇంద్రుఁడు—(ప్రవేశించి)

భుజంగప్రయాతము. సురేంద్రుండ నై యుండి చోరుండువోలెన్
జరింపంగ నయ్యెన్ నిశన్ మానిపంచన్
వరారోహ చేకూఱు భాగ్యంబు గల్గన్
దరిన్ జేరి కష్టంబు ధన్యుండ నౌదున్.

అహో! ఇప్పటికి నాయాశాలత ఫలమొసంగుతఱుణము సంప్రాప్తించినది. ఇఁక నాలస్యము చేయరాదు. గౌతముఁడిక నొకజాములో రాఁగలఁడు. ఇపుడు నన్ని యింద్రరూపమున నహల్య దరికి రానీయదు. కావున గౌతమవేషము వేయవలసి యున్నది. శస్త్రవైద్యునకువలె ప్రతిక్షణమెంతయో విలువగలదై యున్నది. కావున నేను వెంటనే పోయి మగుడి వచ్చెదను. అహల్య మెలఁకువతో నుండుటకై తలుపుగ్రుద్ది పోయెదను.

(అని నిష్క్రమించును.)

అహ—(తలుపు తెఱచివచ్చి) ఎవరో తలుపు తట్టినట్లాయెనది. ఎవరు
ను గానరారే. ఇక్కవాటము మరుదాకృష్టమై యట్లు ధ్వనించె
నేమో. నేను నామనసు గలఁత జెందినట్లే యీతీవ్రమారుత
మువలన నాశ్రమమందలి తరుగుల్మలతాదులును, ద్వారకవాట
ములును గంపించుచున్నవి. ఎంతఁ గపించినను మానవులవలె శీ
తాతపంబులకు బాధచెందవట. ఈవిషయములో మానవజన్మ
ముకంటె స్థావరజన్మమే మేలుగ గాన్పించుచున్నది. ఎంతసేప
టికిని తెల్లవారకున్నది. ఉదయభాస్కరుని దర్శన మెంతకాలము
న కగునో తెలియకున్నది. ఇఁక లోనికిఁ బోయి తలుపువేసికొం
దును. (అని తలుపులువేసికొనును)

ఇంద్రు—(గౌతమవేషముతో బ్రవేశించి) సరిగా నున్నదా ముని
వేషము? ఎక్కడనైన బొరకిపోదునా? ముఖమునకు గడ్డము మీసా
సము జటాజూటము వక్షమున రుద్రాక్షమాలికయు, చేత గమం
డలువు దండమును జపమాలయు గృష్ణాజినమును; బాహ్యమున
మునివేషము వేయుట యేమికష్టము? ఇఁక నహల్య విడిచిపోవున్న
న్నను బోము. ఎల్లప్పుడొకరీతిగ నుందునా?

చ. తరుణులచిత్తవృత్తులవిధం బొకరీతిగ నెంచనౌనె యె
వ్వరిని దృణీకరింతు రొకపట్టున వారినె యొండువేళ నా
దరణ మొనర్తు రిచ్చమెయి దాల్ప ప్రియంబగు వేషభాషలన్
సురుగక నిల్చి తేఁచి మనసున్ గ్రహియింప సుఖంబుచేకుఱున్.

ఇఁకఁ దడయరాదు. అహల్యను బిల్చెదను. వేషము సరిగా ను
న్నదా (అనితిరిగిచూచుకొని) అహల్యా, అహల్యా, (అని తలుపు
తట్టుచున్నాఁడు.)

అహ—(తలుపు తెఱచి ప్రవేశించి) నాథా, నమస్కారము. నేఁడేమి
యింత త్వరితంబున వచ్చితిరి? ప్రతిదినమువలె నొడల విభూతి

వాల్పలేదేమి?

(అనిజపపరికరముల నందుకొని లోపలబెట్టును.)

ఇంద్ర—అన్నా! ఇదిమఱచిపోయి చిక్కు దెచ్చుకొంటిని. అను మానము కలిగెనేని యత్నమంతయు వృధా యగును. కానీ ప్రాప్తమెట్లున్నదో, యిట్లనెదను.

అహ—ఏమి యాలోచించుచుంటిరి. నాకుఁ జెప్పఁగూడని రహస్య మేమైనఁ గలదా?

ఇంద్ర—ప్రేయసీ. నీకుఁ దెల్పఁగూడని రహస్యము లేదు—(నాలు కకఱచుకొని) గౌతమునికి నెన్నఁడైన నుందునా? నిజము చెప్పిన నీవేమనుకొనెదవో యని సంశయించుచున్నాఁడను. అంతియకా ని వేఱుకాదు.

అహ—ఏమట్లు సంశయముతో మాటలు తడబడుచు మాట్లాడుచు న్నారేల? యథాస్థితి నెఱింగింపుము.

ఇంద్ర—(తనలో) కనిపెట్టినదా ఏమిచెప్పుమా. ఇఁక మర్యాదగా బొటిన బాగుండునేమో!

అహ—త్రికరణశుద్ధిగా మీచిత్తవృత్తి ననుసరించు నీసేవకురాలి యెడల ననుమానమెందులకు?

ఇంద్ర—(తనలో) ఓహో! ఏమి యమృతంపువాక్యములు? అహ ల్యచే నేనిట్లు గౌరవింపఁ బడుదునని యెన్నఁడు ననుకొనలేదు. ఈవాక్యాదరణచే నాపడినకష్టమంతయు మఱలి పోయినది. కా ని నేనింద్రుఁడ నని తెలిసికొని యనినచో నానందసముద్రమే! (ప్రకాశముగా) ప్రాణేశ్వరీ! చెప్పెదవినుము. బ్రహ్మసృష్టిలో ని దివఱకెన్నఁడునులేని చక్కదనమును వహించిన నీరూపము సదా స్మరణకు వచ్చి మాకనుష్ఠానంబులకు విఘ్నము కల్గించినది. నా జ్ఞానసంపత్తిచే చిత్తమెంత స్థిరీకరింపఁ జూచినను సాధ్యపడలేదు.

"బలవానింద్రియగ్రామోవిద్వాంసమపికర్షతి" అను నార్యోక్తి మృషయగునా ?.

అహ:—(సిగ్గు నభినయించును.)

ఇంద్రు:—సుందరీమణీ! ఏల సిగ్గుపడెదవు? నీసిగ్గుచే నీసౌందర్య శోభ ద్విగుణితమై ప్రకాశించుచున్నది. ఇఁకఁ బెక్కుమాటలేల? పంచశరుబారిచే వంచితుండనై యనుష్ఠానంబులెట్టులో ముగించి సత్వరంబున బలాయితుండనై నిన్నెపుడు జూతునా యని వచ్చితిని. ఇఁకఁ దెల్లవాఱుసమయము కావచ్చుచున్నది. తడయక కేళీగృహము చేరుదము రమ్ము (అని చేయిపట్టి లాగుచున్నాఁడు.)

అహ:—(సిగ్గుచేఁ దలవంచుకొని చేయివెనుకకు లాగుచు) ఏమిది, ప్రాణేశ్వరా! ఇట్టి సంధ్యాసమయముల నెన్నఁడిట్టిశృంగారచేష్టలఁ దలపెట్టని వారేల యిప్పుడిట్లు బల్కుచున్నారు? నామనసు బరయఁ గోరి యానుచుంటిరా? త్రికరణశుద్ధిగ ధర్మార్థకామమోక్షంబుల మిమ్మనుసరించుదాననేకాని వేఱుగాదు. ఏల యీతొందర? పూర్వము దితి యిట్టి సంధ్యాసమయముననే కశ్యపమహర్షిని మోమోటఁ బెట్టి కవయుటచే లోకకంటకులగు హిరణ్యాక్షహిరణ్యకశిపులుద్భవిల్లిరని మీరే కదా చెప్పియున్నారు. మీకుఁ దెలియని ధర్మములు గలవా ?

ఇంద్రు:—అహల్యా! ఏల యిట్టిశంకలచేఁ దడవొనరించెదవు? ఇంకను సంధ్యాసమయము కాలేదు. ప్రొద్దు లెక్కపెట్టిచూచితిని. రమ్ము పోవుదము. (అని చేయిపట్టి తీసికొనిపోవుచుఁ దనలో) సంతోషము పూర్ణముగానుండక యమాయికయగు నిత్తరుణీమణిని వంచించుచుంటినను వ్యసనముకూడ నొకప్రక్క మెలిమెలిఁ బెడుచున్నది. కాలక్రమమున నానిజరూపము చూపి యొడంబఱచినపిదప సంతోషము పూర్ణమయి యానందబాష్పముల సహా

సర్వవిధంబుల విడువనేర్తును.

(అని యిద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గౌత:—(ప్రవేశించి) నేఁడేలకో శిష్యసంతతి తెల్లవాఱుజామున పాఠములు వల్లెవేయుట వినరాకున్నది. ఈదూరమున నుండగనే యహల్య యెదురు వచ్చి జపపరికరంబులు పుచ్చుకొనుచుండెడి ది. నేఁడట్లు రాకుండెను. అంతియకాక యీపాటికి తెలతెలవా ఱుచుండెడిది. ఇంకను నేఁడీచీఁకటియేమి? (అనిఆకసముపరికించి) ఓహో! ఇంకను జాముఱాత్రి యున్నదే. నేను నడిరేయి లేచి యుందును. కోడికూఁత విని లేచితిని. కోడి యప్పుడేల కూసిన ది? (అని ఆలోచించి) ఆ! ఎంతమోసము! ఎంత మోసము! (రోషముతో)

ఉ. ఎవ్వఁడవోరి! ఘోరతరకృత్యమొనర్చితి వస్మదాశ్రమం
బివ్విధిఁజొచ్చి లజ్జత్యజియించుచు క్షుద్రపుగుక్కుటంబవై
క్రొవ్వునఁ గొక్కొరో యనుచు గూసితకాలమునం దహల్యతో
నెవ్వగలేక కూడెద వరే! నిను భస్మమొనర్తు బాలిశా.

(అని జపమాల క్రిందవేసికొట్టి వడివడిగానడిచి తలుపుతట్టి)
అహల్యా, అహల్యాఁ ఓసిపాపీ, వ్యభిచారిణీ, తలుపుతీయవేమే!

గీ. ఓసి, చండాలురాల నీయుద్యమంబు
సర్వమును మాకుఁ దెలిసె నస్మత్కఠోర
చటులరోషాగ్నికీలకు శలభములుగ
వేగ మిము జేసెదను జత వీడకుండ.

మ. ఘటవార్ధిప్రభవోగ్రహాలహలసంకాశప్రచండంబు, ను
త్కటవర్ధప్రళయానిలాభము జగత్ క్షోభ్యప్రభావంబు, ది
క్కటనాథప్రకరప్రకంపితమహాధైర్యంబవార్యంబు, మ
చ్చటులక్రోధరసంబెవాడు చవిగాంచన్ గోరెనోమర్త్యుఁడై.

అహల్యః—(తలుపు తెఱచివచ్చి గౌతముని పాదములపై (బడి) నాథా, రక్షింపుము, రక్షింపుము, మీపాదసేవకన్న నే నేమియు నెఱుఁగనిదానను. లోపల నొకమూర్తియు బైట నొకమూర్తియు దాల్చిన మిము జూచి నాకు దిగ్భ్రమకలిగి నోట మాటరాకున్నది. మీమాహాత్మ్యము మందబుద్ధినగు నేనా కనుఁగొనుట రక్షింపుము.

గౌత—(అహల్యనెడమకాలఁదన్నుచు) ఓసీ, పుంశ్చలీ, ఇంకను కపటస్నేహములు నక్కవినయములు ప్రకటించెదవేల? తప్పించుకొను నుపాయము లేక లోపల నున్న నీప్రియునకు నారూపము కల్పించి యిది యొకయంత్రము పన్నుచుంటివే? ఇంకను నీపతివ్రతాత్వమెక్కడ? "భార్యారూపవతీశత్రుః" అను లోకోక్తి నాయెడ నిజముచేసితివి. ఇప్పుడు నీయెదుటనే నీప్రియుఁడెవరో వానినోటనే పలికించెదఁ జూడుము. (అసిలోపలికిజూచి) ఓరీ, ఎవ్వఁడవురానీవు? ఇంతలో మార్జాలరూపము గైకొంటివి? నీనిజరూపముతో నీవలకురమ్ము.

(అని మంత్రజలంబులఁ జల్లుచున్నాఁడు)

ఇంద్రు—(నిజరూపముతోవచ్చి గౌతమునిపాదములపై (బడి) అపరాధిని. అపరాధిని, రక్షింపుము, రక్షింపుము.

అహ—ఓరీ, చండాలుఁడా, ఇంద్ర, నీవేనా? (అనిమూర్ఛిల్లుచున్నది)

గౌత—

స్రగ్ధర. ఓరీ దుర్మార్గవర్తీ! మొదలు తెలియ కిట్లుర్విఁగామప్రవృత్తిన్
ధీరత్వం బూని స్వేచ్ఛ న్దిరుగుచోరుల బాధింపగా నట్ర నీకీ
స్వారాజ్యాధీశ్వరత్వప్రకటపదవి నాపద్మజుండిచ్చె నింకన్
నీరంధ్రాసహ్యరంధ్రాన్వితతనువెసగన్ నీవువర్తింతుగాతన్.
నీశరీరమంతయు దూట్లుపడి చూడ దుస్సహంబయి యుండు

గౌత. పొమ్ము (అభిమంత్రజలంబులఁజల్లును)

(ఇంద్రుఁడు నిష్క్రమించును)

(గౌతముఁడహల్యంజూచి) ఓసీ, చండాలురాల?

శా. ఓసీదుర్మతి, యెట్లోడంబడితి వీవూహింపకుండంగ నీ
దోషాపాదకవృత్తి కేను దపమందు న్నిష్ఠమైనుండ; నా
తోఁశుద్ధాత్మకవోలె కైతవపుభక్తుల్ సూపగా నేర్తె! నీ
చా? సిగ్గేలాకో లేదె? తత్క్షణము పాషాణంబవై పోవుమా.

అహ—హా! హా! నాథా, శాంతింపుము శాంతింపుము నాదోషమే మియో సరిగాఁ బరిశీలింపవైతివి. నీరూపముతోనున్న యాద్రోహి నెట్లు గుర్తింపఁ గలను? నేను భావనచే గాని కంటి యెదుట గాని నీరూపముగాక యన్యునిరూపము జూచి యంగీకరించితినేని మహాపాతకఫలం బనుభవింతునుగాక.

గౌత—ఓసీ! పాపీ! నేనకాలంబున నిన్నెన్నఁడును గోరకుంట నీకుఁ దెలియదా? అట్టిచో నట్టివిపరీతపుగోరికకుఁ గారణమేమై యుండునని దివ్యదృష్టిం జూడవలదా? నీకు దివ్యదృష్టిజ్ఞాన మొసంగిన దెందులకు? నీకుఁ గూడ నిష్టముండుటచేతనే యట్టిదుష్కార్యమున కొడంబడితివి.

అహ—శివశివా! ఏల యీశూలపుపోట్లు? త్వరగాఁ బాషాణజన్మ దయసేయుము. అకటా! నానిర్దోషత నీమనసునకుఁ దట్టినచో నెట్టిశిక్షనైనను సంతోషముతో ననుభవింతును గదా, నాథా! వేయేల? పాషాణజన్మము గాదు ఇసుకరేణువులుగా శపించిన ననుభవింతును గాని నీయాజ్ఞ నెఱవేర్పక నీవృత్తి సంశయించుచు దివ్యదృష్టిచేఁ బరిశీలించునంతటి మహాపాతక మీదాసురాలొనర్చునని యెన్నఁడును దలఁపవలదు. ఏమిసేయుదును. నానాథునకింకను నమ్మకము రాకున్నది. ఓపంచమహాభూతములారా! ఓ

చంద్రసూర్యాది దేవతలారా! ఏలనా నిర్దోషత నానాథునకు బో
ధింపక మిన్నకుండెదరు? మీ రెఱింగిన యంశము చెప్పకుండెదరే
ని మిమ్ముల నిప్పుడే శపియించుచున్నాను.

(ఆకాశవాణి)

ఓ గౌతమా! అహల్య నిర్దోషురాలు. అహల్య నిర్దోషురాలు. ఆ
మె చెప్పినది యథార్థము.

గౌత—అహా! అహల్యా, తొందరపడి శాపమిచ్చి నీయెడల గొప్ప
యపచారము చేసితిని. కోపముచే మనసు కలఁతజెంది సత్యము
స్ఫురించినది కాదు. నావచనం బమోఘము. అయిన నీశాపము
నీకుఁ బ్రాయశ్చిత్తమాత్రకం బయ్యెడుఁ గాక. శునకసంపర్కము
గల హోమపాత్రికం బోలె నీకుఁ బ్రాయశ్చిత్త మవసరమై
యున్నది. కావునఁ గొంతకాలము శిలారూపంబున నుండి శీతా
తపవర్షంబులచేఁ బరిశుద్ధభౌతికదేహవై తిరిగి నిజరూపం బొంది
నన్నుఁ బొందెదవుగాక.

అహ—నాకిప్పుడు పరమసంతోషముగా నున్నది. నానిర్దోషత వె
ల్లడి యైనది. తిరిగి తమపాదదర్శన మెప్పటికగును మహానుభావా!

గౌ—ఒకవేయివత్సరంబులకు శ్రీమహావిష్ణువు మనుష్యావతారుండై
కొండొకకారణంబున నీమార్గంబునఁ జనుచుండ నామహానీయు
ని పాదరజంబు సోఁకి శిలాజన్మమువాసి పవిత్రత బొంది మానవ
జన్మము గాంతువు.

అహ—ధన్యురాలను. ధన్యురాలను. ఇఁక శాపమొసంగుఁడు.

గౌత—(మంత్రజలముచల్లును, అహల్యశిలయైపోవును) (ఇంద్రుఁడు
ను శచియుఁ దిరిగిప్రవేశించి గౌతముని పాదములపైఁ బడుదురు.

శచి—మహానుభావా, రక్షింపుము. పతిభిక్ష పెట్టుము.

గౌత—ఏమమ్మా, నీకు మాంగళ్యలోపము రానీయలేదే. నీపతి జీ

వితంబున కేమిభయము?

శచి—అట్లుకాదు. నీవలన పొందిన శాపముచేఁ గురూపియై యెవరి మొగముచూడ నోల్లక యుసురులఁ దొఱగెద ననుచున్నాఁడు. నన్నుజూచియైనఁగరుణించియీపురందరునకీచిక్కుఁ తొలఁగింపుము

గౌత—అమ్మా! చేసేతఁ దెచ్చుకొన్న చిక్కులనుభవింపక తప్పునా? నాకెంతయో తపోవ్యయమైనది. పండువంటి సంసారము చెడినది. ఇఁక వీఁడేమైపోయిన నాకేమి?

శచి—గౌతమా! అట్లుకాదు. విప్రునకు దీర్ఘకోపముండరాదు. నీవు తిరిగి శాంతచిత్తతతోఁ దపస్సాగావించిన నీయెప్పటితపోబలము బడయఁగలవు. అహల్యయు శాపవిముక్తి నొంది నిన్నుబడయగలదు. అట్టిచో నాకుఁబతిభిక్షనొసంగవా?

గౌత—అమ్మా! మంచిది. మహాపతివ్రతవైన నీకోర్కె కొంతవఱకైనఁ దీర్పక తప్పదు. ఈతని శరీరమందున్నరంధ్రములు లక్షులవలె గాన్పించుచు నింతటనుండి సహస్రాక్షుఁడను నామముతో నీపతిబలరిగుఁగాత. మీరింకఁబొండు. మఱియు నింతటినుండి మాయురూపముచే నెవ్వఁడైన స్త్రీనిబొందయత్నించినచో సంగమకాలంబున వానికి నిజరూపము వచ్చుగాక. లోకమం దిట్టిమోసములు నశించుగాక.

శచీపురందరులు—మహాప్రసాదము (అనినిష్క్రమించుచున్నారు.)

గౌత—అకటా! అహల్యలేని యీయాశ్రమంబున నేనెట్లు నిలువగలను?

సీ. వేకువఁ నాజపవిధికిఁ గావలసిన
  పరికరంబిఁక నిచ్చువార లెవరు
అతిథియభ్యాగతులరుదేర ముదముతో
  నాదరించెడువార లరయ నెవరు

కామార్త్భటికి నోర్వగా జాలకేతెంచు
బీదలకన్నంబు పెట్టునెవరు
శ్రీమజెందియున్నచో సంగీతముఁ బాడి
చిత్తము రంజిల్ల జేయు నెవరు

గీ. గృహము కేఁ దెచ్చు సామగ్రి యిమ్ముజేసి
సర్వసౌఖ్యంబు లొనఁగూర్పఁ జాలునెవరు
స్త్రీలతో నింటికేతెంచు స్నేహితులను
నిండుగౌరవమీయఁ దోడుండు నెవరు.

ఆహా, అహల్యలేని యీయాశ్రమ మెట్లుచిన్నవోయినదో!

ఉ. సోముఁడు లేని రాత్రి విరిశోభ దలిర్పని శయ్య వారిజ
స్తోమము లేని పెన్గొలను సూర్యుఁడు లేని సభంబు, నాయకం
బౌమణి లేని హారము నిజాత్మతొ లంగిన దేహమాను కాం
తామణి లేని యీగృహమునన్ వసియించుట నాకు శక్యమే.

కావున నహల్య వచ్చువఱకు నాచేఁ బ్రివహింపఁ జేయఁబడి
న గోదావరీతీరంబునఁ గోటిలింగక్షేత్రమునఁ దపము గావించుకొను
చుండెదను.

(అనినిష్క్రమించుచున్నాఁడు.)

శ్రీ

అహల్యాశాపవిమోచనము.

పంచమాంకము.

రంగము ౧—సిద్ధాశ్రమప్రాంతపుటడవి.

(మారీచ సుబాహులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మారీ— ఓరీ సుబాహూ, ఎక్కడను ఋషులయాశ్రమములలో యజ్ఞయాగాదులు జరుగకుండఁ జేయవలసినదని మన ప్రభువైన రావణాసురుని యాజ్ఞగదా. అదిసరిగా నెఱవేఱుచున్నదా? ఇంక నెవ్వరైన నేమూలనైనఁ గ్రతువులు సాగించుచున్నారా?

సుబా:— ఎవ్వరును జేయుచున్నట్లగపడదు. మనరాక్షసబలంబు ప్రమత్తతతోఁబనిచేయుచున్నది. అత్రిచేయుయజ్ఞము అడుగంటినది. భరద్వాజునిక్రతువు భగ్నమైనది. జాబాలిసవనము ఉపరమైనది. విశ్వామిత్రునియాగము విధవదైనది. కాని అన్నయ్యా! నాకొక సందేహమున్నది చెప్పుము. మనతో సమానులతోఁ బోరాడవలెను గాని మూఱునెలలు సాముచేసి మూలనున్న ముసలిముండను కొట్టినట్లీనోరువాయిలేని ఋషులతో మనకీ వివాదమేటికి? ఈ యజ్ఞములు పాడుచేయుటవలన మనకేమి లాభము?

మారీ:— ఓరి అర్ధాయుష్యపుముండాకొడుకా! నీకుఁగూడ నిట్టియర్ధాయుష్యపుటూహాలు తోఁచుచున్నవా? మనలో నిర్భాగ్యుఁడు విభీషణుఁడొక్కఁడే యిట్టియూహాలు గలవాఁడనుకొన్నాను. నీవుకూడఁ దోడున్నావా? ఇన్నాళ్ళనుండి యజ్ఞములు పాడుచేయుచున్నావు. దానికర్థమేమో నీకుఁ దెలియనే లేదా? మనరాక్షసకులమునకు వైరి విష్ణుఁడన్నమాట యెఱుఁగుదువు గదా. వా

నికోసం మెన్ని ప్రయత్నములు చేసినను దొరుకుటలేదు. ఈయ జ్ఞాపకలలో నడఁగియుండునఁట. కనుక యువిపాడుచేసినచో వానికిఁ దగిన గర్వపాయశ్చిత్తమే బయటబడునఁట.

సుబా:—ఓహో! అదా? ఏమి ప్రాయశ్చిత్తమవును? మొన్నన విశ్వామిత్రునియజ్ఞము కడవలతో నెత్తురుమాంసంబులు హోమకుండంబునఁ గురిపించి ధ్వంసముచేసితిమి. ఎవరును గాన్పింప లేదు. విశ్వామిత్రుఁడు బహుకోపిష్ఠి యని వాడుక. ఏమియుఁ జేయలేక చూచుచు గూర్చున్నాఁడు. వానిప్రాయశ్చిత్తముమా త్రమయినది.

మారీ:—అప్పుడే యేమయినది. ఎవ్వరినో రాజులను మనతోఁ యుద్ధముచేయుటకై తీసికొనివచ్చునఁట. అయోధ్యాపురపు రాజును సహాయము చేయుమని కోరుటకు వెళ్ళినాఁడఁట. ఈసంగతి మన వాఁడొకఁడు మునివేషముతోఁ బోయి వినివచ్చి నాతోఁ జెప్పి నాఁడు.

సుబా:—హ్హా, హ్హా, హ్హా (అని వికటముగా నవ్వి) ఒరే అన్నయ్యా! నీమాటలు వినగా నాకు నవ్వు వచ్చుచున్నది. ఈపిచ్చిముండా కొడుకు మనము నరభోజనులమన్నమాట మఱచినాఁడా యేమి! నరులను యుద్ధమునకుఁ దీసికొనివచ్చిన నేమిప్రయోజనమ మను కొన్నాఁడు. మన యొక్కొకబకముకిందు మింగివేయమా?

మారీ:—మింగ్రవేయము.

సుబా:—ఎందుచేత?

మారీ:—ఎందుచేతనా మనతల్లి తాటక దారిలో నున్నదన్న సంగతి మఱచితివా యేమి? ఆమె మనవఱకు రానిచ్చిన గదా మనము మింగుట?

సుబా—అవునురోయి. ఈసంగతి యామెతోఁ జెప్పి మనము సుఖ

ముగా నిక్కడ నిద్రపోవచ్చును.

మారీ—అట్లుచేయుదము. రా. పోవుదము. కాని యీమారు తిరిగి విశ్వామిత్రుడు యజ్ఞము చేసిన నేమిచేసెదవురా?

సుబా—ఏమిచేసెదనో చూచెదవుగాని. ఒక్కహోమకుండమే గాక యజ్ఞశాల యంతయునుగూడ నెత్తురుమాంసములతో ముంచివేసి యీబుద్ధిలేని ఋషిముండకొడుకులను గాలుసేతులు విఱిచి కట్టి దానిలో బాఱవేయుదును.

మారీ—శబాస్. సాగెడుచోట బాగుగా సల్లరిచేయుటలో నీతరు వాతనే యెవరిని జెప్పినను. కాని ప్రొద్దుపోవుచున్నది రమ్ము. మనయమ్మ నిద్రించువేళ యగుచున్నది. నిద్రలో లేపితిమేని నోడలు తెలియక నిన్నును నన్నును గూడ మ్రింగును.

సుబా—అట్లయిన బోదము రమ్ము.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

పంచమాంకము. రంగము. ౨

అయోధ్యాపురము.

(దశరథుని కొలువు. దశరథుడు, సుమంత్రుడు వసిష్ఠుడు మఱికొందఱు పౌరులు కూర్చుండియుందురు.)

దశ—సుమంత్రా, రాజ్యమెట్లున్నది? ప్రజలందఱు సుఖించుచున్నారా? లోపముల నేమైన నుగ్గడించుచున్నారా?

సుమం—మహారాజా?

సీ. విడువనొల్లరు గదా విహితవర్ణాశ్రమవృత్తి
ధర్మంబుల హీనమైన

పసయనొల్లరుగదా పరధనపరకాంత
లోలసి రక్షణ సేయుమందుప్రగాని
నాడనొల్లరుగదా యనృతవాక్యంబులఁ
బరిహాసమునకైనఁ బాపభీతి
హద్దుమీరరుగదా పెద్దలమాటకుఁ
గడలి యాచెలియలికట్టవోలె

గీ. ధర్మమెల్లెడ నాల్గుపాదముల వెలయ
పాడిపంటల సిరులతోఁ బ్రబలి యుండి
సర్వసర్వంసహాప్రజల్ సౌఖ్యములను
గాంచుచున్నారు దశరథక్ష్మాతలేంద్ర.

మఱియుఁ బ్రజలందఱు నొకకోరికతో నున్నట్లు తెలియ వచ్చినది.

దశ—అదేదో సత్వరంబున నెఱిగింపుము.

సుమం—

సీ. స్మితపూర్వభాషుండు చింతితకార్యుండు
చేరలమీఱు రాజీవనేత్రుఁ
డమలాంతరంగుండు నార్యవిధేయుండు
నాయతవక్షుఁడు నమళగళుఁడు
సర్వభూతసముండు సకలకళావేది
సకలకళాపూర్ణచంద్రముఖుఁడు
గర్వితరిపుమదఖండనశీలుండు
గరువంపుటాఁబోతు గతిగలాఁడు

గీ. అట్టి శ్రీరామభద్రుండు యౌవరాజ్య
పట్టభద్రుండు నయి తము పాలనంబు

సేయ నువ్విళులూరుచు జిత్తములను
గోరుచుండుట తెలిసెనో కువలయేశ.

దశ—అవును. అఱువదివేలయేండ్లనుండి యొకే విధముగా నున్న నాపరిపాలనతోఁ బ్రజలు విసిగి యుందురు. అంతియ కాక య ట్టికోరిక నాకునుం గలదు.

మ. చిరకాలంబుననుండి యీయినకులశ్రీయోభిదాయంబునై
పరిరక్షింపఁగ మద్భుజాస్థితమహాభారంబునై యొప్పు రా
జ్యరమన్ నందనుమూపునందిడుచు సంసారంబునందెంతయున్
విరతిన్ గాలముపుచ్చువెన్నఁడని యువ్విళ్ళూరుదు న్నెమ్మదిన్.

సుమం—దేవా, శ్రీరామచంద్రునియందుఁ గలప్రేమచే ప్రజలట్లు తలఁచుచున్నారే కాని మీపాలనమందలి విసుగుచేఁ గాదు. ఇన్నాళ్ళనుండియు లేని విసు గిప్పుడెట్లువచ్చును?

దశ:—అమాత్యవరా, అట్లుకాదు. అవకాశము కలిగినప్పుడు గాని యంతగకరణప్రవృత్తులలో భేదము పొడకట్టదు. ఇంటఁగుడిచి గూర్చుండిన వానిని సత్యవాక్యపరిపాలనా వ్రతుఁడనియు, బర ధనపరదారవిముఖుఁడనియు ననిన నేమిలాభము? తగినయవకా శ మబ్బినను దృఢవ్రతుఁ డగువానినే శ్లాఘింపవలసి యున్నది. ఆరీతినే ప్రజలకు నిదివరలోఁ బరిపాలనలో మార్పుజెందు నవ కాశము కల్గలేదు. ఇప్పుడు శ్రీరామచంద్రుని యౌవనప్రాదు ర్భావముచే నట్టి యూహ కలుఁగవచ్చునని తోఁచుచున్నది. అ యినను చిరంజీవియౌవరాజ్యపట్టాభిషేకము మనకందఱికిని సూ డ సంతోషదాయకమే గావునఁ బ్రజలకుఁ గలయీకోరికె వెం టనే తీర్పవలసినదే. కానిముందు వివాహమహోత్సవమాచరిం చి తరువాత నీయుత్సవము జరిగించిన బాగుగ నుండునేమో యు ని తలఁచెదను. ఏమి గురువరా, మీ యభిప్రాయమేమి? (అని

వసిష్ఠునివంకజూచును.)

వసి:—అది సమంజసముగనే యున్నది. (అపవారించి) దశరథా. కొంత రాజ్యభారముతోఁ బాటు కొంతసంసారభారముకూడ శ్రీరామచంద్రునిపై బోఁయ యత్నించుచుంటివా? అతనిశక్తి యెట్టిదనుకొనుచుంటివి? ఇట్టివనంతములగు రాజ్యములను సంసారములను వహింపఁగల దివ్యతేజముగలవానినిగా నెఱుంగుము.

దశ:—(నవ్వుచు) మీ యాశీర్వచనప్రభావము.

ద్వా:—(ప్రవేశించి) మహాప్రభో, ఎవరో మహర్షి విశ్వామిత్రులవారఁట. మీదర్శనము వెంటనే కావలెనని వచ్చినారు.

దశ:—విశ్వామిత్రభగవానులే. పూజాద్రవ్యంబుల వెంటనే తెమ్ము (అని లేవఁబోవుచున్నాఁడు)

వసి:—రాజా! నీవు లేవవలదు. నాచిరకాలమిత్రుని విశ్వామిత్రుని నేనే స్వయముగఁ బోయి యెదుర్కొని తీసికొని వచ్చెదను.

(అని నిష్క్రమించి తిరుగ విశ్వామిత్రునితోఁ బ్రవేశించును.)

(సభలోని వారందఱు లేచినిలుతురు)

దశ:—ఋషిపుంగవా, నమస్కారము.

విశ్వా:—సర్వకళ్యాణసిద్ధిరస్తు.

దశ:—స్వామీ! ఆసనమలంకరింపుఁడు.

(విశ్వామిత్రుఁడుగూర్చుండగా నందఱును గూర్చుండుదురు.)

ద్వా:—మహాప్రభో, పూజాద్రవ్యంబు లివిగో

దశ:—(పుచ్చుకొని విశ్వామిత్రునకెదురుగ నిలుచుండును)

విశ్వా:—రాజచంద్రమా, మేము వచ్చిన పని కాకుండ నీయతిథిసత్కారంబుల ముందుగ స్వీకరింప నొల్లము నీవు కూర్చుంకుము నేను చెప్పెడి యంశముల ముందుగ గమనింపుము.

దశ—(కూర్చుండి) స్వామీ, ఈరాజ్యమంతయును నేనును నాకు

టుంబమును మీవారలమై యున్నపుడట్లు శంకించెద రేల? మీ రేది సెలవిచ్చిన నది చేయువాఁడనే కాని తప్పువాఁడను గాను. ఆతిథ్యము గ్రహింపుఁడు.

విశ్వా:—రాజా, నీవచనామృతము చేతనే నాకు సంపూర్ణాతిథ్య మొసంగితివి. ఇంతకంటె బ్రిస్తుతము వేఱాతిథ్యమక్కఱలేదు. నాకోరెడునది తప్పక యిచ్చెద నంటివి. ఆహా రాజనునప్పుడు నీవేరాజవు. నీకంటెనుత్తముఁ డీలోకమున నెవ్వఁడును లేఁడు. సూర్యవంశంబును బుట్టిన వాఁడవు వేఱెట్లు పలుకుదువు? సత్యసంధత యర్థిజనప్రియత్వము మీకునుగ్గుపాలతో వచ్చినవేకావా?

సుమం:—(తనలో) ఈవిశ్వామిత్రుఁడు ఋషులలో గడు నసాధ్యుఁడు ఏమి దుర్ఘటమగు కోరిక కోరునో తెలియదు. కానిమ్ము. అట్టిదుస్సాధ్యమగు కోరికనేదేనిఁ గోరిన మహాత్మ్యుఁడు దీయనకుఁ దీసిపోని వసిష్ఠభగవానులవారిని సమాధానముచెప్పుటకుఁ గోరవచ్చును. (ప్రకాశముగా) స్వామీ, మీకోరిక యేదియో సెలవిచ్చి మమ్ము ధన్యులఁ జేయుఁడు.

విశ్వా:—ఇదిగో చెప్పెద రాజా సావధానముగ నాకర్ణింపుము. నే నొక క్రతువొనరింపవలసియున్నది. అయ్యది తలపెట్టినపుడెల్ల రక్కసులు వచ్చి రక్తధారలు హోమకుండంబునం బోసి ధ్వంసము చేయుచున్నారు. శపింప రాదా యందువేనిఁ గ్రోధమనస్కుఁడనైనచో యజ్ఞఫలములేదు. కావున నీకుమారులగు రామలక్ష్మణుల నాతోడఁబంపెదవేని వారలచే రాక్షసబాధయడఁగి సవనము యథావిధిగ జేసికొనువాఁడ సత్వరంబున నాతోడఁ బంపుము.

దశ:—రామలక్ష్మణులా! స్వామీ! రాక్షసబాధతప్పింతురా!

విశ్వా:—ఆ, ముమ్మాటికిని రామలక్ష్మణులే తప్పింతురు. ఏమిపం

పన నెదవా?

దశ:—అదికాదు. మహానుభావులు మీకార్యము నెఱవేర్పకుందు నా? ముక్కుపచ్చలారని యీనిసువులెక్కడ! రాక్షససంహార మెక్కడ! నాసైన్యమంతయుఁ దీసికొనిపోయి మీకార్యము నెఱవేర్చుకొనుఁడు. నన్ను రమ్మన్నను వచ్చెదను.

విశ్వా:—ఎదిరిశక్తి తెలియక మాటలాడుచున్నావు. రాక్షసులన సామాన్యులనుకొనుచుంటివా యేమి? లోకకంటకుఁడైన రావణాసురుని యనుచరు లగుమారీచసుబాహులనెడు ఘోరరాక్షసులు కడు నసాధ్యులు. నీసైన్యము దైన్యమునొందును. దివ్యతేజులగు నీరామలక్ష్మణులచేఁ దక్క నన్యులచే వారవధ్యులు. కావున నీవనుమానింపక వీరిని నావెంటఁ బనుపుము.

దశ:—(తనలో) అయ్యో! ఇదియేమి గ్రహచారము. ఈముని తన పట్టినపట్టు విడువకున్నాఁడే. రామచంద్రుని బాసి క్షణమైన నే నుండఁగలనా? ఆరాక్షసుల ముందఱ నీబాలు రేమి చేయఁగలరు? (ప్రకాశముగా) స్వామీ! ఏల యిట్టి విపరీతవాక్యము లాడుచున్నారు? దేవతలకైనను నజేయు లగునారాక్షసులెక్కడ? మృదుదేహులై తరుణవయస్కు లగునాకొమారులెక్కడ? ఇన్ని యుద్ధములు జేసినవాఁడను. నేనే యారక్కసులను దేఱిపాఱఁ జూడ వెఱతునే. సైన్యమంతయు నిచ్చెదను. నేను స్వయముగా వచ్చియుద్ధముచేయుదును, గాని యీబాలుర నాపనికై పంపఁ జాలను. లేకలేక కలిగిన యీసంతానమును సుకుమారగాత్రులను నరభోజనులతోడి దారుణసంగరంబొనరింపఁ బంపుమనికోరుట మీయట్టి యహింసాపరుల కుచితమా?

విశ్వా:—(కోపముతో) చాలుచాలు. నీయుపన్యాసమిఁకఁ గట్టిపెట్టుము. కోరిన దిచ్చెదనని మొదట బింకములు పల్కి యిపుడుచే

యననియమనృతాలాపము లాడు హీనస్వభావుఁడవని తెలియనైతి.

ఉ. కోరిన కోర్కె తీర్తునని కొంకక ముందు వచించి యుండి నేఁ
గోరఁగఁ జేయఁ జాలనని గొప్పయబద్ధము లాడెదార! నీ
వీరవిలాశకీర్తి హరియింపఁగఁ బుట్టిన పాతకుండవై
ధారరమణాళి నిందలను గాంతువటంచుఁ దలంపవేలొకో?

నీకేల యీమూర్ఖత? సూర్యవంశమునఁ బుట్టలేదా? నీపూర్వు లెవ్వరైన నిట్టి యబద్ధముల నాడిరా? తనువు శాశ్వతమనుకొనుచుంటివా? మాటలు కలకాల ముండుటెఱుఁగవా? పుత్త్రమోహముచే రామలక్ష్మణుల సామర్థ్య మెఱుఁగలేకున్నావు గాని వారి రాక్షసులచే గాదు చతుర్దశభువనంబుల నెవ్వరిచేతను గూడ నజేయులని తెలియలేకున్నావు. నీకుఁ దెలియకున్న నీకులగురువగు నీవశిష్ఠమహర్షి నడుగుము. ఛీ! నీవసత్యవాదివి. నీమొగము చూడరాదు. నేను బోయెదను. (అని లేచుచున్నాఁడు.)

వశి:—విశ్వామిత్రా! కొంచెము తాళుము. దశరథా (అపవారించి) ఇది వినుము. నీకీవెఱ్ఱి యెందులకు? రాముఁడన నెవరనుకొనుచుంటివి? సాక్షాచ్ఛ్రీమహావిష్ణువు సుమా. తొలిబాముననీవు కశ్యపుఁడవు. కౌసల్య యదితి. మీరు ఘోరతపంబు సేయ శ్రీమహావిష్ణువు ప్రత్యక్షమై మీగర్భంబున నుదయింతునని వాక్రుచ్చి యున్నాఁడు. అతఁడే యీరాముఁడు. ఈతఁడు జన్మించున ను పేరాసతో నేను మీకులంబునకుఁ బురోహితుండనై మిమ్ములఁ గొల్చుచున్నాను. లేకున్న నాకీజనపదసంపర్క మెందులకు? ఇఁక నీవిశ్వామిత్రుఁడన్ననో ఋషులలో మేటిరాజర్షియై యుంటచే రాజ్యాంగతంత్రములను వైదికతంత్రములను గూడఁ బాగుగా నెఱింగిన వాఁడు. అనేకములగు శస్త్రాస్త్రవిద్యారహస్యముల నెఱిఁగిన వాఁడు. అవి యన్నియు నీకుమారులకుఁ గఱపు

ను. ఆమిూఁద నీవంశమున కంతకు ఖ్యాతి గలుగునట్లు వీరు రక్షసుల మనుమాడుదురు. కావున నీమునితోఁ నీకుమారులఁ బంపుట సర్వవిధముల శుభదాయకము.

దశ—(అపవారించి) అట్లయిన సంగీకరింతునా? కాని రాము నెడఁ బాయుట యనఁగాఁ బ్రాణమును బాయుటగా నాకుఁ దోఁచుచున్నది. అందుచే సంశయించుచుంటిని.

వసి—(అపవారించి) అక్కఱలేదు. అట్టి మహర్షితోఁ బంపిన నెన్నియో శుభములు సమకూరును గాని వారికేవిధమగు నపాయమును గలుగదని నమ్ముము. తత్క్షణము మాఱుమాటాడక యంగీకరింపుము.

దశ—(విశ్వామిత్రునితో) సంయమీంద్రా? ఏల యిట్లు కినిసెదరు? రాముని యందలిప్రేమచే నట్లంటిని గాని మిూయాజ్ఞ యుల్లంఘించువాఁడనే. మిూ యిచ్చ వచ్చినట్లు చేయుఁడు. రామలక్ష్మణులఁ గొంపొండు. సత్వరంబున బంపివేయుఁడు.

విశ్వా—పదిదినములకంటె నాకుఁ బనియుండదు. తరువాత వారికిఁ బ్రియంబగు చోటున కేఁగవచ్చును. రాజా, రామలక్ష్మణులను బంపెద ననుటచే సంతుష్టాంతరంగుఁడ నైతిని. లోపలకు జని యీసంగతి నీరాణుల కెఱింగించి వెంటనే ప్రయాణసన్నద్ధులఁ గాఁ జేయుము. నేను వచ్చి నీయాతిథ్యమును సంపూర్ణముగా గ్రహింతును.

దశ—మహాప్రసాదము. నేటికీకొలువు చాలింతము.

(అందఱును లేచి నిష్క్రమించుచున్నారు.)

పంచమాంకము. రంగము. 3

సరయూనదీప్రాంతము.

(విశ్వామిత్ర రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

విశ్వా—రామచంద్రా, ఈసరయూనదీవిభవముం జూచితివా?

మ. చలదుత్తుంగతరంగమాలికలచే స్నాతప్రకాండంబు ను
య్యెలలూఁగించి పిపాసదీఱఁ బథికాహీనప్రమోదంబులై
కలుషాపేతవినిర్మలోదకమహా ఘప్రాంత దేశంబులై
విలసిల్లున్ సరయూనదీవిభవముల్ వీక్షింపుమా రాఘవా.

మఱియును.

సీ. పగలెల్లఁ గష్టంపుఁబనులచే శ్రమచెంది
చల్లనీటను మున్గు జనముగనుము
కడుపునిండఁగఁ బచ్చికను మేసి యల్లనఁ
బానార్థమై దిగు పశువు లవిగో
పైసరసత్వంబు పరికించి లోఁగోత
కనలేక కూలు వృక్షములఁ జూడు
పక్షపాతము లేని భంగి పైనటియించి
గండుమీలను మ్రింగుగ్రద్ద లివిగో

గీ. సర్వసంసారసంభారసంభృతంబు
లైన నావల నీక్షింపు మబ్ధివిభుని
జేరువేళను గొంపోవు సారె యనఁగ
సరయునది పాఱు శ్రీరామచంద్ర! గంటె.

మీరిద్ద ఱీనదీజలంబుల నవగాహంబు జేసి రండు. బలయబల యను రెండుమంత్రంబులు మీకుపదేశించెద వానిచే మార్గాయాసము క్షుత్పిపాసబాధలు మీకుఁగలుగక నిద్రించు నపుడు గాని యే

మఱిపాటున నున్నపుడు గాని శత్రువుల వలనియపాయము కూడ కలుఁగక యుండెడు. మఱియు వైరిదుర్వారతేజులరై యఖండకీర్తి ని బడయుదురు. పోవుదము రండు.

రామలక్ష్మ:—మహాప్రసాదము.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

(తిరిగిముగ్గురును బ్రవేశింతురు)

రాము:—మహాత్మా! ఈప్రదేశము వెనుక జనాకీర్ణమైనట్టులుండి యిప్పుడు నిర్జనంబుగా గాన్పించుచున్నది. దీని వృత్తాంతమేది యో సెలవిచ్చెదరే.

విశ్వా:—అవశ్యము చెప్పెదను. ఇచ్చట మలదకరూశదేశంబులను రెండు దేశంబులు పూర్వము ధనధాన్యసమృద్ధిచే విలసిల్లుచు స్వర్గతుల్యంబులుగా నుండెడివి. అవి యిపుడు తాటక యను నొక్క రాక్షసిచే నాచరింపఁబడి జనశూన్యములై యున్నవి. ఈరక్కసి మొదట యొకయక్షిణి. బ్రహ్మవరప్రసాదంబుచేఁ బుట్టుకతోడ నే వేయియేనుంగుల బలముగలదై సుందునికి భార్యయై మారీచసుబాహులను పుత్త్రులఁగని యగస్త్యమహాముని శాపంబున భర్త నిహతుఁడుగాఁగ నాతని జంపఁబోవగా నమ్మౌని క్రుద్ధుండై దానిని బుత్రులను రాక్షసులుగండని శపియించిన నప్పటినుండి యు నిది కురూపిణియై రాక్షసజన్మంబుతో నీదేశము లావరించి ప్రజాక్షోభ మొనరించుచున్నది. అది యిపుడుదారిలో మనకుఁ బ్రత్యక్షమగును. దుష్టరాక్షసి గావున స్త్రీయని సందేహింపక తత్క్షణము సంహరింపుము. దాన గోబ్రహ్మణ రక్షణము కలిగి నీకు యశంబు చేకూఱును.

రాము:—స్త్రీవధము చేయుటకంటె ముక్కును జెవులును గోసినఁ జాలదా మహాత్మా.

విశ్వా:—అట్లు గాదు. అది మిక్కిలి చెడ్డరాక్షసి దుర్మార్గులగు స్త్రీలవధ పాపము కాదు. స్త్రీపురుషవివక్షత చేయుటకుం గొంత వ్యవస్థ కలదు. అది మీఱినచో నట్టి భేద మెన్నుటకవసరములేదు. మహాజ్ఞానియైలోక మంతయు బ్రహ్మమయముగాం జూచువానికి స్త్రీపురుషవిచక్షణ మక్కఱలేదు. లోకోపద్రవకరములగు కార్యములం జేయువారి దండించుటకు స్త్రీపురుషవిచక్షణ మక్కఱలేదు. పూర్వ మెన్నడైన స్త్రీవధము జరిగినదా యందువేని నింద్రుండు మంధరను శ్రీమహావిష్ణువు భృగుపత్నినిజంపియుండిరి. కావునం గనికర మూనక వెంటనేదీని బరిమార్పుము.

(తాటకప్రవేశించును)

తాటక—ఒరేదుర్మార్గులారా, ఎవరురా నాసెలవులేని దేకండకావరముచే నావనము ప్రవేశించుచున్నారు? మిమ్ము ముగ్గుర నొక్క కబళంబుగా మ్రింగెదను. ఆ. ఆ. (అనిఅఱచుచున్నది.) నరమాంసము దొరికి చాలదినములైనది. నేను కడుపునిండ భోజనము దొరికినది. ఆ ఆ (అనినోరు తెఱచుచున్నది.)

లక్ష్మ—(వెనుకనుండి వచ్చి యొకతన్ను తన్నును)

తాటక—(వెనుకకుం దిరిగి) ఓరీ ముందుగా నిన్నే చప్పరింతును. (అని లక్ష్మణుని తఱుమును)

రాము:—(తాటకను దఱుముచు) ఓసీ! బాలునితో నేమి? ఇటు రమ్ము (అనివింటికొనతో వీపుమీఁద పొడుచును.)

తాటక:—(రామునివైపుతిరిగి) ఆ (యనిమ్రింగంబోవును)

లక్ష్మ:—(కత్తితో తాటకవీపుపై వేసి) ఈదెబ్బతోం జచ్చెదవులేరక్కసీ.

తాటక:—(లక్ష్మణుని దిరిగి తఱుముచు) అబ్బా! ఎంతదెబ్బకొట్టితివి. నిన్నింక విడువను.

విశ్వా:—రామా! ఇదే సమయము. ఇప్పు డస్త్రప్రయోగముచేయ
నిచో నిదిలక్ష్మణుని మ్రింగును.

రాము:—ఇదిగో చేయుచున్నాఁడను (అని బాణమువదులును.)

తాటక:—(క్రిందబడి) హా! తెలిసినది. అగస్త్యమహాముని చెప్పి
నాఁడు. నీవు సాక్షాచ్ఛ్రీమన్నారాయణుఁడవు. నీచే బడుటచే
నేను ధన్యనైతిని. ఇఁక నీబాధభరింపఁజాల. శరమూడఁ బెరికి
నన్ను బరమపదంబున కనుపుము.

రాము:—మంచిది. (అని శరములాగుచున్నాఁడు)

లక్ష్మ:—ఇన్ని పాపములు చేసిన రాక్షసిముండవు. నీకుఁ బరమప
దమేమిటి; ఘోరనరకమున కనుపమనుము.

విశ్వా:—లక్ష్మణా! అట్లుకాదు. అన్నయ్యచేతిలో మరణమొందు
టచే నిది ధన్యురాలుగాదా.

లక్ష్మ:—తాతగారూ! అవునండి. ఆమాటలు మఱచితిని.

రాము:—తమ్ముఁడా! మఱియొక సంగతి. చచ్చిపోవుచున్న యీ
వనితను గర్ణకఠోరముగా దూషించితివి. శత్రుత్వమిత్రత్వము లీ
లోకమందున్నంతవఱకే యుండునుగాని పరలోకమున కేగుచు
న్నవాని శత్రువునైనను గనికరమూనవలసినదే సుమా.

లక్ష్మ:—అన్నయ్యా! తెలియక యంటిని. క్షమింపుము.

విశ్వా:—నేటికి నిఖిలజనకంటక యగు తాటక నేలఁ గూలుటచే
నిచ్చటి సమస్తప్రాణులు సుఖింపఁగలవు. ఇఁక మనము ముందు
బోవుదము రండు.

(నిష్క్రమించుచున్నారు.)

పంచమాంకము— రంగము. 3

సిద్ధాశ్రమము—(విశ్వామిత్రాదిమహర్షులు యాగముచేయుచుండఁగా రామలక్ష్మణులు వింటను బాణము సంధించి ముందుండుదురు.)

రాము:—

ఉ. తమ్ముఁడ రాక్షసుల్ బహుళతంత్రవిశారదు లెన్నియేని రూ
పమ్ములఁ దాల్చి మాయలను బన్ని మునీంద్రునియజ్ఞము న్వినా
శమ్మొనరింపఁ జూతురు ప్రచండతరాస్త్రవిధానయుక్తకా
ర్యమ్ముల జాగరూకుఁడవునై బరిమార్పఁగఁ నెంచగా వలెన్.

ఈరాక్షసజాతి మొదటినుండియు లోకోపద్రవములఁ జేయుచునే యున్నది. ఒకడు ధాత యొద్దనున్న వేదంబుల హరించి మున్నీటఁ డాగియుండె. కొందఱు దేవతలకమృతంబులేక యుండ యత్నించిరి. ఒకానొకఁడు నిలాతలంబు చాపచుట్టగ జుట్టి యలయించె. ఇంకొకఁడు విష్ణుభక్తుఁడగు బాలుని పలుబాములు పెట్టి హింసించెను మఱియొకఁడు నింద్రుని బాఱఁదోలి స్వర్గరాజ్యము హరించెను. వేఱొకఁడు మునీశ్వరుని కామధేనువును దొంగిలెను. ఇవన్నియు గతములు. ఇప్పుడింకను దలబరువుగల రాక్షసులున్నారని వినుచున్నారము. వారీసాధులగు మునీంద్రుల యాగధ్వంసాదికార్యంబులహింసించుచుండుటచేఁదమనాశముతామే తెచ్చుకొనుచున్నారు.

గీ. సాధుసజ్జనసంతాపసంగతంబు
లయిన కృత్యంబులే కులక్షయముఁదెచ్చు
తానె నిర్మించుకొనునట్టి తంతువాస
ముననె మరణంబుగను సాలెపురుగు రీతి.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా, అటులైన మనము నేర్చికొనిన యస్త్రవిద్యకు ఫలమేమి?

రాము—ఓయివెఱ్ఱివాఁడా. అట్లుగాదు మనము నిమిత్తమాత్రులము.

ఏకార్యమేని నిమిత్తము లేకుండ జరుగునా? మనధర్మము మనము నెరవేర్చికొనుటచే లోకంబున యశంబు గాంచుచున్నాము. అదియంతయుఁ దరువాత సావకాశముగాఁ జెప్పెదను. అదిగో. ఎవరో రాక్షసులు వచ్చుచున్నట్లున్నారు. భద్రంబుగానుండుము.

(మారీచసుబాహులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

మారీ—(అపవారించి) ఒరేసుబాహు, వీరే దశరథరాజపుత్రులు గాబోలు. ఆముసలిరాజు సేనతోఁ దాను స్వయముగా రాక యీబోడ్డూడని వాళ్ళను బంపినాడేమిరా? కడుపునిండ నరభోజనము చేయుదమన్నను వీరొక్కదవడకిందికైనను రారు. నాకు మిక్కిలియాకలిగానున్నది. వీరినిద్దఱినొక్కకబళముగాఁగొందును.

సుబా—(అపవారించి) నాకు నీకన్న నెక్కుడాఁకలిగా నున్నది. నేనే వీరిని భక్షించెదను. పోనీ నీవొకని దినుము. నేనొకని దిందును.

మారీ—(అపవారించి) కానీ నాకొక సందేహము మాత్రము గలుఁగుచున్నదిరా. ఇంత చిన్నపిల్లవాండ్లను మనయమ్మ తాటక యేల మింగలేకపోయెను? అంతే కాక వీండ్ల బాణమొక్కటిచే తనే నేలఁగూలినదఁట. కావున నేదో మాయవిద్దె వీండ్లయొద్ద నున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

సుబా—ఏమున్నది నీమొగము. అమ్మ ముసలిదై యేపరాకుసను న్నప్పుడోవీండ్లు కొట్టి యుందురు. నీకంతభయముగానున్న నీవు వాండ్లజోలికిఁ బోకుము. నేనే కడ తేర్తును.

మారీ—ఓరీ! భయ మేమిటిరా, నీవేమందువో యని యంటినిగాని నాకేమిభయము. జలస్తంభనాదివిద్యల నెన్నియో నేర్చిన నాకీలోకమున భయమెవరివలన? చూడు మిప్పుడే వాండ్లనెదుర్కొందును.

(అని రామలక్ష్మణులసమీపించి)

అరే. ఎవరురా మీరు? ఇంత నిర్భయముగా విల్లు నమ్ములు బూని కూర్చున్నారు. ఇది నరభోజనులు తిరుగు నుగ్రాటవి యని యెఱుగరో? మిమ్ము జూచిన జాలి వేయుచున్నది. మీదుండగము లకుఁ గోపమును వచ్చుచున్నది. శీఘ్రముగా నవ్వలకుఁ బొండు. లేకున్న మిమ్మిద్దఱ నొక్కపెట్టున మ్రింగువాఁడ.

రాము—ఛీ, ఛీ, నోరుమూయుము.

పంచచామరము.

అరే దురాత్మ! యేల కాఱులాడెదీవు క్రొవ్వి సం
గరంబు సేయ మోపుదేని లేనిచోఁ దొలంగుమా
నరాశ నుండ వాచుఁ బ్రాణినాశనం బొనర్చు నీ
శరాసనంబు నెక్కువెట్టి చంపువాఁడ నిప్పుడే.

మారీ—ఏమీ!

పం. సురాసురుల్ జయింపరాని శూరు నిట్లు చుల్కగా
బిరానఁ బల్కెదార! యొక్కపెట్టునన్ ఖరాసిచే
ధరన్ బడంగ నేయువాఁడ దర్మమేది యిచ్చటన్
దొఱంగవేని నిన్నుపేఁడ దుర్బలుండ పోవుమా.

లక్ష్మ—(సుబాహునుద్దేశించి)

సుగంధి. ఏలమూర్ఖ, చూచెదట్టులేను నీకు మృత్యువై
కూలనేయువాఁడ నొక్కకోలచేత, సాధులన్
జాలబాధలొందఁజేయ సాహసింప తత్ఫలం
బోలి కట్టి కుడ్పకుండ నోపునోటు దుర్మతీ.

సుబా—

ఉత్సాహ. చాలు చాలు, దుండగంపు సాహసంపు వాక్యముల్
బాలకుండవౌట నీవు బ్రతికిపోతి వియ్యెడన్
గోలఁబట్టి వేయనేర్తె గుర్తువచ్చి పిల్లనే
గేలిసేసి నట్టులయ్యె కీడు నొందకేగుమా.

రాము—ఓరక్కసులారా, మనయుద్ధమునకిది తగినప్రదేశముకాదు ఎదుట నున్న యానమప్రదేశమునకుఁ బోవుదము రండు.

మారీసుబా—అటులనే చేయుదము రండు.

(మునులు కాక యందరు నిష్క్రమింతురు)

(రామలక్ష్మణులు తిరిగి ప్రవేశింతురు)

లక్ష్మ—అన్నయ్యా, నీ రెంతసేపో పోరుదు రనుకొంటిని. నీవేసిన యొక్క బాణముచేతనే యొక్కొక్కఁడీల్గినట్లున్నాఁడే ఈ పెద్దర క్కసులతో యుద్ధమొనర్ప నాకవకాశమే యీయవైతివి.

రాము—తమ్ముఁడా! యీపెద్దరక్కసులలో నొకఁడు నేల గూలి నాఁడు. రెండవవాఁడు వాయువ్యాశుగముచే నెగురఁ గొట్టబడి నాఁడు. ఎక్కడఁబడినాఁడో తెలియరాకున్నది. కాని బహు దూరమునుండియుండును. నీవుచిల్లరరక్కసిమూకలనేమిచేసితివి?

లక్ష్మ—మొదట బాణంబులచే సంహరింప యత్నించితిని కానివా రు పెచ్చుపెరిగి విచ్చలవిడి వచ్చుచుండుట చూచి యాగ్నే యాస్త్రంబుం బ్రయోగించితి. అదియొక్కమ్మడీ వారినందఱ ముట్టడించి భస్మంపురాసులుగ నొనర్ప నింక నక్కడఁ జేయుప ని లేక తిరిగి వచ్చితిని.

రాము—సెబాస్ తమ్ముఁడా సెబాస్! అస్త్రవిద్య సమయస్ఫూర్తి గా బ్రయోగించితివి! ఇఁక నీఋషీశ్వరుని యాగము నిర్విఘ్న ముగాఁ గొనసాగుగాక.

విశ్వా—(ఋషులతో లేచివచ్చి) జయము, జయము, దశరథాత్మజు లారా, జయము. దైవకృపవలనను మీబాహుపరాక్రమమువల నను యాగము పరిసమాప్తి నొందుటయేగాక రాక్షసబాధయు నివారణమైనది. యజ్ఞేశ్వరుని యీప్రసాదముఁ ముందుగ్రహిం యింపుడు, (పూలమాలికలు మెడలలో వైచుచున్నాఁడు)

రామ-లక్ష్మ—మహాప్రసాదము (అని నమస్కరించుచున్నారు)

విశ్వా-ఋషులు—(చేయెత్తి) కల్యాణమస్తు. శీఘ్రకల్యాణమస్తు.

విస్వ—ఆహా

మ. చిరకాలంబున కాత్మవాంఛితము మచ్ఛ్రేయోభిధాయంబు నీ
వరమేధంబొనరింపఁ జాలితి భవత్ప్రాచుర్యసాహాయ్యబం
ధురతఁ బ్రత్యుపకారమేమి యొనరింతుఁ మీకు సర్వార్థముల్.
గరిమంగూర్చుచు దేవుఁడీవుత మహాకల్యాణసౌభాగ్యముల్.

రామ—మునీంద్రాయట్లనెదరేమి? ఇందు మేమేమి యొనర్చితిమి.
మీవిద్యాప్రభావమే యీకార్యనిర్వాహణకారణము.

విశ్వా—రామచంద్రా. గురుభక్తి ప్రకటితముగా నీవాడిన యీప
లుకులకు మోసపోవువాఁడనుగాను. నీవెవరవో నేనెఱుఁగనా?
ఇఁక రండు నేఁటికి విశ్రమింతము.

(అందఱు నిష్క్రమింతురు.)

శ్రీ

అహల్యా శాపవిమోచనము.

షష్ఠాంకము.

రంగము. ౧

(విశ్వామిత్రుఁడు, రామలక్ష్మణులు ప్రవేశింతురు.)

విశ్వా—రవివంశోత్తములారా, కాల్యంబుల నిర్వర్తించికొనిరా? రేయి సుఖసుషుప్తిం జెందితిరా? హంసతూలికాపర్యంకంబులఁ శయనించు మీకీ కుశాస్తరణంబుల నంతగా సుఖనిద్రయుండక పోవచ్చును. కాని రామచంద్రా, కొలఁదిదినంబులలో యువరాజ్యపట్టాభిషేకముం బడసెడు నీకు యరణ్యవాసుల కష్టసుఖము లిట్టివియనుభవమూలమునఁ దెలిసినట్లు మఱొండువిధమునఁ దెలియనగునే?

గీ. స్వానుభవమూలమున గాంచు నట్టి తెలివి
కన్యబోధలచేఁ గల్గునది సమంబె
సుందరాంగిని గనులారఁ జూచుముదము
గలుగునే చిత్రరూపవీక్షణము చేత.

రామ:—ఆర్యా! అట్లనెద రేల? మాకేకొఱంతయు లేక యింటిదగ్గఱకంటె సుఖతరంబుగ నీతరువరంబులఁ జల్లనిగాలి మేనిసోఁకి నిద్ర పట్టినది. తండ్రిగారెప్పుడును

గీ. అడవులందున వేఁటాడి యలసి యుండి
చెట్లనీడను నిద్రించు శ్రేష్ఠసుఖము
రాజకార్యనిమగ్నత రాక నిదుర
హంసతూలికశయ్యలం దరయ నెపుడు.

అని చెప్పుచుందురు. అది మాకు నేఁడు కొంతయనుభవము లోనికి వచ్చినది. తెలవాఱు నపుడు మాత్రమొక స్వప్నము వచ్చి యందునతిరమణీయమైన ఫలమొకటి మీరు నాకిచ్చినటుల నయ్యెను. దానిఫలమేమో.

విశ్వా:—తెల్లవాఱునపుడు వచ్చుస్వప్నము యథార్థఫలమిచ్చును. మాయాశ్రమంబునకు వచ్చి యుండుటచే నట్టియపూర్వసౌందర్యావనీజాతఫలంబు మీకుఁ బ్రత్యక్షంబుగనే లభించుగాత. ఇఁకను మత్పూర్వార్జితంబులైన మహామహిమ గలయస్త్రంబులు గొన్ని మీకుపదేశించి యిచ్చెదను. వానిచే సర్వశత్రుసంహారంబు గావించి యశంబు వడయుదురు. (అని కొన్ని బాణములు తీయుచున్నాఁడు.)

రాము:—మహాప్రసాదము

లక్ష్మ:—తాతగారూ! అస్త్రములు మంత్రములు కావా? ఏమిటి సంచిలో నుండి తీయుచున్నారు?

విశ్వా:—ఔను మంత్రములే. అవి యీశరములపై లిఖింపఁబడి కొన్నియంత్రరూపమునఁ గూడ నున్నవి. వాని ప్రయోగోపసంహారములు నేను జపముచేసికొన్నతరువాత నుపదేశింతును.

లక్ష్మ:—మహాప్రసాదము.

విశ్వా:—(బాణములఁదీయుచు) ఇదిగో ఇదిబ్రహ్మాస్త్రము. దీనిచే నెట్టి కడింది శత్రువైనను మూర్ఛ జెందును. ఒకవిధముగు ప్రయోగముచే సర్వసంహారము చేయును. ఇది యాగ్నేయాస్త్రము. సర్వశత్రుదాహకము. ఇది వాయువ్యాస్త్రము. దీనిచే శత్రువులు ప్రచండమారుతమున దూదిపింజలవలె నెగిరిపోదురు. ఇది సమ్మోహనాస్త్రము. దీనిచే శత్రుసైన్యమంతయు మూర్ఛిల్లును. ఇది మహాద్భుతమైన నారాయణాస్త్రము. దీని కేదియు నడ్డులే

ము. ఇది ఎదిరి ప్రయోగించు సర్వాస్త్రంబుల దిగమ్రింగి శత్రు నాశం బొనర్చును. మఱియు జృంభకాస్త్రాదులు కొన్ని యిది వరలో మీకుపదేశించి యుంటి. వీనిబలంబుచే మీరు లోకకంటకులైన శత్రువులఁ దున్మాడి ప్రజామోదముగ లోకపాలన మొనర్తురు గాక.

రామ-లక్ష్మ:—మహాప్రసాదము.

(ఒకఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.)

ఒక—మహాత్మా నమస్కారము. (అని విశ్వామిత్రునికి నమస్కరించును.)

విశ్వా—నీవెవ్వఁడవు?

ఒక—నేను మిథిలేశ్వరుండను జనకచక్రవర్తి సేవకుఁడను. మామహారాజుగారీలేఖను బటమును మీకు నర్పింప నన్ను బుత్తెంచినారు.

(అని యుత్తరమును జిత్రపటమును నిచ్చుచున్నాఁడు.)

విశ్వా—రామచంద్రా! ఈయుత్తర మేమియో చదువుము. శుభలేఖవలె గాన్పించుచున్నది.

రామ:—(లేఖవిప్పి)

“స్వస్తి శ్రీమదఖండతపోవిరాజమానబ్రహ్మతేజోరూపులగు విశ్వామిత్రులవారి పాదపద్మములసన్నిధికి. భవదంతేవాసి మిథిలాపురీశ్వరుండగు జనకుండు వ్రాసికొను శుభలేఖార్థవిజ్ఞాపనములు.

నాఁడు యజ్ఞార్థంబు నేను పుడమి దున్నించుచుండగా హలాగ్రంబునకొకపేటిక దగులుటయు, నందు సురుచిరరూపవతియగు నొకకన్యకామణి లభ్యంబగుటయు దానికి సీతయను నామంబిడి నేను మత్పుత్రికగాఁ బెంచుచుండుటయు మీ రెఱింగినదేగదా. ఆసీత శీతమయూఖునిం బోలె నానాఁటికిఁ గళల నభివృద్ధి చెందుచు మద్గృహం

బున వంశానుగతంబుగ నర్చింపఁబడుచు మహాభారము గలిగి వేవు రు బలాఢ్యు లెత్తఁదగిన శివశాపంబు నవలీల నొక్కచేత నాటలన డుమ నెత్తి యిటు నటు బెట్టుటంగాంచి భయాద్భుతరసనిమగ్నుం డనై యీమె కెవ్వరు భర్తగానుండఁదగినవారని చింతించుచుండి పరిణయకాలమురాఁగా నాధనువెవరెక్కుబెట్టిన వారికి నీమె నిత్తునని ప్రతిన జేసి రాజలోకంబునకు శుభలేఖల నంపి యున్నవాఁడను. వారంద ఱెల్లి యిచ్చటకు వచ్చి తమధనుర్విద్యాకౌశలముఁ జూపుదు రు. తత్సమయంబున మీరు బంధుమిత్రఛాత్రసహితంబుగా విచ్చేసి నన్నానందింపఁ జేయ గోరుచున్నాడను. చిత్తగింపుఁడు.

ఇట్లు,

భవదత్యంతవిధేయ సేవకుఁడు

జనకుఁడు."

విశ్వా—ఓహో, అన్నియును గ్రమముగా వచ్చుచున్నవి. సీతాక ళ్యాణమహోత్సవమును జూచుటకును జనకచక్రవర్తికి మాయం దుగల తాత్పర్యమునకును జాలసంతోషముగా నున్నది. రామ చంద్రా, నేనీసేవకునకుఁ గొన్ని సంగతులు చెప్పి పుత్తెంచి వచ్చె దను. మీర లిచ్చటనే యుండుఁడు.

(సేవకునితో నిష్క్రమించుచున్నాఁడు).

రాము—(చిత్రపటము తీసి చూపుచు) లక్ష్మణా, యీజనకరాజపు త్రివిలాసముజూచితివా?

ఉ. మేలిమిబంగరున్ దనువు మీరినదైన శిరీషపుష్పముల్
బోలెడు మార్దవంబున ప్రఫుల్లసరోజవిలాసమయ్యె నె
వ్వేళను దోఁచుమోము ప్రతిబింబమిదయ్యె నిజాకృతిన్ బలెన్
గ్రాలెడు నౌర! శిల్పినిపుణత్వమొ, సత్యమొ, తోఁచదాత్మకున్.

మఱియు

సీ. లేనవ్వువెన్నెలల్ గానుపించుచునుండ
ముఖము చందురుఁడన బోలదొక్కొ
తలిరుహస్తంబులు దనరారు చుండంగ
గలికి లతాతన్వి గాదెచూడ
చూపఱ ధైర్యంబు సుగ్గుసేసెడు చూపు
లతనుతూపు లనంగ నబ్రిమాకె
వీక్షణాస్త్రంబుల వెదజల్లగాఁ జాలు
భ్రూకుటి మరునికార్ముకముగాదె
గీ. ఎదుటివారిని లోగ్రహించు వీనిఁ
జెక్కుటద్దములని చెప్పఁ జిత్రమౌనె
అధరసుధతోడ జన్మంబు నంది యుంట
శ్రీమహాలక్ష్మి యే యనఁ జెల్లుఁగాదె.

లక్ష్మ:—అన్నయ్యా! నీవనినట్లీమె శ్రీమహాలక్ష్మివలెనే శాంతరస మొలుకు దృష్టులతోఁ గానవచ్చు చున్నది. వసిష్ఠభగవానులు నిన్న శ్రీమన్నారాయణావతారంబుగఁ జెప్పుచుండుటవలన ని దివఱకే మీకుదైవఘటన యున్నట్లు తోఁచుచున్నది.

రాము:—లక్ష్మణా! ఈచిత్రపటమందలి యిఁక నొక విశేషము చూచితివా?

మ. హరుచాపం బొకకేల నడ్డముగ నొయ్యారంబుగా బూని యే
శరముం గూర్పక కేవిగానిలుచు నీచంద్రాస్య నీక్షించితే
విరిబాణంబుల నెప్పుడుం గలుఁగమిం వేసారి చాపంబునం
స్మరుఁడీయింతిని నూత్నబాణముగ దా సంధించినట్లొప్పెడుం.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా, అంతియ కాదు.

గీ. దుష్టసంహారమొనరించి శిష్టజనుల
బ్రోవ నీచాప మెవ్వడు బూని తనదు

జనని భూదేవిభారంబు సరగ ద్రోచు
వానికేల్గొన, గోరెడుదాని బోలు.

రాము:—నీవు చెప్పినదియు సమంజసముగా నున్నది. దుష్టనిగ్రహ శిష్టసంరక్షణము లుత్తమక్షత్రియ ధర్మములే కదా. ఈతన్వి నిశ్చయముగా నుత్తమక్షత్రియార్హయే.

లక్ష్మ—కాని జనకమహారాజు శివచాపఖండన మొకప్రతిజ్ఞగా నుంచినాఁడే అది సుసాధ్యమా?

రాము—అదిదేహబలముచే నంతసుసాధ్యము గాకపోయినను లక్ష్య పాటవంబున నవలీల నెఱవేర్ప నగును.

లక్ష్మ—అయితే, మన కాహ్వానములేకుండ మిథిలకుఁ బోవచ్చునా?

రాము—ఓయి వెఱ్ఱివాఁడా, విశ్వామిత్రమహర్షికి సచ్ఛాత్త్రంబుగ రమ్మని వ్రాయలేదఁటోయి మనము ఛాత్త్రులమగుదుమూ కామూ? అదియునుంగాక పౌరుషకార్యనిర్వాహణంబులకు వేఱుగఁ బ్రత్యేకించి యాహ్వాన మక్కఱలేదు. రాజలోకమంతయు నుద్దేశింపఁబడినదే.

(తెఱలో).

మ. పవనోద్వేగము జాఱ వృక్షములు స్తంభప్రక్రియన్ జూపు; జం
తువులున్ మేఁతకు నేగి యిక్కలకు గంతుల్ వైచుచున్ బాఱు; పొ
ట్టివిగా నీడలు దోఁచు భాస్కరుని ధాటిన్ జూడ మధ్యాహ్నమా
రవివంశాగ్రణులార! రండిఁకను గార్యంబుల్ ప్రవర్తింపఁగన్.

రాము—అదిగో! విశ్వామిత్రులవారి యాజ్ఞయైనది. లోనికిఁబోవుదము రమ్మ.

(నిష్క్రమించుచున్నారు)

షష్ఠాంకము—రంగము ౨.

అరణ్యమార్గము.

(రామలక్ష్మణులు ప్రవేశించుచున్నారు.)

రాము—తమ్ముఁడా, విశ్వామిత్రమహర్షి యత్రిమహామునితోఁ గొన్ని సంగతులు మాట్లాడి వచ్చెదననియు మనల నీమార్గంబున జను చుండుఁడనియు గదా సెలవిచ్చిరి. ఆయన యింకను రాలేదు.

లక్ష్మ—అవును. ఆయన వచ్చెదనుక నిక్కడ కొంతసేపాగుట మంచిది యనితోఁచుచున్నది.

రాము—అట్లు చేయుదము. దాని వలన నిచ్చట వింతగా నున్న యరణ్యసౌందర్యముం దిలకింప నవకాశమబ్బును. లక్ష్మణా యిటు గనుము.

రగడ— ఈవనముఁ గన నెంతయు చోద్యము
భావింపగ సర్వంబును హృద్యము.
సాలము లంబర సంగతములునయి
చాలబలిష్ఠత జవమోదములయి
వల్లీ వేల్లితవరకాండములయి
చల్లనినీడల శాంతిదములునయి
స్వాదురసాస్పద ఫలభరితములయి
మేదురగంధామితపుష్పములయి
శుకపికకూజితశోభితములునయి
సకలవిహంగమసంవాసములయి
యెంతయునొప్పెడు;

లక్ష్మ—..................నిటుల ఘనముగను.

వింత నెసఁగు పృథ్వీధరమునుగను
హిమవన్నగమును హెచ్చెడు నున్నతి
అమరవరుల ప్రాపయ్యెడు నీక్షితి
రమణికి శిరమయి రమ్యలతాదులు
విమలశిరోజపువితతిగఁ దోఁచువలు
పాపటవలె నిబ్బరముగఁ దోఁచెడు
గోపురముండెడు గహ్వరములుగడు
భీకరములునౌ బెబ్బులి పిండులు
నాఁకటఁ బైఁబడి హర్యక్షంబులు
కరికుంభంబుల ఖరనఖరంబుల
వెరవుగఁ జీల్పఁగఁ బృథ్వీని జలజల
రాలెడు ముత్యపురాసుల గనుమవె

రాము—— శైలశిఖరనిర్ఝరవాహములవె
శిలలనుబడి రొద సేయమయూరము
లెలమిని నాడెడు నింపుగఁ జూడుము
అద్దైన గనుము పయఃపూర్ణంబులు
ముద్దులొలుకు నంబుజకీర్ణంబులు
ఘనసారములౌ కాసారంబులు
కనులకుఁ జల్లగ కల్హారంబులు
సారంగంబుల ఝుంకారంబులు
కోరని శ్రుతియై కోకిలరవములు
గానామృతమై కర్ణమునింపెడు
సూనామోదము చూఱగొనుచుకడు
మెల్లనవీచు సమీరపు గోదములు
చల్లఁగ పాంథశ్రమహరణంబులు

గా నలరారెడు గంటే సోదర
కానసలసుఖము జగానను లేదుర.

విశ్వా:—(ప్రవేశించి) రామచంద్రా! ఏమనుచుంటివి? అరణ్యావాసస్సౌఖ్యమే మెక్కువనియా? ఔను. అట్లు తోఁచు టుచితమె. సదా జనాకీర్ణములై మనోద్వేగవృత్తుల నాపాదించు నగరంబుల నివసించుచు నెప్పుడో యొకసారి యీనిర్జనప్రదేశములం గాంచి ప్రకృతిసౌందర్యముం దిలకించువారికివి సౌఖ్యావహములుగ గన్పట్టు. అట్లనే యీపర్ణశాలలవసించువారికి నగరసందర్శనమైనయప్పు డచ్చటి కృత్రిమవస్తురామణీయకమును నివ్వెఱపుట్టించెడు.

రాము—అటులైనచోఁ గొంతకాలమడవులయందును మఱికొంత కాలమునగరులందును వసించుటచే నిట్టిభ్రాంతులు తొలఁగునని మీయభిప్రాయమా?

విశ్వా:—ఒక్క భ్రాంతినివారణార్థమే గాదు. ప్రతిమనుజునికి నట్లుండుట యవసరమైయే యున్నది. లోకోపకారార్థమును లోకజ్ఞానముకొఱకును నగరులందు వసించుటయు నాత్మోపకారార్థము నాత్మజ్ఞానముకొఱకు నడవులందు వసించుటయు సామాన్యముగాఁ గావలసియే యున్నది. కాని మహాత్ము లెక్కడ నున్న నుభయతారకముగానే వర్తింతురు. అందునకు మనముచూడఁబోవు మిథిలాపురచక్రవర్తియే నిదర్శనము.

రాము—నగరులనున్నవారిలో వారును కాననముల నున్నవారిలో మీరును నిదర్శనులని మాయమ్మ సుమిత్రాదేవిగారివలన నిదివఱలో వినియున్నాఁడను.

విశ్వా:—అట్లుగాదు. జనకచక్రవర్తివలె నుండుటయే కష్టము. అస్మదాదులు పెక్కండ్రు గలరు. ఇఁక నాలస్యమగు చున్నది.

మనము నడుచుచు మాట్లాడుకొందము రండు.

(అని అందఱు కొంత నడుచుట నభినయించి)

విశ్వా:—రామచంద్రా, ఈవనప్రదేశ మెంతరమణీయముగా ను
న్నదో చూచితివా? దీనికిఁ గాశ్యపవనం బని పేరు. ఇచ్చట న
దితికశ్యపులు శ్రీమన్నారాయణునిగూర్చి ఘోరతపం బొనరిం
చిరి. వారితపోమహిమచే నిందుఁ బ్రవేశించుఘాతుకమృగంబులు
తమక్రౌర్యంబు విడిచి సాధువులుగా నిప్పటికిని గన్పట్టు.

రాము—ఈతపోవనసందర్శనంబుచే ధన్యులమైతిమి నిరంతరఫలకు
సుమవిరాజితంబులగు వృక్షజాలంబులచే మనోహరం బగు నీప్ర
దేశము తపంబున కెంతయు నర్హమై యున్నది.

విశ్వా:—ఇదిగో. ఇది యింద్రతీర్థ మనుపేరిటి సరోవరము. తొల్లి
బలిచక్రవర్తిచే స్వర్గపదచ్యుతుఁ డైన దేవేంద్రుఁడు శ్రీమహావి
ష్ణువుఁగూర్చి యిచ్చట ఘోరతపం బొనరించినాఁడు.

లక్ష్మ:—ఈయింద్రున కెప్పుడు నేదో కష్టములు కలుగుచునుండు
నే. కారణ మేమై యుండును మహాత్మా?

విశ్వా:—లక్ష్మణా, దానికి సర్వజగత్కారణుం డైన యీరామ
చంద్రమూర్తియే కారణము. మొదట నుత్కృష్టపదవుల నొ
సంగి వానిచే గర్వపడుచుండువారిని దిరిగి తత్పదచ్యుతులం జే
సి గర్వరహితులై తన్నుఁ గొలిచినచో తిరిగి యుద్ధరించుచుఁ దో
లుబొమ్మలట్లు నీజగ మంతయు నాడించు నీమహానుభావుఁడే కా
రణము.

రాము—మునీంద్రచంద్రమా! మీశిష్యునికే యింతసామర్థ్య ము
న్నచో మీమహత్త్వంబు లోకమం దెట్లు ప్రఖ్యాతమై యుండు
నో వేఱుగఁ జెప్పనేల? మీయనుగ్రహము వడసినవాఁడు స్వర్గ
చ్యుతుఁడైనను వానికడకే స్వర్గము వచ్చునట్లు జేయుదురుగాదె?

విశ్వా—రామచంద్రా! ఇట్టిమాటలచే నేల మానముచేసెదవు? నీ
వెవ్వరవో యెఱుంగనివాఁడను కాను. నీశిష్యత్వముకొఱకే యె
న్నినాళ్ళనుండియో వేచియున్నవాఁడను. సురూపలావణ్యవతి
యగుకన్యకారత్నమును దగినవరుని కొసంగి సంతసించు జనకు
నివలె మదధీనంబై యున్నవిద్యల నీకొసంగి తరించితి నని సం
తసించు చుంటిని. సచ్ఛాత్రునిచే గురునిప్రతిభయు గురునిచే
ఛాత్రునిప్రతిభయుఁ బ్రకాశించుట లోకవిదితమే కదా?

రాము:—ఇఁకమీశిష్యవాత్సల్యతకు మేరఁ గన్పించుట లేదు. స్వా
మీ! యీపాడుపడిన గృహంబులుగలవనభూమి యెవరిది? వ
సంతకాలమునకు ముందెండిపోయినట్లు గాన్పించు వృక్షములవలె
శోభారహితమయ్యు నంతస్సారమెడలనియట్లుఁ దోఁచుచున్నది.

విశ్వా—సర్వజ్ఞుఁడవగు నీకుఁ దెలియని దేమున్నది? ఇదియే నేనిది
వరలోఁ జెప్పిన గౌతమాశ్రమము. మహానుభావుఁడు గౌతముఁ
డు ద్వాదశవర్షక్షామము పట్టినప్పుడు ప్రజల నెందఱినో తన
ప్రజల నట్లేగృహంబులనిలిపి నిరతాన్నప్రదానము చేసి రక్షిం
చినాఁడు.

సీ. కటకటంబడుచు నాఁకటిబాధ కోర్వని
జీవకోటులను రక్షించినాఁడు
దినదినంబును ధాన్యమును జల్లి పంటలఁ
బండించి క్షామంబు బాపినాఁడు
ఆంధ్రులదైన్యంబు లడుగంట గోదావ
రీనది తెచ్చి పాఱించినాఁడు
ధర్మసూక్ష్మంబుల ధాతను మెప్పించి
పడఁతియహల్యను బడసినాఁడు

గీ. న్యాయశాస్త్రమునందు తనంతవారి
శిష్యగణమును బోధించి చేసినాఁడు
యట్టిగౌతముఁడిటలేక యకట! యెట్లు
సర్వమును మాఱె కాలవశంబుచేత.

రామచంద్రా! యీప్రదేశము చూచినకొలఁది మిగులసం తాపకరముగా నున్నది.

మ. ఇటఁ మౌనీంద్రుఁడు వేల్చెనగ్నులనిటన్ హెచ్చెనగాత్రింబుతో
జటల న్వేదము చెప్పుశిష్యతతి యశ్రాంతంబుగా నన్నమి
చ్చట నొడ్డించె నహల్య బీదలకు వాసంబిచ్చుచున్ నిమ్నగా
తటమందచ్చట వేకువన్ దపము శ్రీద్ధన్ జేయు నమ్మౌనియున్

రాము—ఆహా, యిట్టి పవిత్రతరమైన భూములఁ జొచ్చుటచే నేఁడు మిగులఁ బావనులమైతిమి.

లక్ష్మ—అన్నయ్యా! ఆశిలాఫలకముం జూచితివా? భూకంపమువ చ్చినరీతిఁ గొంచెము హఠాత్తుగాఁ గదలినట్లు గోచరించినది.

రామ—ఏమీ! అచ్చటనేమైన జీవజంతువులు గలవేమో చూతము.

(అని ఆయిరువురునడువగా ఆయియదృశ్యమై యహల్యలేచి
నిలువఁబడి దోసిలిబట్టి)

అహల్య—(దండకము.)

జయజయశ్రీరమాకాంత, భక్తాంతరంగప్రమోదప్రదా, స ర్వసాక్షీ, జగత్కారణా, శుద్ధతేజంబవౌ నీవు సర్వప్రపంచస్వరూపం బుగా మాఱి వేడ్కన్ విజృంభించి నీలోన సర్వంబుగొంచున్ ల యంబొందఁగాఁ జేసి క్రీడింతు వొక్కొక్కవేళన్ బ్రపంచంబునన్ దుష్టసంఘంబు హెచ్చె నికృష్టాత్ములన్ శిష్టసంఘంబులన్ గష్టము ల్ పెట్టుచున్ ధర్మముల్ నెట్టుచున్ కర్మముల్ మెట్టుచున్ సర్వమున్ దారె యంచున్ బ్రవర్తిల్లఁ జితావతారంబులన్ భూమిపై నెత్తి

దుర్మార్గులంజంప ధర్మంబుస్థాపింపవే మన్పవే భూమిభారంబు పో
ద్రోయుచున్ బెంపవే పుణ్యమున్ సౌఖ్యమున్ లోకమం దెల్లడన్
సజ్జనుల్ మెచ్చఁగన్ సర్వకర్మాళి నిష్కామవృత్తిన్ బ్రివర్తించి నీ
యందె సంపూర్ణమౌ నమ్మికన్ భక్తియున్ గల్గి జీవించు భక్తాళి
కేయాపదల్ రాక యుండంగ రక్షింపవే సర్వసర్వంసహాధారయో
వీర, ధీరా, స్మరాకార, నీసేవయందే సదామగ్నులై యుండు శ్రీ
దేవియున్, భారతీకాంతుఁడున్, బార్వతీకాంతుఁడున్, నీమహాత్మ్యం
బు పూర్ణంబుగా గానరారన్నచో మూఢురాలన్ మహాపాతకిన్
స్త్రీని నేనెట్లు వర్ణింపగానేర్తు బ్రహ్మాండభాండమ్ములన్ సర్వదా కక్ష్యా
మార్గంబులన్ గొప్పవేగంబుతో సంచరింపంగఁ జేయన్ బ్రిచండ
ప్రిభాదీప్తులన్ నిత్యమున్ దప్పకుండన్ సకాలంబునన్ సూర్యుఁ డే
తెంచి చీఁకట్లువాపన్ జనాకర్షణంబొప్పఁగాఁ జేసి మేఘంబులన్ గూ
ర్చి వర్షంబుచే సస్యవృక్షాదులన్ బెంపఁగా సర్వజీవాళికాధారమై
వాయుదేవుండు కాలోచితంబైన మార్గంబునన్ వీచుచుండన్ సము
త్తుంగరంగత్తరంగంబులన్ సాగరుండేచి లోకంబు నాశంబు గాకుం
డ మేరన్ బ్రివర్తింపగా నీయలంఘ్యం బవార్యం బచింత్యంబు నా
యాజ్ఞచేఁ గాదె దేవాధిదేవా దురూహప్రభావా, లసత్కీర్తిసాంద్రా,
కకుత్స్థాన్వయాంభోధిచంద్రా, నతాభీష్టనిస్తంద్రా, శ్రీరామచంద్రా
నమస్తే నమస్తే నమస్తే నమః. (అని ప్రణమిల్లును.)

రాము—అమ్మా, లెమ్ము నీవెవరో తెల్పుము.

అహ—

మ. తొలి నేఁ జేసిన పాపకర్మమున నెంతో హీనమౌ ఱాయిజ
న్మలభించెన్ బతిశాపమూలమున నింద్రద్రోహకృత్యంబునన్
జలజాతాసనపుత్త్రి గౌతమునిచానన్ నేనహల్యన్ త్వదీ
యలసత్పాదరజంబుసోఁకి నిజదేహం బందితిన్ ధన్యనై.

రాము:—ఓహో, గౌతమమహర్షి పత్నివైన యహల్యవేనా?

అమ్మా, నమస్కారము.

(అని రామలక్ష్మణులిరువురు నమస్కరింతురు.)

(విశ్వామిత్రునిజూచి) ఆర్యా! గౌతములవా రిప్పుడెక్కడ నున్నారు? వీరివృత్తాంతము సర్వము మీరిదివఱలో సెలవిచ్చియున్నందున మాకుఁ దెలిసినది.

విశ్వా—అహల్య శిలయై యున్నప్పుడాయన గౌతమీనదీతీరమునఁ గోటిలింగక్షేత్రమున జపముచేసికొనుచు—

(తెరలో)

ఉ. ధన్యుఁడనైతి నేఁడు హరిదర్శనమయ్యెను యోగనిష్ఠచే
నన్యము సర్వముం విడిచి యాత్మతదేకవిలగ్నమైనయే
పుణ్యులకుం లభింపని యపూర్వముదానహహా; నహల్యయే
ధన్యతఁ గాంచె ముందుగను దర్శనలాభము గాంచి పూతయై.

అదిగో త్రికాలవేదియైన గౌతమమహర్షియే యిటకు వచ్చుచున్నాఁడు.

(గౌతముఁడు ప్రవేశించి "ధన్యుఁడనైతి" ననుపూర్వోక్తపద్యమును జదువును.)

అహల్య—నాథా నమస్కారము. (అనిప్రణమిల్లి) చిరకాలమునుండి నేను వాంఛించుచున్న నీపాదసేవ తిరిగిలభించుటచే నేఁడు ధన్యురాలనైతిని.

గౌత—ప్రేయసీ! లెమ్ము. చిరకాలవిరహమనుభవించినతఱువాత తిరిగి నన్ను బొందుటచే నీవు మునుపటికంటె వేయిమడుంగు లెక్కువగ నాకుఁ బ్రేమాస్పదురాలవగుచున్నావు. మఱియు నీవెవరిచేఁ బూతదేహవైతివో యామహాత్మునికి ముందుగ మనము నమస్కరింతము. (అనిరామునివైపుదిరిగి)

సీ. శ్రుతిశిరోగ్రములందు సతతంబు చరియించు
సడుగుడమ్ములకుఁ జోహారొనర్తు
శ్రీవధూటీకరాంచితపల్లవాన్విత
పాదపుష్పములకు వందనంబు
దివిజేంద్రయోగీంద్రహృదయబంభరగమ్య
చరణాబ్జముల నమస్కారమిడుదు
భక్తకోటి తరింప భవసాగరంబందు
ప్లవములౌ పదముల ప్రణుతిగొల్తు
గీ. పూర్వగాథలఁ దడవంగ బోవనేల
ఆయియా నీయహల్యను రమణిచేసి
బ్రోవఁజాలిన యీపదాంభోరుహముల
కేనొనర్తు వందనములు వేనవేలు.

రాము—మహాత్మా, మీరు పెద్దలట్లనుట జనదు. మీకే మేమనే
కవేల వందనము లర్పించుకొనుచున్నారము.

(అని లక్ష్మణునితో నమస్కరించుచున్నాఁడు.)

గౌత—ఆధ్యాత్మికవృత్తిచే మాకెల్లరకు నీవువందనార్హుఁడవు. ప్రా
పంచికవృత్తిచే లీలామానుషవిగ్రహుండవైన నీకు మేమువంద
నార్హులమైతిమి గాన నీయాశీర్వాదము బడయుము. మీరు దీర్ఘా
యుష్మంతులరై గురుప్రతిజ్ఞాధురంధరులై లోకకంటకనిర్మూల
నం బొనర్చి యశంబుగాంచి చిరకాలము ప్రజానురాగంబుగ
రాజ్యపాలనముచేసి సమస్తసౌఖ్యంబులఁ గాంతురు గాక.

(అని విశ్వామిత్రునిఁ జూచుచున్నాఁడు.)

విశ్వా—తథాస్తు. అవతారముఖ్యోద్దేశమంతయు వెల్లడిచేసినారు.

గౌత—మఱియు నింకనొకసంగతి. చిరకాలవియోగదుఃఖముచే కృ
శించియున్న నాకుఁదిరిగి యహల్యను నాడాధాతయిచ్చుటబద్ధ

ముగను నీవు నేఁడిచ్చుటనిజముగ ననుకొనునట్టానంద పరవశునిగఁ జేసితివి గాన నీవు నచిరకాలముననే రూపలావణ్యాతిశయంబుల నద్వితీయయు మహాపతివ్రతయుఁ గాదగు వనితారత్నముం బడయుదువు గాక.

విశ్వా—తథాస్తు. చేసిన కర్మకు ఫలము భగవంతునియట్టివానికిఁ గూడ ననుభవింపక తప్పదాయేమి మహాత్మా!

గౌత—(నవ్వుచు) మిత్రమా, విశ్వామిత్రా, లెస్సగాఁబల్కితివి కర్మఫలంబు లనశ్యమనుభోక్తవ్యములే. కాని నీయట్టి యపరవిధాతలు సృష్టికిఁ బ్రతిసృష్టి చేసి తప్పింపకుండ నుండవలెనుగదా!

విశ్వా—ధాతసృష్టికైన మార్పుగలుగునుగాని మీవాక్యములమోఘములు. ఇందులకు మీకథయే తార్కాణము.

గౌత—శ్రీరామచంద్రా, నీకింకేమైనఁ గోరికకలదా?

రాము—సర్వము మీదర్శనమువలననే సిద్ధించినవి. అయిన నిట్లగుగాక.

(భరతవాక్యము.)

ఉ. నీతియు సత్యమున్ వదలనేరక భూప్రజలుందురుగాక దు
ర్నీతిపరుల్ నిశాచరులబృందము నాశనమొందుగాక సత్
ప్రీతియు దైవభక్తియును వీడక యుందురుగాక యెల్లరున్
ఈతిభయంబులొందక మహీపతిపాలన మొప్పుగావుతన్.

(అందఱునిష్క్రమించుచున్నారు.)

గౌతమ— }
విశ్వా— } తథాస్తు. తథాస్తు.

సంపూర్ణము.

అనుబంధము — పాటలు.

(3 వ పేజీలో లయగ్రాహితరువాత నటి పాడవలసినది.)

బేహాగ్ రాగము—ఏకతాళము.

ఆహా వాసంతశోభ, నరయుమా సఖా
వే హరించు వెతలనెల్లఁ బ్రియము గదురగా ఆహా.

2. ప్రవిమలమా విరిదేనియ, పానము సేయన్
గవలగూడి మధుపపాళి గానము సేయన్ ఆహా.

3. మల్లెమొల్లలసౌరభముల్ మదికి హాయిగా
చల్లనితెమ్మెరలఁగూడి సౌఖ్యమీయఁగా ఆహా.

4. పచ్చనిపత్రముల వృక్షపంక్తు లొప్పెడున్
హెచ్చగు పందిళ్లబోలె నింపుగూర్చెడున్ ఆహా.

5. శుకపికశారికరవములు శ్రుతులకింపుగా
ప్రకటితముగ మాధవు నుద్వాహముచాటగా ఆహా.

6. పండువెన్నెలగాయుచున్ బ్రపంచమంతయున్
వెండిపూతగాను దోప విరిసె నెంతయున్ ఆహా.

(19 వ పేజీలో సీసపద్యముతరువాత ప్రథముఁడు పాడవలసినది.)

2. మాయామాళవగౌళ—త్రిశ్రగతి.

ఎంతకష్ట మెంతకష్టము, ఈకరువుబాధ ఎంత.
పంటలన్న మఱచినాము, పాఁడియన్న వెఱచినాము
వంటపొయ్యిలెల్ల బూజుపట్టియుండె నయ్యయో ఎం.

2. తిండిలేకయున్నగాని దేహశుద్ధి చేసికొనగ
దండిగానుత్రాగి మనగ దయనొసంగు నీరుమాకు ఎంత.

(21 వ పేజీ ఆఖరున "పోయివచ్చెదము" అను దానితరువాత

రైతు పాడవలసినది.)

3. కీరవాణి—ఆదితాళము.

సెలవీయుమా, శీఘ్రమ్ముగాను సెల.
కలకాలముపకారమైనరీతిగాఁ జేయవిభునిగాంతుఁ పుమాకై. సె

2. సతిధర్మములను సర్వమెఱుఁగునీకుఁ
జాలగాను జెప్పఁజాలమమ్మ మాకు సెల.

(24 వ పేజీలో ఇంద్రుఁడు ఆరంభములో పాడవలసినది.)

4. హిందుస్తానీకాఫీ—మిశ్రగతిరూపకము.

అకటా ధాతయే, యన్యాయంబుగా
ప్రవర్తింపగా, ప్రాపెవ్వరో అక.

2. వరారోహనన్ వరింపంగ నెంచన్
దురాలోచనన్ దూరంబుచేసెన్ అక.

3. సురాధీశ్వరున్ నన్ నరుం డిట్లుచేయన్
శరీరంబిటుల్ శక్యంబెతాల్పన్ అక.

(26 వ పేజీలోపద్యముతరువాత నింద్రుఁడు పాడవలసినది.)

5. జంఝూటి—ఝుల్వా.

అహా, యహల్యహాాయలు మఱువ నలవిగాదుగా
సహజంపురూపసంపదచేఁ జాలమీఱుగా అహా.

2. సరసంపువాక్య ఫణితిగీతసరణి నింపగున్
చిఱునవ్వువెన్నెలల మనంబు నేదదీఱెదున్ అహా.

(39 వపేజీలో ఇంద్రుఁడు "నాహరిణాంకవదన యహల్యా"
యనుమాటలతరువాత పాడవలసినది.)

6. ఫీల్వా—ఏకతాళము.

కన్నులుగలభాగ్యము నేటికి నేగాంచగల్గితి ధన్యుఁడనై
యన్నులమిన్న యెదర్శనీయమీాయఖిలసృష్టిలో నెన్నికయై. క.

కాంచినమాత్రమె గలదే సౌఖ్యముకాంతననున్ గనియేమునునో
పంచశరుఁడు విల్వంచెడు నప్పుడె భాగ్యంబెట్టులగననౌనో. క.
(3 వ పేజీలో "అహో ఏమి యీమూర్ఖత" అనుమాటలకు
ముందు అహల్య పాడవలసినది.)

7. కుంతలవరాళి—ఆదితాళము.

సరిసరి తగునా సురనాథా
యరయ కిటులవాడా నాతో సరి.
పరభామినులఁ బడయగనెంచుట
సురకృత్యమొ యాసురకృత్యమొ గను సరి.
ముల్లోకములఁ బూజ్యతగను నీ
వుల్లంఘితువె యుక్తమార్గమిటు సరి.
(పై దిపాడినతరువాత వెంటనే యింద్రుఁడు పాడవలసినది.)

8 జంఝూటి—ఏకతాళము.

ఇంతకఠినమా యింతిరో నాయెడ నింతయు దయలేదా
సంతతంబునాస్వాంతమునఁ బసియింతుపీవెకాదా ఇం.
కంతుఁడు నన్నిటు కాఱియ పెట్టగ గాంతరో యిటులాడగా
న్యాయమెనీకు ఇం.
పంతమేల నీపాలబడితినన్ బాలముంచెదవో నిటుముంచెదో. ఇం
(పేజీలో 'ఛీదురాత్మ' అనుమాటలముందు అహల్యపాడవలసినది)

9. హిందుస్తానితోడి—ఆదితాళము.

॥ ఔర, ఎంతసాహసము, పో, పో రా
సురపతివని గౌరవమున జూచినందులకింత నన్ను
చులుకజేసి కాఱులాడజొచ్చితీవు నయమువీడి ఔర.
క ॥ ఏల కాలహరణ మిటుల నింతిచేసెదు
మదనుఁ డెంతో యదయుఁడగుచు బదునగుశరములబరపెడు

గదిసి శిక్షచేయరాదెకాంత క్రోధమాఱునట్లు ఔర.

(47 వ పేజీలో సీసపద్యముతరువాత యిందు్రేడు పాడవలసినది.)

10. మలయమారుతము—ఆదితాళము.

ఎన్నోకల్గిన, హృదయశాంతియేది ఎన్నో.

సన్నుతాంగియొక తె సరసలేకయున్న ఎన్నో.

2. కాంతానివహములు, కల్పవృక్షములును

చింతామణియును, స్థిరయౌవనంబు

సంతసంబునిడగఁ జాలకుండెమదిని

కాంతాహల్య యొక తెగాని యొండులేక ఎన్నో.

(49 వ పేజీలో శచీదేవి నిష్క్రమించుచు పాడవలసినది)

11. కమాసు—మిశ్రగతి.

ఏమికీడుమూడునో, హృదయేశునకు ఏమి.

ఎంతజెప్పినగాని బుషిపత్నిపై గల

భ్రాంతివీడడాయె బ్రతుకెట్లో గనడాయె ఏమి.

చెప్పిచూచుటగానె చేయింపనావశమె

యప్పరమేశ్వరునె తప్పింపధ్యానింతు ఏమి.

(70 వ పేజీలో దశరథుఁడు "అందుచే సంశయించుచుంటిని"

అను మాటలతరువాత పాడవలసినది.)

12. ఫీల్వా—మిశ్రగతి.

రాముని బాయుట ప్రాణముబాయుట

గానమ్మమము తేజోనిధిగురువర రాము.

2. కాకపక్షములతో గ్రాలు ముద్దుమోము

నేకరణిని త్యజియింపగనోపుదును రాము.

3. లేకలేకయొకన్న యీకొమరులబాసి

సాకేతపురి నెట్లు చరియింపఁగలవాఁడ రాము.

(77 వ పేజీలో "ఛీఛీ" యనుమాటలకు ముందు రాముఁడు చదువవలసినది.)

13. బ్యాండుస్వరముమాదిరి—శంకరాభరణము.

రాము॥ ఔరా, క్రూరా, ఘోరా, కార
నీ శరీర మిదెయొక శరమునగూల్చెద ఔరా.
దురాత్ముండవై దుండగములఁజేసి
పోరింబోరిగ ఋషిముఖ్యుని యాగము
చెఱిచెదవా, ఓతులువా
ఖరాసి నీతల ఖండించెదగను ఔరా.

మారీ॥ బాలుఁడవని నినుబాటిసేయకయె
జాలముచేసిన మూలమునన్
అఱచెదవా, యెఱుఁగుదు వా
లములో నీప్రాణము నేగొనుటను ఔరా.

(82 వ పేజీలో "మహాప్రసాదము" అనుమాటలతరువాత రామలక్ష్మణులు పాడవలసినది.)

14. కీరవాణి—ఏకతాళము.

మహనీయములౌ విద్యలనొసఁగియు మమ్ము మన్పితివో మానీంద్రా మహ.

2. బహుకష్టములనుబడయక క్షణములో, కరగతముగ విద్యగఱపిన నీదౌ
మహిమనుగొనియాడ మాకును శక్యమె
వందనశతము లర్పణ మొనరింతుము మహ.

(93 వ పేజీలో "ధన్యురాలనైతిని" అనుమాటలతరువాత అహల్య పాడవలసినది.)

15. సురటి—ఆదితాళము.

నాభాగ్య మేభాగ్యము—ఆహా నాభాగ్య.

2. అనవరతముపతి యడుగుదమ్ములను
కొల్వగదొరికెను కోరికదీరెను నాభా.

3. అఘములువాసెను ఆనందమాయెను
రఘుపతియౌ శ్రీరాముని గాంచితి నాభా.

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్,

రాజమహేంద్రవరము.

ఈముద్రాయంత్రము భాషాగ్రంథములు తెలుఁగు—సంస్కృతము—అరవము—ఇంగ్లీషుభాషలలో ముద్రింపఁ దలఁచువారికి మిక్కిలియనువుగ నుండును. ఇందు పుస్తకములు చక్కఁగ సంస్కరించుపండితులు గలరు. మిక్కిలిచక్కఁగా ముద్రింపఁ దలఁచువారందఱునీముద్రాయంత్రమున దమగ్రంథములు ముద్రించుట మంచిది.. మఱియు నితరము లగునచ్చుపను లన్నియు నిందు మిక్కిలిబాగుగఁ జేయఁబడును. అన్నిరకములఅచ్చుపనులు, ఎంగ్రేవింగుపనులు, బైండింగుపనులు మిక్కిలిసుందరముగాఁ జేయఁబడును.

విశేషాంశములు తెలిసికొనఁగోరువారు:—

శ్రీఅడ్దేపల్లి లక్ష్మణస్వామినాయఁడుగారు,

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్, రాజమహేంద్రవరము,

అని వ్రాయనగును.